

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

1.1. Суть, функції та призначення споживчого кредитування

Кредитні операції для комерційного банку – важливий вид діяльності, який приносить основну частину доходу. Вони відображають сутність банківської діяльності та є однією з визначальних функцій банківської установи. Кредитні відносини опосередковують функціонування і розвиток як виробництва та обміну, так і сфери кінцевого споживання.

У цій сфері виникає специфічна форма кредиту – споживчий кредит, призначений для задоволення споживчих потреб фізичних осіб і сімей (домогосподарств). Розвиненість споживчого кредиту характеризує рівень життя населення. Розширення масштабів кредитування сфери кінцевого споживання сприяє формуванню цивілізованих відносин на споживчому ринку країни.

Споживче кредитування являє собою правовідносини щодо надання, обслуговування та повернення споживчого кредиту.

Згідно Закону України «Про споживче кредитування»[1, с.1] споживчий кредит – це грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника. Варто зазначити, що такі кредити задовольняють саме кінцеве споживання.

Так, споживчими позиками в Україні вважаються кредити на автомобілі, побутову техніку, відпочинок, а також готівкові кредити без цільового призначення.

Споживчий кредит збільшує сукупний платоспроможний попит на предмети споживання і послуги, що, в свою чергу, стимулює розширення обсягів їх виробництва.

Суб'єктами споживчого кредитування є фізичні особи (позичальники), а в особі кредитора виступають банки, інші кредитні установи (ломбарди, пункти прокату). Між банком та населенням може існувати й посередник, наприклад, торговельна організація, однак при цьому зміст споживчого кредиту не змінюється.

Об'єктом кредитування є витрати, пов'язані з задоволенням поточного попиту населення, в тому числі придбання товарів в особисту власність, а також витрати капітального (інвестиційного) характеру на будівництво та підтримання нерухомого майна [2, с.281].

Визначальними особливостями споживчого кредиту є наступні:

- доступність кредиту для більшості верств населення;
- строки надання кредитної угоди та умови погашення боргу;
- розмір (величина) відсоткової ставки;
- можливість отримання позики без додаткових документів.

В Україні основними законодавчими актами, регламентуючими правовідносини при споживчому кредитуванні є Цивільний кодекс України, Закон України «Про споживче кредитування», Закон України «Про захист прав споживачів».

Згідно Закону України «Про захист прав споживачів» надання споживчих кредитів у іноземній валюті на території України забороняється [3, с.1].

Споживче кредитування має безліч специфічних рис, пов'язаних із особливостями попиту громадян на той чи інший продукт.

По-перше, цей вид кредиту відображає відносини між кредитором і позичальником, сенс яких полягає у кредитуванні кінцевого споживання, на відміну від позик, які надають суб'єктам господарювання для виробничих цілей або для придбання активів, що породжують рух вартості (акцій, облігацій тощо).

По-друге, на відміну від інших видів кредиту, якими користуються переважно суб'єкти господарювання, споживчі кредити одержують, як правило, фізичні особи.

По-третє, споживчий кредит є засобом задоволення споживчих потреб населення, тобто особистих, індивідуальних потреб людей. Така позика прискорює отримання певних благ (товарів, послуг), які вони могли б мати (придбати) лише у майбутньому, накопичивши кошти, необхідні для купівлі цих товарно-матеріальних цінностей або послуг, будівництва тощо.

По-четверте, всі види споживчого кредиту мають соціальний характер, оскільки вони сприяють вирішенню суспільних проблем — підвищенню життєвого рівня населення [2, с.281].

У різних країнах діють різні закони, що регулюють умови кредитування індивідуальних позичальників, однак їх об'єднує спільна мета: для підвищення рівня життя громадськості споживчий кредит повинен бути доступний у необхідному обсязі.

Виділяють товарні і грошові споживчі кредити. Товарний споживчий кредит пов'язаний із продажем товарів тривалого користування в кредит (з розстрочкою платежу). Грошовий споживчий кредит — це надання банківськими або небанківськими кредитними установами позик фізичним особам на задоволення їхніх споживчих потреб.

Споживчий кредит стимулює ефективність праці. Отримуючи заробітну плату, яка є недостатньою для купівлі за готівковий розрахунок ряду товарів, а саме товарів тривалого споживання, людина має можливість купувати дані товари в кредит або брати кредит під їх купівлю. Згодом, кошти за ці товари повинні бути виплачені, тому кожний, хто взяв кредит, намагається протриматись на своєму робочому місці як можна довше, тобто на більш довгий проміжок часу [4, с. 51]. Окрім цього працівник починає прагнути до отримання більш високої зарплатні.

Особливістю споживчого кредиту, передусім, є те, що основною гарантією його надання виступають сталі постійні грошові доходи фізичної особи — позичальника.

Споживчі кредити на банківському ринку виступають у наступних видах (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація споживчих кредитів

за цільовим призначенням	– інвестиційні; – для купівлі товарів та сплати послуг; – на розвиток підсобного господарства; – цільові кредити окремим соціальним групам; – на нецільові споживчі потреби; – чекові; – банківські кредитні картки
за способом надання	– цільові; – нецільові (на невідкладні потреби, овердрафт та ін.)
за забезпеченням кредиту	– незабезпечені; – забезпечені
за терміном кредитування	– короткострокові; – довгострокові
за методом погашення боргу	– з одноразовим платежем; – у розстрочку
за способом сплати нарахованих відсотків	– з утриманням відсотків у момент надання; – зі сплатою відсотків у момент погашення кредиту; – зі сплатою відсотків рівними внесками протягом усього терміну користування (щокварталу, один раз у півріччя або по спеціально визначеному графіку)
за характером кругообігу коштів	– разові; – поновлювані
за ступенем опосередкованості	– опосередковані; – цільові
за суб'єктами кредитування	– банки; – небанківські фінансові установи

Джерело: розроблено автором на основі [5, с. 292]

За даними табл. 1.1 розглянемо дану класифікацію більш детально.

Отже, залежно від цільового призначення споживчі кредити поділяють на:

- інвестиційні;
- для купівлі товарів та сплати послуг;
- на розвиток підсобного господарства;
- цільові кредити окремим соціальним групам;
- на нецільові споживчі потреби;
- чекові;

– банківські кредитні картки.

До інвестиційних належать кредити на кооперативне житлове будівництво, придбання, реконструкцію, капітальний ремонт індивідуальних житлових будинків, садових будиночків, благоустрій садових ділянок, дач.

Наступна група об'єднує кредити для придбання окремих споживчих товарів або сплати послуг з розстрочкою платежів за товари довгострокового користування, прокат деяких предметів споживання.

До кредитів на розвиток особистих підсобних господарств відносять позики на купівлю сільськогосподарської техніки, транспортних засобів, купівлю посадкового матеріалу, фруктових дерев, добрив.

Відносно новими у споживчому кредиті є чековий кредит та банківські кредитні картки. Надання чекового кредиту пов'язано з наявністю рахунку. Це може бути звичайний поточний рахунок у банку. Між кредитором та позичальником передбачається обумовлене завчасно автоматичне надання кредиту в момент вичерпання залишку коштів на рахунку. Такі позики можуть погашатися або в процесі надходження на рахунок грошових коштів (вкладів) або спеціальними внесками позичальника. Можуть використовуватися картки гарантування чеків для ідентифікації клієнта.

Інший вид чекового кредиту базується на застосуванні спеціального чекового рахунку та спеціальних банківських чеків. Ці чеки можуть мати особливу форму та код, що забезпечує ідентифікацію при їх обробці в банку. Вкладник отримує позику, як тільки чек надходить у банк для проведення за рахунком. Позичальник виписує чек проти суми виділеного йому чекового кредиту. Чекове кредитування пов'язане з великими витратами і для банку, і для споживача й легко піддається контролю. Чековий кредит надається тільки після звернення позичальника в банк, який повинен оцінити кредитоспроможність заявника.

Важливе місце у становленні безготівкових розрахунків населення займає запровадження кредитних пластикових карток. З їхньою допомогою населення шляхом безготівкових розрахунків купує товари й послуги в кредит, а також одержує готівку на поточні потреби в банкоматах. Пластикова картка з виділеними

символами, видана банком покупцеві, служить для торговельної організації свідченням того, що банк гарантує відкриття кредиту власнику цієї картки. Картка надається клієнту, якщо стан його депозитних та позичкових операцій з банком задовільний. За кожною картою встановлюється ліміт, який може бути змінено в той чи інший бік залежно від режиму використання картки власником. Кредитні картки застосовують і при сплаті за послуги. Використання кредитних карток полегшує надання споживчих кредитів.

За забезпеченням розрізняють кредити:

– незабезпечені (бланкові); такі кредити ще називаються у банківській практиці довірчими, надаються лише під зобов'язання позичальника погасити позичку. Вони пов'язані з великим ризиком для банку, тому потребують ретельнішого вивчення кредитоспроможності позичальника і надаються під більш високий процент;

– забезпечені (заставою, гарантіями, поручительствами, страхуванням). Забезпечення є вторинними джерелом погашення кредиту, тобто своєрідним способом страхування банком від ризику неповернення клієнтом кредиту у разі недостатності первинних джерел погашення фізичною особою – а саме недостатності отриманого доходу. Щодо фізичних осіб, то формами забезпечення зобов'язань можуть виступати застава, гарантія, поручительство, страхування і стягнення неустойки, пені та штрафів.

За терміном кредитування споживчі кредити умовно підрозділяють на:

– короткострокові (терміном від 1 дня до 1 року);

– довгострокові (терміном понад 1 рік).

Враховуючи специфіку споживчого кредитування, слід відзначити притаманність саме короткострокового характеру (до 1 року).

За методом погашення розрізняють кредити, що погашаються одноразово і кредити з розстрочкою платежу. Кредити без розстрочки платежів мають важливу особливість – за такими кредитами погашення заборгованості по кредиту і відсотків здійснюється одноразово, і тому вони є найбільш ризикованими для банку. У свою

чергу, споживчі банківські кредити в розстрочку платежу включають:

- кредити з рівномірним періодичним погашенням кредиту (щомісяця, щокварталу і т.д.);
- кредити з нерівномірним періодичним погашенням кредиту.

За характером кругообігу коштів кредити поділяють на разові і поновлювані (револьверні). У групу револьверних кредитів, як правило, включають кредити, надані клієнтам по кредитним карткам або кредити по єдиним активно-пасивним рахункам у формі овердрафта (кредитування банком розрахункового рахунку клієнта для оплати ним розрахункових документів при недостатці або відсутності на розрахунковому рахунку клієнта-позичальника коштів).

За способом організації взаємовідносин банку з фізичними особами споживчі кредити можна поділити на:

- опосередковані (через торгівельного посередника);
- прямі або цільові, які надаються безпосередньо банком фізичній особі без посередників [6].

У цілому представлена вище класифікація відображає різноманіття споживчих кредитів, але не вичерпує всіх можливих критеріїв класифікації, тому її можна продовжити в залежності від ряду інших ознак.

На перший погляд такий вид кредитування для банку є досить привабливим, але слід пам'ятати й про ризики. Серед основних негативних аспектів споживчого кредитування можна виділити наступні:

- значна доля проблемних кредитів;
- ріст дебіторської заборгованості торговельних підприємств, які реалізують товари з розстрочкою платежу;
- відтік капіталу за межі країни (у разі надання кредиту на придбання імпортованих товарів і послуг).

Таким чином, можна констатувати, що споживче кредитування має як свої переваги, так і недоліки, проте плюсів набагато більше, саме тому цей вид кредитування є одним з найпопулярніших як серед банків, так і серед населення.

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [7, с. 1] в Україні у теперішні часи надання споживчих кредитів здійснюється також небанківськими фінансовими установами, які мають право надавати фінансові послуги за умови включення інформації про них до Державного реєстру фінансових установ та які функціонують під контролем Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, а саме:

- ломбардами;
- кредитними спілками;
- спеціалізованими фінансовими компаніями споживчого кредитування.

Отже, споживчий кредит є засобом задоволення різних потреб населення. Він може надаватися в грошовій і товарній формах. У країнах з ринковою економікою споживчий кредит, як зручна та вигідна форма обслуговування населення, відіграє велику роль в економіці країни. Тому він піддається активному регулюванню з боку держави. Регулювання здійснюється як на етапі надання кредиту, так і на етапі його використання. Розвиток кредитування сфери особистого споживання сприяє, насамперед, формуванню цивілізованих відносин на споживчому ринку країни в цілому.

1.2. Етапи споживчого кредитування

Кредитування вітчизняними комерційними банками позичальників здійснюється згідно з чинним законодавством України і відповідно до внутрішнього Положення банку.

Механізм здійснення споживчого кредитування визначається багатьма факторами, які включають стратегію і тактику банку, кваліфікацію персоналу банку, розміри статутного та власного капіталів, кредитну політику банку тощо.

Основна робота з організації процесу споживчого кредитування в банку може бути подана у вигляді етапів (рис. 1.1).

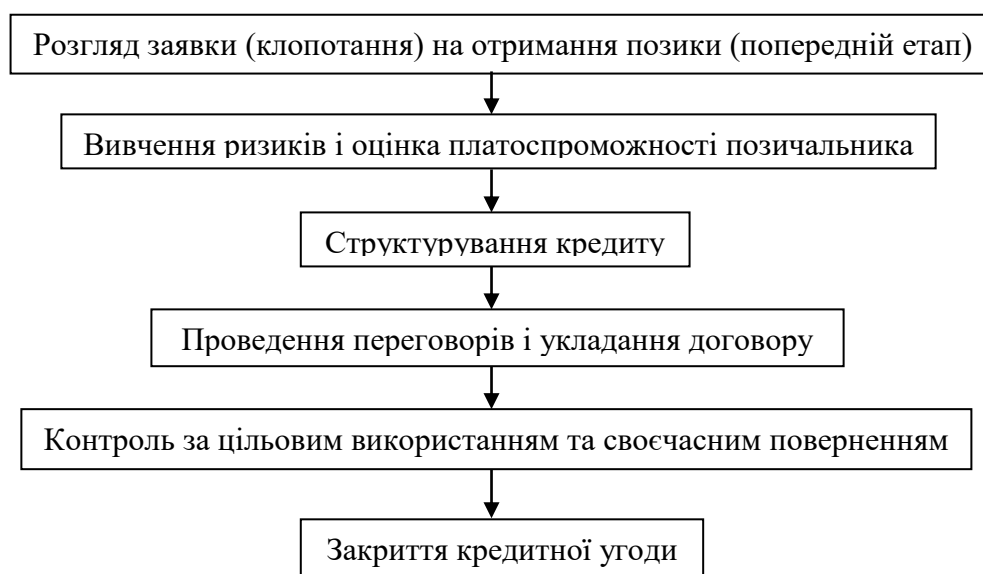

Рис. 1.1 Етапи процесу споживчого кредитування

Джерело: розроблено автором на основі [8, с. 69]

Серед усіх видів банківських позик саме для споживчих особливе значення має перший етап кредитування, на якому проводиться бесіда з клієнтом. Так як кредитні спеціалісти мають справу безпосередньо з особами, які беруть кредит на власні потреби і несуть відповідальність за його неповернення, досить важливою є візуальна оцінка клієнта. Тому ще однією характерною особливістю споживчих позик є значна роль людського фактору (але у сучасному світі перше враження може бути оманливим) [8, с. 70]. У ході співбесіди кредитний працівник концентрує свою увагу на базових, ключових для банку питаннях, насамперед:

- загальні відомості про фізичну особу – позичальника;
- питання щодо кредиту;
- питання пов'язані з погашенням кредиту;
- питання щодо забезпечення кредиту;
- питання щодо зв'язків клієнта з іншими банками.

На даному етапі здійснюється оцінка слабких і сильних сторін потенційного позичальника та об'єкта кредитування [8, с. 70].

Після розмови з позичальником кредитний працівник у письмовому вигляді підсумовує отримані відомості і приймає рішення продовжити роботу з клієнтом чи відмовити йому. Якщо пропозиція клієнта розходиться з принципами та

положеннями політики, яку проводить банк у галузі кредитних операцій, заявка рішуче відхиляється. Якщо ж кредитний працівник за підсумками попереднього інтерв'ю вирішує продовжувати роботу з фізичною особою, то за методикою, прийнятою банком, проводиться оцінка кредитоспроможності позичальника та визначається ступінь ризику даного кредиту.

Другий етап передбачає вивчення кредитоспроможності клієнта. Для цього використовуються такі джерела інформації:

- матеріали, отримані безпосередньо від позичальника;
- матеріали, що знаходяться в архіві і базі даних самого банку;
- інших зовнішніх джерел.

Важливе значення мають архіви банку. Тобто, якщо клієнт вже отримував кредит у цьому банку, в архіві є відомості про можливі затримки погашення кредиту та інші наявні порушення (кредитна історія).

Із зовнішніх джерел найважливішим є відомості, отримані з інших банків, які обслуговують даного клієнта, та в його ділових партнерів.

Третій етап – це структурування кредиту, тобто визначення основних параметрів позички та підготовка до складання кредитного договору.

Банківська установа визначає суму кредиту, строк, спосіб видачі і погашення кредиту, забезпечення, рівень відсоткової ставки тощо. Банк пропонує клієнту той вид кредиту, який найбільшою мірою відповідає характеру кредитованого заходу. Розробляється також графік погашення кредиту.

Проведення переговорів з позичальником закінчується підписанням кредитного договору (четвертий етап). Після підписання договору працівник кредитного відділу оформляє бухгалтерські документи, які містять вказівки щодо відкриття позичкового рахунку та видачі кредиту. Ці документи мають містити дозвільні підписи керівника банку (уповноважених ним для виконання зазначених операцій посадових осіб). Оформлені згідно банківських вимог документи передаються в обліково-операційний відділ для виконання. В кредитній угоді передбачаються також, як правило, окремі форс-мажорні обставини, які дають гарантії банку і клієнту на випадок втрат внаслідок незалежних від них обставин.

Третя та четверта стадії споживчого кредитування також мають певні особливості. На відміну від юридичних осіб, які зазвичай мають у штаті досвідчених юристів або наймають їх зовні, фізичні особи часто недостатньо обізнані у правових аспектах кредитування, на чому може зіграти банк. Так, у супереч чинному законодавству, банки не розголошують позичальнику всіх комісій за кредитом, «забувають» ознайомити його з графіком платежів і зі статтями кредитного договору. Навіть постійні клієнти можуть потрапити на такий гачок. Це ще одна причина популярності споживчих кредитів серед банків, про яку самі банки не говорять вголос.

Передостанній етап (кредитний моніторинг) є майже стандартним для всіх видів банківського кредитування. Єдиною відмінністю споживчих позик є те, що фінансовий стан позичальника — фізичної особи відслідкувати значно важче, ніж при кредитуванні юридичних осіб. Це створює певні незручності для банку, пов'язані з неможливістю передбачити платоспроможність клієнта, тоді як при кредитуванні підприємства її можна спрогнозувати з огляду на фінансову звітність [8, с. 70].

Банк вживає заходи щодо реалізації повернення позики, контролює відповідність фактичного витрачання позики на її цільове призначення та регулярно надходження відсотків за користування нею.

У разі погіршення фінансового стану фізичної особи та виникнення ризику неповернення позики кредитний працівник ставить до відома керівництво для того, щоб можна було вжити відповідні заходи.

У разі виявлення фактів використання кредиту не за цільовим призначенням банк має право достроково розірвати кредитний договір, що є підставою для стягнення всіх коштів у межах зобов'язань позичальника за кредитним договором у встановленому чинним законодавством порядку.

Шостий етап — виплата кредиту разом з відсотками і закриття справи про кредитування.

У разі, якщо клієнт не має можливості погасити заборгованість за кредитом у зазначений у договорі строк, він повинен до настання строку повернення, надати в

банк лист-клопотання з проханням про продовження (пролонгацію) кредиту, в якому обов'язково повинні бути відображенні:

- об'єктивні причини, згідно яких фізична особа не має можливості повернути позику в строк;
- обґрунтований термін повернення кредиту;
- документальне підтвердження свого прохання.

Доречно зауважити, що деякі науковці подають основні етапи кредитування в більш узагальнюючому вигляді, а саме:

а) попередній етап - він включає в себе декілька складових: інтерв'ю з потенційним клієнтом, визначення оцінки кредитоспроможності та фінансового стану позичальника та структурування кредиту;

б) поточний етап, що передбачає оформлення кредиту та його видачу;

в) підсумковий етап - контроль за виконанням кредитного договору та погашення позики.

Підсумовуючи, можна констатувати, що в цілому постійне послідовне дотримання етапів процесу банківського споживчого кредитування дає можливість ретельно здійснювати контроль кредитного процесу в результаті чого забезпечувати якість кредитного банківського портфеля, а також загальну ефективність роботи банківської установи.

1.3. Порядок оцінки банком кредитоспроможності позичальника – фізичної особи

Для оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи банки визначають перелік показників і встановлюють їх критеріальні значення залежно від виду кредиту (на придбання або будівництво житла, придбання транспортних засобів, товарів тривалого використання, на інші потреби), його обсягу й строку, виду забезпечення (застави) за кредитом [9, с. 57].

Метою оцінки кредитоспроможності позичальника є оцінка кредитного ризику та виявлення джерел погашення позичальником – фізичною особою відсотків і заборгованості за наданим кредитом.

Порядок оцінки банком раціональності надання кредиту в загальному вигляді наведений на рис. 1.2.

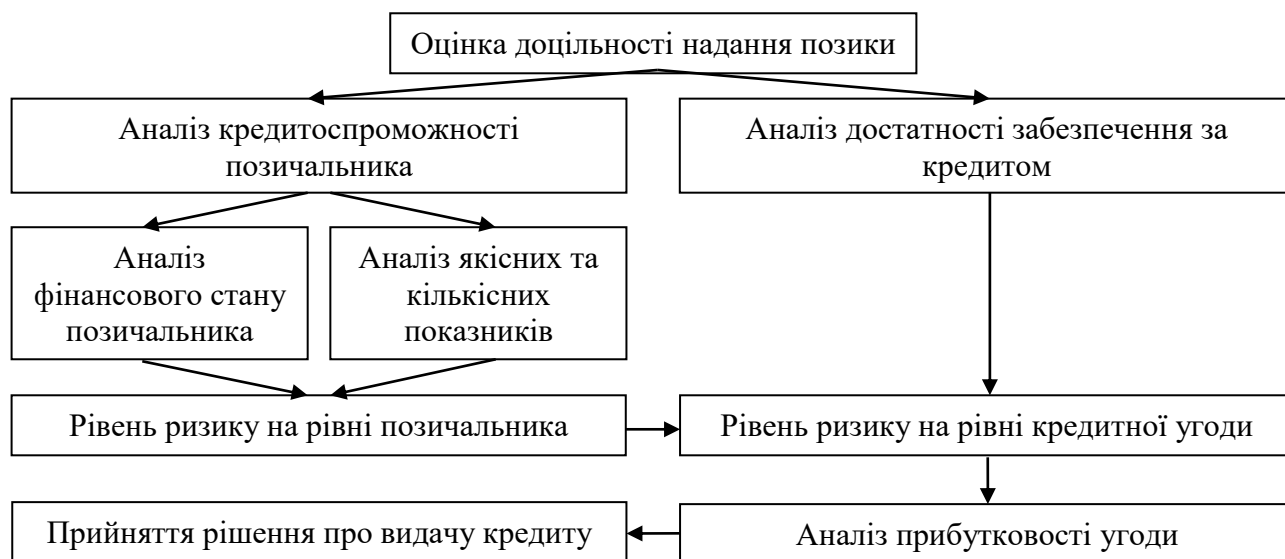

Рис. 1.2 Оцінка доцільності видачі кредиту

Джерело: розроблено автором на основі [9, с. 59]

Методика оцінки фінансового стану позичальника базується на аналізі кількісних показників з урахуванням якісних показників, що можуть вплинути на виконання позичальником зобов'язань за кредитом, з визначенням рівня їх ймовірного впливу на дотримання умов договору кредиту шляхом установлення оптимальних значень та відповідних балів для кожного з показників та здійснюється з урахуванням виду і строку кредиту, що надається.

Оцінку кредитоспроможності позичальника банк визначає, як до надання кредиту, так і в період дії договору кредиту, шляхом внесення нових даних по клієнту та перерахунку його платоспроможності [10, с. 149].

Важливим аспектом при оцінці кредитоспроможності потенційного позичальника є достатність інформації, тобто інформаційна база.

Первинна інформація комерційним банком одержується з:

- заявки (клопотання) на отримання кредиту;

- паспорту громадянина України (з нього банківський працівник визначає вік, місце прописки, сімейний стан тощо);
- довідки з місця роботи з зазначенням доходів позивача, стажу роботи на підприємстві, розміру щомісячних відрахувань;
- документів, що підтверджують прибутки за банківськими вкладами та цінними паперами (при їх наявності).

При оцінці кредитоспроможності фізичних осіб банками, зазвичай, використовуються наступні методики:

- скорингові моделі;
- методика визначення платоспроможності;
- андеррайтинг;
- оцінка кредитної історії [9, с. 57].

Скоринг являє собою математичну або статистичну модель, за допомогою якої на основі кредитної історії попередніх клієнтів кредитна установа може визначити, наскільки велика ймовірність того, що конкретний потенційний позичальник поверне кредит у визначений термін.

Суть скорингу полягає в тому, що кожному параметру, що характеризує позичальника, надається реальна оцінка в балах. У спрощеному вигляді скорингова модель — це зважена сума визначених характеристик позичальника: вік, сімейний стан, місце роботи, дохід та багато інших факторів.

Така методика є знеособленою і може застосовуватися як для фізичних, так і для юридичних осіб. Залежно від кількості набраних балів визначається рейтинг позичальника.

Банк із метою визначення значення коефіцієнта ймовірності дефолту (неможливості виконувати свої зобов'язання) боржника — фізичної особи, у тому числі тієї, яка є суб'єктом господарювання, здійснює оцінку його платоспроможності на підставі сукупності кількісних та якісних показників (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Параметри оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи

Якісні показники	Кількісні показники
<ul style="list-style-type: none"> – загальний матеріальний стан клієнта (наявність майна: нерухомості, цінних паперів, банківських вкладів, транспортних засобів та ін., крім майна, переданого в заставу); – соціальна стабільність (постійна робота, сімейний стан, ділова репутація); – вік і стан здоров'я клієнта; – кредитна історія отримана з державних реєстрів (інтенсивність користування банківськими кредитами у минулому та своєчасність їх погашення, користування іншими банківськими послугами) 	<ul style="list-style-type: none"> – сукупний чистий дохід (щомісячні очікувані сукупні доходи, зменшені на сукупні витрати та зобов'язання) та прогноз на майбутнє; – накопичення на рахунках в банку (інформація надається за бажанням позичальника); – коефіцієнти, які характеризують поточну платоспроможність позичальника і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитною угодою: співвідношення сукупних доходів і витрат, сукупного чистого доходу за місяць і щомісячного внеску за кредитом і відсотками за ним. Оптимальні значення цих коефіцієнтів банк встановлює самостійно з урахуванням видів кредитів і залежно від форми їх надання, цільового призначення, строку користування, наявності забезпечення, способу сплати тощо.

Джерело: розроблено автором на основі [10, с. 149; 11, с. 2]

Банк для розрахунку кількісних показників ураховує доходи, факт отримання яких протягом дії договору підтверджується достовірними документами, виданими третьою особою (довідка з місця роботи, довідка/декларація про доходи, виписка (довідка) банку з рахунку про рух коштів) або банком-кредитором, який є роботодавцем боржника - фізичної особи або здійснює обслуговування його рахунку.

Оцінка якісних показників здійснюється на підставі достовірних документів, у тому числі відповідних копій документів, засвідчених у встановленому законодавством порядку.

Як вже зазначалося до кожного показника (табл. 1.2) встановлюється ваговий коефіцієнт та можливі варіанти відповіді, кожному з яких присвоюється відповідний бал. При цьому показники, варіанти відповідей, вагові коефіцієнти та бали встановлюються кожним банком самостійно і зазначаються у внутрішньому положенні, яке регулює оцінювання фінансового стану позичальника — фізичної

особи. Далі проводиться визначення загальної суми балів позичальника множенням показників, що аналізуються, на відповідну їм вагу та відбувається віднесення позичальника до відповідного класу за рейтингом надійності.

Згідно наступній методиці — визначення платоспроможності — визначається коефіцієнт поточної платоспроможності (КПП), який характеризує поточний фінансовий стан позичальника і показує відношення сукупних доходів позичальника до його щомісячних витрат (формула (1.1)).

Даний коефіцієнт розраховується на основі даних про доходи й витрати, наданих позичальником у заявці на кредит і підтверджених документально. Середньомісячні сукупні доходи розраховуються шляхом визначення середньоарифметичного значення сукупних доходів, отриманих і підтверджених позичальником. Розрахунковий період, зазвичай, містить у собі 12 останніх місяців, за винятком випадків надання позичальником, що здійснює підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи, декларації про доходи, коли за розрахунковий приймається останній податковий період:

$$\text{КПП} = \frac{\text{СЧД}}{\text{ЩЗ}_{\text{кр}}}, \quad (1.1)$$

де СЧД — сукупний чистий дохід позичальника за місяць;

ЩЗ_{кр} — щомісячні зобов'язання позичальника щодо погашення кредиту та сплати процентів за ним. При цьому сукупний чистий дохід позичальника (СЧД) визначається як різниця між щомісячними очікуваними сукупними доходами позичальника та сукупними витратами та зобов'язаннями.

Також ураховуються сукупні доходи поручителя, підтвержені відповідними документами (у разі укладання договору поруки). Щомісячний мінімальний рівень сукупних витрат позичальника не може бути меншим за визначену банком суму для конкретного кредитного продукту [12, с. 269].

Чим вище значення коефіцієнта КПП, тим краще фінансовий стан позичальника. Якщо частка щомісячних витрат позичальника в його доході

становить більше визначених кредитною політикою банку подальший розгляд питання про надання кредиту припиняється.

Досліджуючи споживче кредитування варто підкреслити його зв'язок з іпотечним кредитом. Зауважимо, що не є тотожними, хоча й тісно пов'язані, поняття «кредит на купівлю житла» та «іпотечний кредит». Перший виділяють за цільовим спрямуванням коштів, другий – за видом забезпечення. Тому іпотечний кредит не вірно ототожнювати з житловим, і розглядати як споживчий слід лише тоді, коли позичальником є фізична особа, а об'єктом позики виступає задоволення її індивідуальних потреб.

При іпотечному кредитуванні/видачі кредиту на купівлю нерухомості основний спосіб зниження кредитного ризику банку — це проведення андеррайтингу позичальника (процедура оцінки банком ймовірності погашення або непогашення кредиту. Вона передбачає вивчення платоспроможності, кредитоспроможності потенційного позичальника. Вивчивши документи надані клієнтом, банк визначає суму максимально можливого кредиту для нього).

Оцінюючи методика андеррайтингу, можна зробити висновок, що тут застосовується системний підхід до аналізу позичальника. Позитивна сторона цієї методики — можливість банку виробити до будь-якого потенційного позичальника індивідуальний підхід, за якого буде враховано необхідну кількість характеристик. Серед недоліків цієї оцінки — трудомісткість її виконання, що потребує особливої кваліфікації банківських працівників. Більшість банків воліє компенсувати кредитний ризик за допомогою підвищення процентної ставки.

Оцінка кредитної історії позичальника банку передбачає, що для визначення кредитоспроможності клієнта вивчають як місячні доходи, так і витрати позичальника. Доходи, як правило, визначаються за трьома напрямками: доходи від заробітної плати; доходи від заощаджень та цінних паперів; інші доходи.

Одним з основних показників, що визначають можливість видачі кредиту, є фінансова та соціальна стабільність позичальника. При всіх рівних умовах перевага надається клієнту, який має більш достатні для погашення кредиту стабільні доходи,

а також тривалий стаж роботи на підприємстві, в організації і більш тривале проживання за даною адресою [9, с. 59].

Варто також зазначити, що аналіз кредитоспроможності проводиться як по позичальнику так і по його поручителю (при наявності останнього). При цьому метод аналізу і документація така ж сама, як і при аналізі самого позичальника. В результаті проведеної роботи визначається можливість клієнта виконувати платежі на погашення основного боргу і відсотків за нього, а поручителя – виконувати їх у випадку неплатоспроможності основного позичальника [13, с. 314].

За результатами визначення кредитоспроможності (фінансового стану) фізичної особи згідно Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» здійснюється класифікація позичальника за класами, у тому числі з урахуванням фактора своєчасності сплати боргу, а саме:

– клас 1 – фінансовий стан високий: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 50 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу не перевищує сім днів; наявні підстави вважати, що і надалі виконання зобов'язань боржником здійснюватиметься на високому рівні; наявність у власності майна, крім майна, переданого в заставу; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, перевищують їх оптимальні значення;

– клас 2 – фінансовий стан добрий: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 60 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 8 до 30 днів; наявні підстави вважати, що надалі стан виконання зобов'язань боржником не погіршиться; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, не нижчі, ніж їх оптимальні значення;

– клас 3 – фінансовий стан задовільний: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 70 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; простежуються інші негативні тенденції (зміна місця роботи з погіршенням умов, зростання обсягу зобов'язань боржника – фізичної особи, що свідчить про підвищення ймовірності несвоєчасного та/або в неповній сумі погашення боргу); кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 31 до 60 днів; наявні підстави очікувати надалі погіршення стану виконання боржником зобов'язань; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, не завжди відповідають оптимальним значенням;

– клас 4 – фінансовий стан незадовільний: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 80 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; наявні негативні зміни щодо загального матеріального стану клієнта та/або його соціальної стабільності; зростання обсягу зобов'язань боржника – фізичної особи свідчить про високу ймовірність несвоєчасного та/або в неповній сумі погашення боргу; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 61 до 90 днів; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, є несуттєво нижчими, ніж їх оптимальні значення;

– клас 5 – фінансовий стан критичний: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) перевищує 80 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить більше 90 днів; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, нижчі, ніж їх оптимальні значення.

Банк у разі наявності в боржника – фізичної особи характеристик, які відповідають різним класам, відносить такого боржника до нижчого класу [11, с. 2].

З вищезазначеного виявлено, що від якості оцінювання кредитоспроможності позичальників залежить фінансовий стан банку в цілому. Для оцінки кредитоспроможності фізичних осіб банками при споживчому кредитуванні використовуються наступні методики: скорингові моделі; визначення коефіцієнта платоспроможності; андеррайтинг; оцінка кредитної історії. Найчастіше вивчення кредитоспроможності індивідуальних позичальників здійснюється за бальною системою оцінки надійності клієнтів.

Незважаючи на єдність розглянутих критеріїв і способів оцінки, існує специфіка в аналізі кредитоспроможності фізичних осіб окремими банками, яка залежить, насамперед, від кредитної політики кожної банківської установи.

1.4. Порядок розробки та реалізації основних засад кредитної політики банку

У сучасній вітчизняній науковій думці відсутнє однозначне тлумачення терміну «кредитна політика банку». Кожен науковець має свій погляд щодо цього питання та трактує поняття по-своєму.

Дослідивши твердження Лагутіна В.Д., Гуцала І.С., Панової Г.С., наведемо визначення, яке, на нашу думку, найбільш повно описує значення даного терміну. Кредитна політика банку – це система принципів і складових, які визначають стратегію та тактику банку щодо залучення коштів і подальшого їх спрямування на кредитування клієнтів банку та регулювання кредитного механізму в цілому.

Кредитна політика банківської установи розробляється як на макро–, так і на мікрорівнях економіки.

На макрорівні банківську кредитну політику розробляє Національний банк України, встановлюючи нормативи її проведення, рівень облікової ставки, що

становить основу формування ціни на кредитні ресурси тощо [2, с.298].

Підкреслимо, що при розробленні основних засад грошово-кредитної політики використовуються макроекономічні показники, розраховані Кабінетом Міністрів України, та беруться до уваги прогнозні оцінки макроекономічної динаміки, розроблені у Національному банку України й закладені у Державному бюджету України на 2017 рік [14, с.1].

Рада НБУ наголошує, що Національний банк повинен:

– сприяти фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню пріоритетної цілі. Згідно з повідомленням, рада НБУ, спираючись на вимоги статті 6 Закону «Про Національний банк України» [15, с. 1], визнала пріоритетною метою грошово-кредитної політики у 2017 році забезпечення цінової стабільності. Тобто, пріоритетом діяльності Правління Національного банку України має бути зниження інфляції (індексу споживчих цін) до однозначного показника і утримання його на такому рівні в середньостроковій перспективі;

– сприяти додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримувати економічну політику уряду України, якщо це не перешкоджає досягненню цілей щодо цінової та фінансової стабільності.

На мікрорівні кредитна політика спрямована на забезпечення зв'язку кредитної політики банку зі загальною стратегією його розвитку.

Тобто розробка і реалізація основних засад грошово-кредитної політики має суттєвий вплив на попит споживачів та обсяги споживчого кредитування.

Оскільки саме завдяки проведенню кредитних операцій до банку надходить більша частина доходів, то надзвичайно важливим напрямом діяльності є створення такої організаційної структури кредитного підрозділу, яка сприяла б ефективному здійсненню управління кредитною діяльністю.

Кредитна політика банку в сфері кредитування фізичних осіб визначає завдання та пріоритети діяльності банку, засоби, методи їх реалізації, а також принципи та порядок організації власне кредитного процесу.

Єдиної кредитної політики для всіх банків немає. Кожен банк визначає

власну кредитну політику, беручи до уваги всю сукупність ризиків (як внутрішніх, так і зовнішніх), які впливають на ефективність його діяльності, враховуючи також ставлення керівництва банку до ризику (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Чинники впливу на кредитну політику банку
у сфері кредитування фізичних осіб**

Внутрішні чинники	Зовнішні чинники
<ul style="list-style-type: none"> – кредитний потенціал банку; – спектр виконуваних операцій і послуг; – ступінь ризику та придатності окремих видів споживчих позик; – стабільність депозитів; – забезпеченість позик; – професійна підготовленість, кваліфікація та досвід персоналу банку; – клієнтура банку; – цінова політика банку 	<ul style="list-style-type: none"> – загальний стан економіки країни, темпи інфляції; – грошово-кредитна політика НБУ; – рівень доходів населення, здатність споживати банківські послуги, наявність соціальних пільг; – регіональна та галузева специфіка функціонування банку; – рівень цін на банківські продукти та послуги; – соціальна напруженість; – політизованість суспільства; – попит на кредити банку його клієнтів

Джерело: розроблено автором на основі [2, с. 300]

Основною проблемою споживчого кредитування в Україні незмінно залишається висока вартість кредитів для фізичних осіб, для вирішення якої силами самих банків та Національним банком, зокрема, потрібно застосовувати активні методи впливу на ймовірність неповернення позик і відсотків за ними у бік зменшення та удосконалення банками внутрішнього кредитного ризик-менеджменту [16, с. 354].

Відповідальність за розробку ефективної кредитної політики у сфері кредитування фізичних осіб та механізм її реалізації покладається більшою мірою на Кредитний комітет, який очолює, як правило, керівник банку. Способи та методи реалізації кредитної політики формуються у відповідних внутрішньобанківських документах, основними серед яких є стандарти кредитування і кредитні інструкції.

У кредитній політиці важливим є визначення обсягу ефективних (допустимих) ресурсів, що можуть бути спрямовані на кредитні вкладення. При

розробленні кредитної політики необхідно враховувати вплив різних ризиків: кредитного, ризику депозитних операцій, процентного, валютного, ризику незбалансованої ліквідності тощо.

Кредитна політика є основою стратегії мінімізації ризику в діяльності банку. Основу кредитної політики становить стратегія банку, зорієнтована на зростання його капіталу чи збільшення доходів [2, с. 301].

Розробка та проведення банком кредитної політики повинні бути спрямовані на досягнення наступних цілей:

- допускати тільки такий характер ризику, який дозволяє створювати активи високої якості і забезпечувати постійний цільовий рівень прибутковості;
- створити високопрофесійний колектив кредитних працівників, що забезпечують високу якість кредитного портфеля банку;
- надавати позики на фінансування економічно перспективних, рентабельних проектів, що відповідають стратегічним цілям банку;
- сприяти розвитку довгострокових відносин з «прибутковими» клієнтами;
- уникати використанню невиправданих методів кредитування.

На рис. 1.3 у загальному вигляді представлені основні складові кредитної політики банку в межах її реалізації.

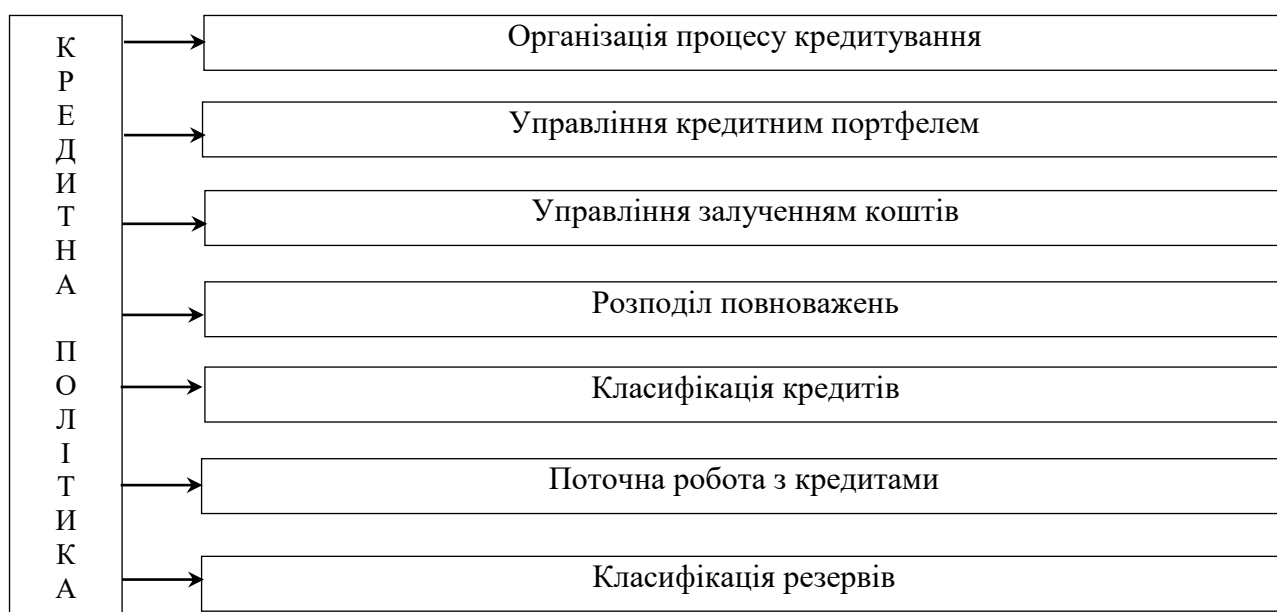

Рис. 1.3 Основні елементи кредитної політики комерційного банку

Джерело: розроблено автором на основі [2, с. 301; 17, с. 23]

Правильна організація процесу банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями — основа фінансової та ринкової стабільності банків з урахуванням визначального місця, що посідають кредитні операції у портфелі банківських активів.

На практиці ж на рівні окремого банку основні засади кредитної політики, направлені на мінімізацію ризиків, розмежовані між окремими підрозділами, серед яких: відділ з формування кредитного портфеля, кредитування клієнтів, контролю за забезпеченням позик, контролю за кредитною діяльністю філій даного банку, відділ аналізу кредитних операцій тощо (найменування підрозділів можуть різнитись, але їх функції залишаються незмінні) .

Відділ з формування кредитного портфеля розглядає заявки на одержання кредиту, проводить попередній аналіз фінансового стану позичальників і перевіряє достовірність та правильність оформлення документації. У випадку надання позик у великому розмірі формуються пропозиції, які подаються на розгляд до Кредитного комітету за для забезпечення банківських гарантій.

У відділі кредитування клієнтів відбувається оформлення кредитних угод, готуються розпорядження щодо погашення чи видачі позик, відслідковується своєчасна виплата основної суми кредиту і встановлених відсотків за кредитом, здійснюється систематичний аналіз фінансового стану клієнта, готуються і приймаються заходи щодо дострокового стягнення кредитної заборгованості. А також розробляються рекомендації щодо оптимізації структури вкладень позикових коштів і впровадження нових методів і форм кредитування [17, с. 85].

У відділі забезпечення позик здійснюється оформлення угод застави і зобов'язань щодо виплати кредиту, проводиться контроль за станом цінностей, взятих під заставу, проводяться заходи щодо повернення заборгованості за наданим кредитом та списання безнадійних кредитів і розробляються заходи з удосконалення механізму погашення заборгованості за позиками.

Відділ контролю кредитної діяльності філій проводить нагляд за перевищенням/можливостями перевищення філіями банку встановлених лімітів, здійснює аналіз кредитної діяльності філій, готує і запроваджує заходи стосовно

вдосконалення кредитної роботи філій.

У відділі аналізу кредитних операцій та їх методичного забезпечення здійснюється розробка нормативних документів, що використовується у кредитній діяльності, складаються звіти про стан кредитних операцій у банківській установі, проводиться ретельний аналіз кон'юнктури кредитного ринку та динаміки відсоткових ставок, розробляються і впроваджуються заходи щодо вдосконалення структури кредитних вкладень.

Таким чином, механізм формування та реалізації кредитної політики банку представляє собою систему дій та організаційно-економічних прийомів, інструментів впливу, за допомогою яких вводиться в дію процес кредитування. Порядок реалізації кредитної політики зводиться до:

- організації процесу кредитування;
- управлінню кредитним портфелем;
- залученню ресурсів;
- розподілу повноважень;
- класифікації кредитів і резервів покриття можливих втрат за проблемними позиками.

Отже, з вищевикладеного можна констатувати наступне: споживчий кредит – це кредит, який видається фізичній особі на її власні потреби. Об'єктом кредитування може бути практично кожний предмет споживання (товар або послуга). Кредитують купівлю житла, побутової та оргтехніки, автомобілів, оплату навчання, відпочинку, лікування, проведення ремонту квартир і будинків тощо.

Споживчий кредит – це кредит, який надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору. Кредитуванням займаються як банки, так і підконтрольні їм кредитні союзи та інші кредитні оператори. У більшості випадків договори зі споживчого кредитування укладаються строком до одного року.

Серед етапів здійснення кредитування фізичних осіб виокремлюють:

- розгляд заявки клієнта на отримання позики;

- оцінка кредитоспроможності фізичної особи та вивчення можливих ризиків. Для оцінки кредитоспроможності фізичних осіб банками використовуються наступні методики: скорингові моделі; визначення коефіцієнта платоспроможності; андеррайтинг; оцінка кредитної історії. Зазвичай вивчення кредитоспроможності індивідуальних позичальників здійснюється за бальною системою оцінки надійності клієнтів;

- визначення основних параметрів позички та підготовка до складання кредитного договору;

- проведення переговорів з позичальником і підписання кредитного договору;

- контроль за цільовим використанням об'єкту кредитування;

- виплата кредиту разом з відсотками і закриття справи про кредитування.

Підкреслимо, що клієнт у разі неспроможності сплати боргу у визначений термін має право на пролонгацію кредитної угоди.

Порядок організації власне кредитного процесу визначається кредитною політикою кожної банківської установи.

Головною проблемою споживчого кредитування в Україні в останні часи є висока вартість кредитів для фізичних осіб, для вирішення якої силами самих банків та Національним банком, зокрема, запроваджуються активні методи впливу на ймовірність неповернення позик і відсотків за ними та удосконалення банками внутрішнього кредитного ризик-менеджменту. Реалізація основних засад кредитної політики на макрорівні проявляється через забезпечення Національним банком цінової стабільності, на мікрорівні – відповідності кредитної політики стратегії окремого банку.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
НА ПРИКЛАДІ ПАТ «АЛЬФА-БАНК» ТА ПАТ «КРЕДОБАНК»

2.1. Загальна характеристика й аналіз діяльності ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк»

Альфа-Банк Україна – це великий комерційний український банк з міжнародним капіталом, який входить у приватну інвестиційну холдингову компанію АВН Holdings SA (АВНН) з головним офісом у Люксембурзі. Холдингова компанія має інвестиції в ряді банківських груп на території країн СНД і Європи, зокрема, операційні компанії АВНН знаходяться в Україні, Росії, Казахстані, Білорусі та Нідерландах. Банк займає лідируючі позиції в усіх сегментах банківського ринку України. Згідно з рейтингом Національного Банку України Альфа-Банк Україна входить до ТОП-10 найбільших банків країни за розміром активів і є одним з лідерів за обсягом коштів юридичних осіб та темпам приросту коштів фізичних осіб. Банк заснований в 1992 році і з 2001 року здійснює діяльність під брендом Альфа-Банк. Входить до складу АВН Holdings SA (АВНН) з 2004 року.

Публічне акціонерне товариство «Альфа-банк» зареєстроване Національним банком України 24 березня 1993 року за № 158. Банк є резидентом України.

Діяльність банку регулюється Банківською ліцензією на право надання банківських послуг № 61 від 05 жовтня 2011 року та Генеральною ліцензією № 61 від 05 жовтня 2011 року на право здійснення валютних операцій. Банк є постійним учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з 02 вересня 1999 року.

Основна діяльність банку включає надання банківських послуг юридичним та фізичним особам на території всієї України. Ці послуги включають залучення грошових коштів, депозитів, надання кредитів, авансів, інвестування в цінні папери, здійснення грошових переказів по Україні та за її межі, а також валютно-обмінні операції.

Серед визначальних досягнень Альфа-Банк Україна за 2015-2017 рр. наступні:

- ТОП-5 за наднадійністю банківських установ (економічне видання «Особистий рахунок», 2015-2017 р.);
- ТОП-3 рейтингу надійності банківських депозитів (рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг», 2015-2017 р.);
- ТОП-7 за рівнем фінансової стійкості (фінансовий портал «Мінфін», 2015 - 2017 р.);
- рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг» підвищило (у листопаді 2015 р.) довгостроковий кредитний рейтинг Альфа-Банку Україна та довгостроковий кредитний рейтинг облігацій Альфа-Банку Україна серій М, N, O, P до рівня «uaAAA» за національною шкалою (банк або окремих борговий інструмент з рейтингом «uaAAA» характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами);
- 7 позиція в підсумковому рейтингу серед банківських установ в лонг-листі найбільших компаній країни. У рейтингу найбільших компаній - 77 місце з 200 можливих (Forbes, 2016 р.);
- лідер рейтингу репутації в рамках опитаної групи «інвестиційні аналітики».

ПАТ "КРЕДОБАНК" – це банк з найбільшою польською інвестицією у банківську установу України. На сьогодні у структурі акціонерного капіталу ПАТ "КРЕДОБАНК" інвестиції стратегічного акціонера РКО Bank Polski SA складають 99.6%. Іншими акціонерами є близько 80 українських та іноземних юридичних осіб і понад 6000 фізичних осіб.

ПАТ "КРЕДОБАНК" віднесений до групи "Банки іноземних банківських груп" за класифікацією Національного банку України. Регіональна мережа ПАТ "КРЕДОБАНК" нараховує 102 відділень й охоплює більшість областей України. Крім того, банк активно розвиває свій картковий бізнес та встановив 249 власних банкоматів. Клієнтами банку є понад 52 тис. юридичних осіб та підприємців та 474 тис. фізичних осіб. Здійснюючи свою діяльність на території 22 областей України та

м. Києва, КРЕДОБАНК в той же час залишається регіональним лідером на території Львівської області та Західної України.

Згідно рейтингу Національного банку України станом на 01.01.2018 р. ПАТ "КРЕДОБАНК" займає:

- за величиною активів – 18 місце;
- за обсягом кредитів наданих фізичним особам – 10 місце;
- за обсягом коштів фізичних осіб – 15 місце;
- за обсягом коштів юридичних осіб – 16 місце;
- за величиною статутного капіталу – 17 місце;
- за величиною прибутку – 10 місце.

Серед відзнак та нагород останніх років наступні:

– березень 2015 р. – «КРЕДОБАНК» увійшов до ТОП-10 найбільш стресостійких банків України згідно рейтингу інтернет-порталу «Мінфін» за підсумками 4-го кварталу 2014 року, що враховує комплексну оцінку стресостійкості банків та лояльності їхніх вкладників, а також став єдиним регіональним банком, що представлений у ТОП-10 цього рейтингу;

– травень 2015 р. – «КРЕДОБАНК» отримав відзнаку конкурсу «Інвестор року-2015» Львівської облдержадміністрації та Львівської торгово-промислової палати за найбільші банківські інвестиції в економіку області та активну участь у кредитуванні економіки України; «КРЕДОБАНК» переміг у номінації «Банк, що зберіг високий рівень довіри клієнтів» у II Міжнародному конкурсі «Банк, якому довіряють», що проводився міжнародним журналом «Банкір»;

– червень 2015 р. – «КРЕДОБАНК» посів 4-те місце в рейтингу надійності депозитів українських банків, підготовленому рейтинговим агентством «Стандарт-рейтинг»;

– липень 2015 р. – банк отримав спеціальну відзнаку II міжнародного конкурсу «Лідер у сфері PR-технологій та маркетингу – 2015», організованого міжнародним журналом «Банкір» у номінації «За послідовність у просуванні банківських продуктів та послуг»;

– грудень 2015 р. – «Кредобанк» отримав перемогу в номінації «Кращий банк у сфері автокредитування» у VI всеукраїнському конкурсі «Банк року – 2015», організованому журналом «Банкір» за лідерство на ринку автокредитування України в 2015 році;

– листопад 2015 р. – увійшов до числа 15-ти найнадійніших українських банків у рейтингу, підготовленому журналом «Новое время» та інвестиційною компанією Dragon Capital. При визначенні рейтингу брали до уваги такі показники, як достатність капіталу банку, ліквідність, наявність підтримки акціонерів та стійкість фондування, а також ефективність діяльності, якісні показники та довіру вкладників; посів 5-те місце у рейтингу стійкості українських банків за підсумками 3-го кварталу 2015 року, підготовленого інтернет-порталом «Мінфін». Рейтинг стійкості банків України формується порталом «Мінфін» щоквартально на основі комплексної оцінки їх стресостійкості та лояльності вкладників;

– лютий 2016 р. – «Кредобанк» очолив рейтинг найбільш життєздатних банків України на 2016 рік, підготовлений журналом Forbes (Україна). У рейтингу, що має на меті знайти банки з високою внутрішньою здатністю вистояти у період системної нестабільності, «Кредобанк» віднесено до групи А (високий рівень життєздатності); увійшов до ТОП-10 найнадійніших великих банків за версією журналу «Деньги» та увійшов до ТОП-10 найкращих роздрібних банків України за версією журналу «Фокус»;

– квітень 2016 р. – «Кредобанк» посів друге місце у рейтингу надійності банківських депозитів України, підготовленому рейтинговим агентством «Стандарт-рейтинг»;

– травень 2016 р. – банк посів перше місце у рейтингу надійності банківських депозитів України, який проводить українське рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг»;

– червень 2016 р. – «Кредобанк» отримав перемогу в кількох номінаціях четвертого дослідження «50 провідних банків України», що проводилося компанією «Фінансовий клуб». Зокрема, банк посів 3-тє місце у номінації «Овердрафти», 3-тє

місце у номінації «Автокредити», а також 8-ме місце у номінаціях «Інтернет-банкінг» та «Кредити малому та середньому бізнесу»; посів сьоме місце у рейтингу стійкості українських банків за підсумками першого кварталу 2016 року, проведеного фінансовим порталом «Мінфін»;

– серпень 2016 р. – вдруге очолив рейтинг найжиттєздатніших банків України за версією журналу Forbes (Україна); «Кредобанк» посів третє місце у рейтингу надійності найбільших та великих банків України, підготовленому українським діловим журналом «Деньги» за підсумками I півріччя 2016 року. Окрім того, банк увійшов до ТОП-5 банків з найбільшим приростом депозитів фізичних осіб за другий квартал поточного року;

– жовтень 2016 р. – «Кредобанк» увійшов до ТОП-10 найнадійніших українських банків за версією журналу «Новое время»; переміг у номінації «У світі грошей: Львів банківський» XVI конкурсу «Обличчя міста-2016», який щорічно проводиться Львівською міською радою та Львівською торгово-промисловою палатою;

– листопад 2016 р. – банк переміг у номінації «Банк – надійний партнер в світі бізнесу» у рамках Всеукраїнського конкурсу «Банк Року – 2016», організованого журналом "Банкір"; очолив рейтинг найстійкіших банків України за підсумками III кварталу 2016 року від фінансового порталу «Мінфін»; «Кредобанк» увійшов до ТОП-3 банків у номінації «Опора малого та середнього бізнесу» рейтингу «Фінансовий Оскар. Осінь 2016» від газети «Бізнес»;

– лютий 2017 р. – «Кредобанк» посів друге місце у рейтингу надійності найбільших та великих українських банків від журналу «Гроші»;

– квітень 2017 р. – посів друге місце у рейтингу наднадійних банків України за версією журналу «Власний рахунок»;

– травень 2017 р. – «Кредобанк» посів друге місце у рейтингу «Топ – 15 найстійкіших банків» за версією порталу Forinsurer.com; «Кредобанк» посів четверте місце у рейтингу надійності банків від журналу «Гроші» (за підсумками I кварталу 2017 року);

– серпень 2017 р. – банк у ТОП-5 рейтингу стійкості банків України від фінансового порталу «Мінфін» за підсумками II кварталу 2017 року; «Кредобанк» посів друге місце у рейтингу найнадійніших українських банків від Інтернет-журналу «Форіншурер», а також посів друге місце у рейтингу ТОП - 10 найнадійніших банків для юридичних осіб від Інтернет-журналу «Форіншурер»;

– вересень 2017 р. – «Кредобанк» посів 1 місце у рейтингу надійності банківських депозитів України, який вже чотирнадцятий раз проводить українське рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг» на підставі публічної інформації про роботу банків та їхньої фінансової звітності за 6 місяців 2017 року; банк у ТОП 10 найбільш життєздатних банків України у рейтингу життєздатності українських банків, складеному журналом «Forbes» станом на вересень 2017 року. (банку присвоєно рейтинг надійності А - «високий»;

– листопад 2017 р. – «Кредобанк» отримав відзнаку платіжної системи MasterCard «За орієнтованість на реалізацію нових проєктів»; посів перше місце рейтингу надійності банківських депозитів (за версією агентства «Стандарт-рейтинг»); «Кредобанк» переможець всеукраїнського рейтингу «Сумлінні платники податків – 2017» у номінації «Фінансова та страхова діяльність» серед великих платників податків, який проводить Асоціація платників податків України; «Кредобанк» отримав диплом конкурсу «Краще корпоративне медіа України 2017».

Отриманий банком рейтинг за національною шкалою (uaAAA) означає, що банк характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками та відповідає інвестиційному рівню, а отже забезпечує дотримання вимог законодавчих актів України щодо розміщення коштів страхових резервів страховими компаніями та активів пенсійних фондів лише у банківських установах, кредитний рейтинг яких відповідає інвестиційному рівню за національною шкалою.

2.2. Аналіз масштабів і динаміки кредитних вкладень ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк»

Дослідження активів банку (а саме кредитного портфеля) полягає у використанні аналітичних прийомів, спрямованих на визначення загального обсягу коштів, які перебувають у розпорядженні банку, їх структури і динаміки в аналітичному періоді.

Загальний аналіз активів банку ґрунтується на застосуванні методик вертикального та горизонтального аналізу, які передбачають обчислення та подальшу оцінку таких показників:

- процентні співвідношення окремих показників з агрегованим показником;
- абсолютні зміни кінцевих показників порівняно з початковими (базисними);
- темпи зростання або приросту показників в аналітичному періоді.

У процесі вертикального, або структурного аналізу активів визначається питома вага активів за їх цільовим використанням, ступенем ліквідності, рівнем дохідності, а також склад та структура кожного виду активів: кредитного портфеля, портфеля цінних паперів, високоліквідних та інших активів.

Горизонтальний, або трендовий, аналіз дає змогу вивчити динаміку активів у цілому й окремих їх видів у часі, визначити загальні тенденції їх зміни або тренду [18, с. 15].

Аналіз кредитної діяльності комерційного банку доцільно розпочати з визначення місця, яке посідають кредитні операції в загальному обсязі активів банку, тобто наведемо загальну оцінку масштабів кредитної діяльності.

Для цього розрахуємо коефіцієнт частки кредитів у загальних активах банку за формулою (2.1):

$$Ч_{к.о.} = \frac{\text{Середні кредитні вкладення}}{\text{Середні активи}} \quad (2.1)$$

Даний показник характеризує кредитну активність банку. Якщо даний коефіцієнт занадто високий, то це означає, що діяльність банку, можливо, недостатньо диверсифікована, що, у свою чергу, підвищує ризик у разі погіршення кредитного портфеля. Навпаки, коефіцієнт низький свідчить про те, що банк недостатньо використовує джерела фінансування у процесі формування прибуткових активів і тим самим обмежує свій прибутковий потенціал [19, с. 124].

Кредитну активність ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» (без урахування резервів) за даними Додатків А та Б наведено у табл. 2.1

Таблиця 2.1

Аналіз масштабів кредитної діяльності

ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» за 2015 – 2017 рр.

(тис.грн.)

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення відносно базового періоду	
				Абсолютне (тис.грн.)	Відносне (%)
ПАТ «Альфа-Банк»					
Кредитні вкладення	29748365	37076643	35054649	+5306284	+17,84
у т.ч. кредити на поточні потреби	4634312	4125102	4524782	-109530	-2,36
Загальні активи банку	35244378	42363131	38953914	+3709536	+10,53
Питома вага кредитів у загальних активах, %	84,41	87,52	89,99	+5,58	+6,62
у т.ч. питома вага споживчих кредитів, %	13,15	9,74	11,62	-1,53	-11,63
ПАТ «Кредобанк»					
Кредитні вкладення	3691660	5025792	6588743	+2897083	+78,48
у т.ч. кредити на поточні потреби	828466	1170505	1955544	+1127078	+136,04
Загальні активи банку	6014902	8382282	11085000	+5070098	+84,29
Питома вага кредитів у загальних активах, %	61,38	59,96	59,44	-1,94	-3,16
у т.ч. питома вага споживчих кредитів, %	13,77	13,96	17,64	+3,87	+28,10

Джерело: розроблено автором на основі [20, с. 1, 18; 21, с. 1, 25; 22, с. 1, 28; 23, с. 1, 27]

За даними табл. 2.1 частка кредитних операцій (без урахування резервів) на початок розглянутого періоду становить для ПАТ «Альфа-Банк» 84,41 %, а для ПАТ

«Кредобанк» - 61,38 %, на кінець періоду – 89,99 % (збільшення на 5,58 п.п.) та 59,44 % (зменшення на 1,94 п.п.) відповідно.

Наглядно отримані результати подано на рис. 2.1.

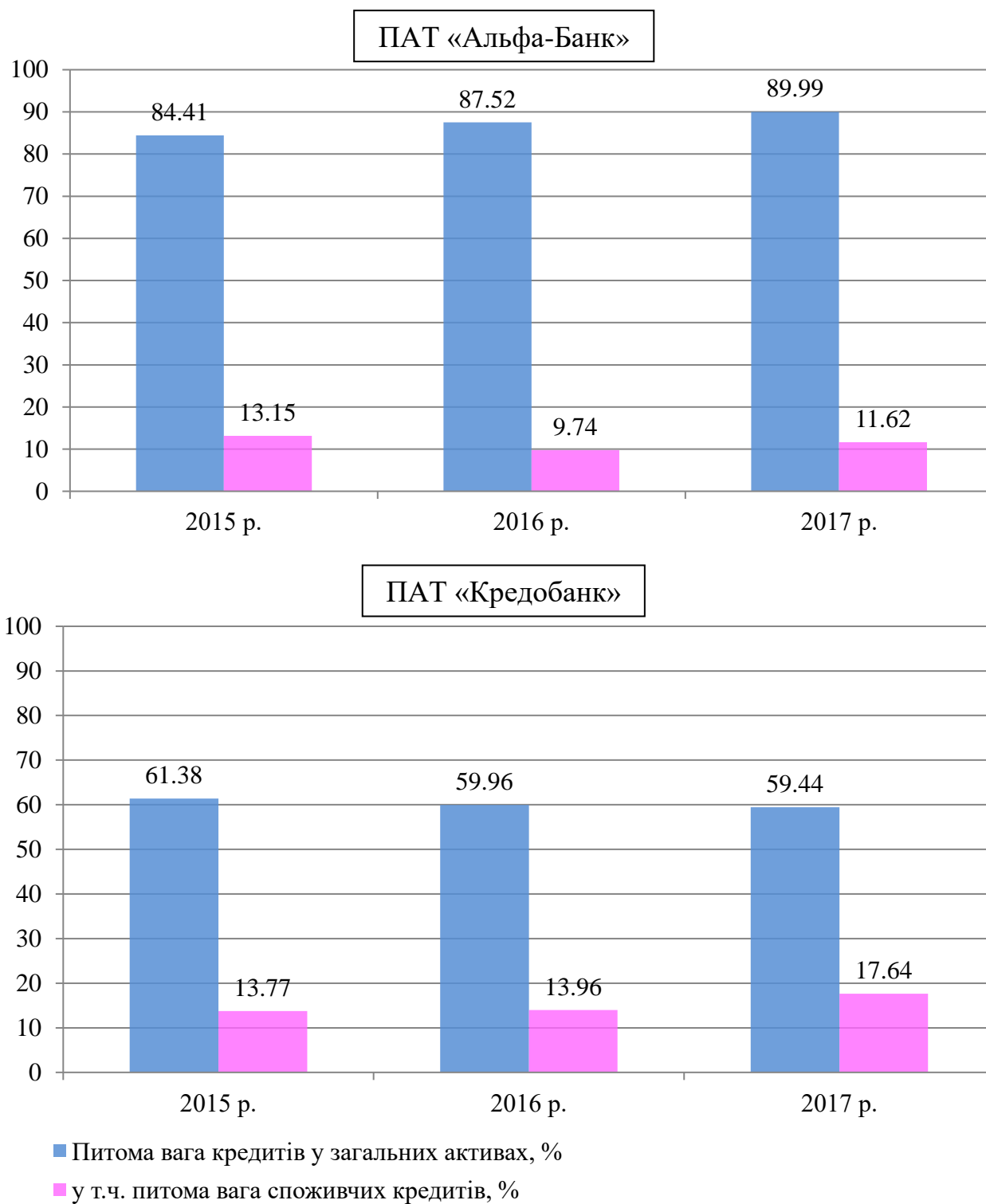

Рис. 2.1 Кредитна активність ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк»

Джерело: розроблено автором на основі табл. 2.1

Стосовно ПАТ «Альфа-Банк» отримані результати можна розцінювати як негативне явище (питома вага кредитів протягом усього періоду суттєво перевищує 65 %, які вважаються оптимальною межею), тобто банк останні роки перевантажений позиками. Значення кредитної активності вище 65 % свідчить про агресивну ризиковану кредитну політику банку та недостатню диверсифікацію активів. Діяльність ПАТ «Кредобанк» характеризується більш низькою вагою кредитів у загальних активах, що, в свою чергу, означає нижчий ризик у разі погіршення кредитного портфеля, але все одно має зависокі показники.

Розглядаючи частку наданих споживчих позик спостерігалось її зниження з 13,15 % до 11,62 % для ПАТ «Альфа-Банк» та збільшення з 13,77 % до 17,64 % для ПАТ «Кредобанк». Підвищення питомої ваги кредитно-інвестиційних вкладень у загальних активах свідчить про те, що комерційний банк намагається підвищити прибутковість активів, нехтуючи їх ліквідністю [19, с. 116].

Важливим етапом при аналізі кредитних вкладень стало визначення темпів зростання та приросту останніх протягом аналізованого періоду.

Темп зростання визначався як співвідношення суми кредитних вкладень на кінець звітної періоду та суми на початок періоду (формула (2.2)):

$$I_{\text{зрост.}} = \frac{\text{Кредитні вкладення на кінець періоду}}{\text{Кредитні вкладення на початок періоду}} \quad (2.2)$$

Темп приросту кредитних вкладень розрахований за формулою (2.3):

$$I_{\text{приросту}} = \frac{\text{Кредити на кінець періоду} - \text{Кредити на початок періоду}}{\text{Кредити на початок періоду}} \quad (2.3)$$

Наведені коефіцієнти свідчать про темпи зростання (приросту) чи зниження позикової діяльності банку [19, с. 125].

Так у ПАТ «Альфа-Банк» (табл. 2.1) загальний абсолютний приріст позикових коштів становив 5306284 тис.грн (при зниженні величини споживчих

кредитів на 109530 тис.грн.), у ПАТ «Кредобанк» приріст склав 2897083 тис.грн. (з одночасним збільшенням кредитів на поточні потреби на 1127078 тис.грн.).

При цьому темп зростання кредитних вкладень ПАТ «Альфа-Банк» дорівнював 117,84 % (97,64 % для споживчих кредитів) та у ПАТ «Кредобанк» – 178,48 % (236,04 %) відповідно.

Аналіз кредитних портфелів у системі управління банком дає змогу вибрати варіант раціонального розміщення ресурсів, напрями кредитної політики банку, знизити ризик за рахунок диверсифікації кредитних вкладень, прийняти рішення щодо доцільності надання позики клієнтам залежно від їх кредитоспроможності, галузевої належності, форм власності і т.д. [19, с. 122].

Аналіз масштабів і динаміки кредитів банку передбачає детальне вивчення фінансової звітності, за даними якої було визначено зміни за кожним видом кредитування, частку кожного з них у загальному обсязі кредитів банку та відхилення стосовно минулих періодів.

Результати досліджень зведені до табл. 2.2 – 2.3.

Як свідчать дані табл. 2.2 (наведено нище) кредити та аванси клієнтів ПАТ «Альфа-Банк» представлені в основному позиками юридичним особам і кредитами на споживчі потреби фізичних осіб. За 2015-2017 рр. спостерігалось збільшення кредитування суб'єктів господарювання на 4862612 тис.грн або на 21,25 % (що мало вплив на збільшення загального обсягу кредитування на 17,84 %), при цьому обсяги споживчого кредитування відносно базового періоду скоротились на 109530 тис.грн (2,36 %). Питома вага кредитів юридичним особам збільшилась протягом періоду на 2,22 п.п. і дорівнює 79,14 %, частка споживчих кредитів – 12,91 %, що на 2,67 п.п. менше початку розглянутого періоду.

Невелика частка належить позикам фізичних осіб-підприємців (за період відбулось збільшення показника на 0,15 п.п.), іпотечному кредитуванню населення (збільшення на 0,77 п.п.), іншим кредитам фізичних осіб (скорочення на 0,51 п.п.) та операціям з Національним банком України – «репо» (обсяг досяг 28493 тис.грн. у 2016 р. та 15505 тис.грн. у 2017 р.).

Наочно структуру кредитування банку представлено далі на рис. 2.2.

Таблиця 2.2

Кредити та заборгованість клієнтів ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. від				Структура (питома вага до підсумку)			Відхилення структури 2017 р. від	
				2015 р.		2016 р.		2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.
	тис.грн.	тис.грн.	тис.грн.	тис.грн.	%	тис.грн.	%	%	%	%	п.п.	п.п.
Кредити, що надані юридичним особам	22881231	30104128	27743843	+4862612	+21,25	-2360285	-7,84	76,92	81,19	79,14	+2,22	-2,05
Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	4634312	4125102	4524782	-109530	-2,36	+399680	+9,69	15,58	11,13	12,91	-2,67	+1,78
Іпотечні кредити фізичних осіб	1320978	1791100	1824941	+503963	+38,15	+33841	+1,89	4,44	4,83	5,21	+0,77	+0,38
Кредити, що надані ФОП	294975	399156	400099	+105124	+35,64	+943	+0,24	0,99	1,08	1,14	+0,15	+0,06
Кредити, що надані за операціями «репо»	-	28493	15505	+15505	-	-12988	-45,58	0,00	0,08	0,04	+0,04	-0,04
Інші кредити, що надані фізичним особам	616869	628664	545479	-71390	-11,57	-83185	-13,23	2,07	1,70	1,56	-0,51	-0,14
Резерв під знецінення кредитів	(5261474)	(9613889)	(9425151)	+4163677	+79,14	-188738	-1,96	(17,69)	(25,93)	(26,89)	+9,2	+0,96
Усього кредитів та заборгованості	29748365	37076643	35054649	+5306284	+17,84	-2021994	-5,45	100,00	100,00	100,00	х	х
Усього кредитів та заборгованості за мінусом резервів	24486891	27462754	25629498	+1142607	+4,67	-1833256	-6,68	82,31	74,07	73,11	-9,2	-0,96

Джерело: розроблено автором на основі [20, с.18; 21, с. 25]

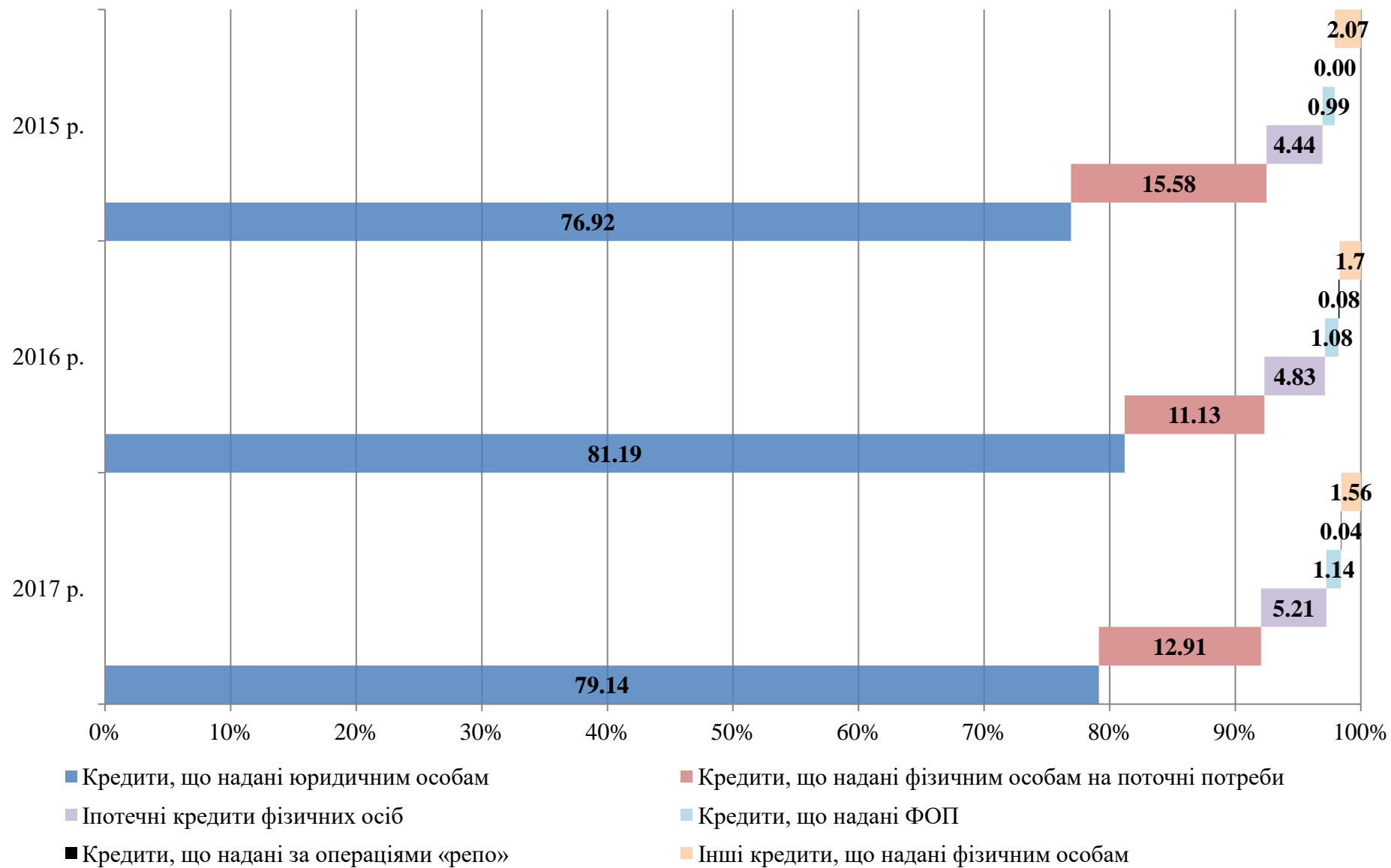

Рис. 2.2 Питома вага кредитних вкладень ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр до загального їх обсягу

Джерело: розроблено автором на основі табл. 2.2

Аналізуючи кредитний портфель ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр. (табл. 2.3) виявлено, що банк спеціалізується на кредитуванні юридичних осіб, фізичних осіб (надання позик на поточні потреби) та іпотечному кредитуванні.

За розглянутий період відстежується тенденція до збільшення обсягів кредитування в цілому. Так, порівняння 2017 р. та 2015 р. характеризується зростанням кредитної активності банку на 2897083 тис.грн (78,48 %), відносно 2016 р. – на 1562951 тис.грн (31,10 %).

Дані зміни відбулися за рахунок збільшення наданих позик за всіма статтями, а саме:

- кредити юридичним особам – збільшення стосовно 2016 р. на 699753 тис.грн. або на 21,70 %, стосовно 2015 р. – на 1615742 тис.грн. або на 69,98 %;

- кредити фізичним особам на споживчі потреби – зростання на 785039 тис.грн. (67,07 %) та на 1127078 тис.грн. (136,04 %) відповідно;

- іпотечні кредити фізичним особам – збільшення обсягів на 78159 тис.грн. (12,40 %) відносно 2016 р. та на 189342 тис.грн. (36,46 %) відносно 2015 р.

Окрім цього ПАТ «Кредобанк» надавав кредити за операціями «репо», загальний обсяг яких у 2015 р. дорівнював 35079 тис.грн. (0,95 %), а впродовж наступних 2016-2017 рр. дані операції не здійснювались.

Розглядаючи кредитні вкладення з погляду питомої ваги кожного з видів до всієї сукупності кредитів банку виявлено, що суттєва частка належала кредитам, наданим суб'єктам господарювання, порівнюючи звітний період та базовий виявлено зменшення показника з 62,54 % до 59,57 %. З одного боку це можна розцінювати як негативне явище, але аналізуючи дані в абсолютних вимірах, на фоні збільшення кредитування юридичних осіб на 136,04 % робити остаточні висновки ще зарано, оскільки зрозумілим є той факт, що політика банку спрямована на підтримання діяльності підприємств і організацій.

У той же час кредитування фізичних осіб на їх поточні потреби зросло на 7,24 п.п. і склало 29,68 %.

Стосовно іпотечного кредитування, то його частка склала 10,75 % проти 14,07 % на початок періоду.

Таблиця 2.3

Кредити та аванси клієнтам ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. від				Структура (питома вага до підсумку)			Відхилення структури 2017 р. від	
				2015 р.		2016 р.		2015	2016	2017	2015	2016
				тис.грн.	%	тис.грн.	%	р.	р.	р.	р.	р.
Кредити юридичним особам	2308854	3224843	3924596	+1615742	+69,98	+699753	+21,70	62,54	64,17	59,57	-2,98	-4,60
Кредити фізичним особам – кредити на автомобілі та споживчі кредити	828466	1170505	1955544	+1127078	+136,04	+785039	+67,07	22,44	23,29	29,68	+7,24	+6,39
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	519261	630444	708603	+189342	+36,46	+78159	+12,40	14,07	12,54	10,75	-3,31	-1,79
Угоди «репо»	35079	-	-	-35079	-	-	-	0,95	-	-	-	-
Резерв на знецінення кредитів	(596264)	(776799)	(914786)	+318522	+53,42	+137987	+17,76	(16,15)	(15,46)	(13,88)	-2,27	-1,57
Усього кредитів та авансів	3691660	5025792	6588743	+2897083	+78,48	+1562951	+31,10	100,00	100,00	100,00	x	x
Усього кредитів та авансів за мінусом резервів	3095396	4248993	5673957	+2578561	+83,30	+1424964	+33,54	83,85	84,54	86,12	+2,27	+1,57

Джерело: розроблено автором на основі [22, с. 28; 23, с. 27]

Отримані раніше результати представлено на рис. 2.3 (у відносних величинах).

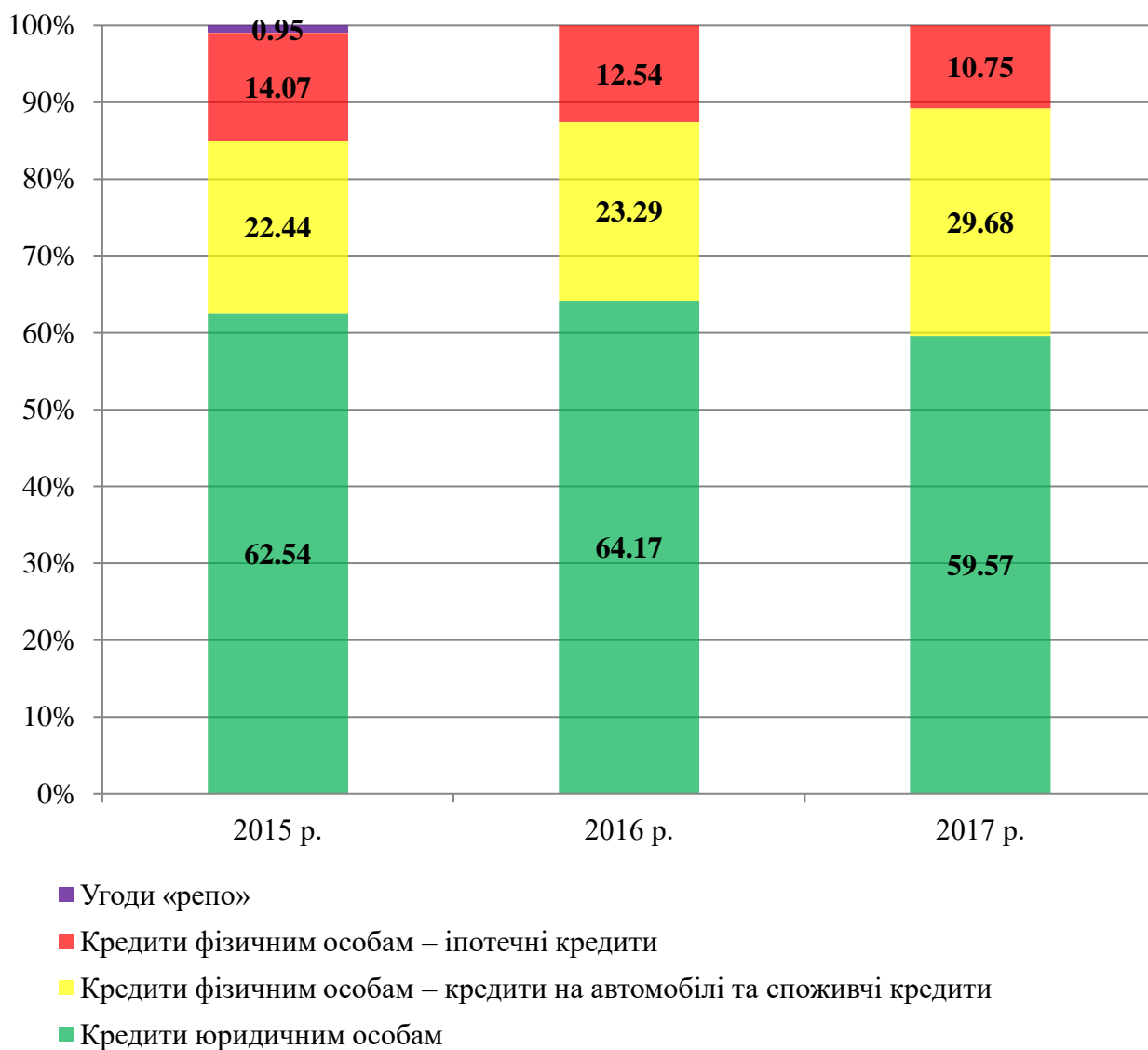

Рис. 2.3 Структура (частка) кредитів ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.

Джерело: розроблено автором на основі табл. 2.3

На підставі розглянутої класифікації кредитного портфеля банк оцінює можливий кредитний ризик за кожною кредитною операцією і визначає розрахункову величину спеціального резерву за кредитом.

Розглянемо обсяги резервування й зміни резервів за кредитними операціями ПАТ «Альфа-Банк» (табл. 2.4) та ПАТ «Кредобанк» (табл. 2.5), зробимо відповідні висновки.

**Аналіз зміни резервів під заборгованість за кредитами
ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.**

(тис.грн.)

Показник	Кредити, що надані юридичним особам	Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	Іпотечні кредити фізичних осіб	Кредити, що надані ФОП	Кредити, що надані за операціями «репо»	Інші кредити, що надані фізичним особам	Усього
1	2	3	4	5	6	7	8
Залишок на 31 грудня 2014 року	(1136513)	(376435)	(236052)	(200408)	(15)	(68108)	(2017531)
Збільшення резерву протягом року	(2994131)	(1404925)	(301543)	(150503)	15	(219928)	(5071015)
Списання безнадійної заборгованості	923127	780601	314347	305093	-	78302	2401470
Використання резерву в зв'язку з продажем кредитів	32068	58275	14027	70	-	51466	155906
Курсові різниці	(379766)	(4319)	(198497)	(107454)	-	(40268)	(730304)
Залишок на 31 грудня 2015 року	(3555215)	(946803)	(407718)	(153202)	-	(198536)	(5261474)
Збільшення резерву протягом року	(2216263)	(369135)	(470557)	(79454)	-	(189213)	(3324622)
Списання безнадійної заборгованості	305451	92	-	-	-	33	305576
Використання резерву в зв'язку з продажем кредитів	31858	34232	105682	12631	-	5693	190096
Курсові різниці	(1177640)	(10293)	(217632)	(68885)	-	(49015)	(1523465)
Залишок на 31 грудня 2016 року	(6611809)	(1291907)	(990225)	(288910)	-	(431038)	(9613889)
Збільшення резерву протягом року	(5677877)	(241490)	(50170)	(17878)	-	(6650)	(5994065)

Продовж. табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	
Списання безнадійної заборгованості	-	897	2720	-	-	-	3617	
Використання резерву в зв'язку з реструктуризацією	264343	-	-	-	-	-	264343	
Використання резерву в зв'язку з продажем кредитів	5227860	1299116	100112	17179	-	38049	6682316	
Курсові різниці	(572529)	(3112)	(126226)	(34029)	-	(31577)	(767473)	
Залишок на 31 грудня 2017 року	(7370012)	(236496)	(1063789)	(323638)	-	(431216)	(9425151)	
Відхилення підсумку 2017 р. від 2016 р.	тис. грн.	+3814797	-710307	+656071	+170436	-	+232680	+4163677
	%	+107,30	-75,02	+160,91	+111,25	-	+117,20	+79,14
Відхилення підсумку 2017 р. від 2015 р.	тис. грн.	+758203	-1055411	+73564	+34728	-	+178	-188738
	%	+11,47	-81,69	+7,43	+12,02	-	+0,04	-1,96

Джерело: розроблено автором на основі [24, с. 20; 20, с. 19; 21, с. 25]

Отже, аналізуючи табл. 2.4 доходимо висновку, що величина резервування від можливих фінансових втрат ПАТ «Альфа-Банк» на кінець періоду збільшилась (у співвідношенні до базового року) на 4163677 тис.грн. або на 79,14 % (хоча, у свою чергу, відносно 2016 р. спостерігалось скорочення показника на 188738 тис.грн., що складає 1,96 %), на ці зміни в основному вплинули зростання обсягів кредитування банком в цілому та дооцінка активів у результаті послаблення курсу національної валюти.

У діяльності ПАТ «Кредобанк» (табл. 2.5) простежувалась тенденція до збільшення величини коштів, спрямованих на формування резервів за кредитними операціями (з аналогічних причин).

Загалом обсяги резервування зросли на 53,42% і дорівнюють 914786 тис.грн. (майже половина з яких за кредитами підприємств і організацій).

**Аналіз зміни резервів на знецінення кредитів
ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.**

(тис.грн.)

Показник		Кредити юридичним особам	Кредити на автомобілі та сложивчі потреби	Іпотечні кредити	Усього
Залишок на 31 грудня 2014 року		(228123)	(33200)	(70490)	(331813)
Резерв на знецінення кредитів протягом року		(134604)	(85961)	(64813)	(285378)
Використання резерву в зв'язку з продажем кредитів		2839	762	939	4540
Кредити, списані протягом року як безнадійні		39685	15632	6421	61738
Курсові різниці		(16478)	(4148)	(24725)	(45351)
Залишок на 31 грудня 2015 року		(336681)	(106915)	(152668)	(596264)
Резерв на знецінення кредитів протягом року		(171368)	(58905)	(33946)	(264219)
Використання резерву в зв'язку з продажем кредитів		60734	1402	7916	70052
Кредити, списані протягом року як безнадійні		40	94	-	134
Відсотки, нараховані на кредити, корисність яких зменшилась		32390	2902	6431	41723
Курсові різниці		(18050)	(2807)	(7368)	(28225)
Залишок на 31 грудня 2016 року		(432935)	(164229)	(179635)	(776799)
Резерв на знецінення кредитів протягом року		(89214)	(59935)	(62161)	(211310)
Використання резерву в зв'язку з продажем кредитів		65013	2076	5157	72246
Кредити, списані протягом року як безнадійні		9366	-	-	9366
Курсові різниці		4098	(1036)	(11351)	(8289)
Залишок на 31 грудня 2017 року		(443672)	(223124)	(247990)	(914786)
Відхилення підсумку 2017 р. від 2015 р.	тис.грн.	+106991	+116209	+95322	+318522
	%	+31,78	+108,69	+62,44	+53,42
Відхилення підсумку 2017 р. від 2016 р.	тис.грн.	+10737	+58895	+68355	+137987
	%	+2,48	+35,86	+38,05	+17,76

Джерело: розроблено автором на основі [25, с. 31; 22, с. 28; 23, с. 27]

Розглядаючи формування резервів під заборгованість за кредитами з боку питомої ваги відносно активів банку, виявлено, що вони складають:

- для ПАТ «Альфа-Банк» – 14,93 % (2015 р.); 22,69 % (2016 р.); 24,20 % (2017 р.);
- для ПАТ «Кредобанк» – 9,91 % (2015 р.); 9,27 % (2016 р.); 8,25 % (2017 р.).

Враховуючи вищевикладене, підсумовуємо: на даному етапі обом банкам слід знизити рівень власної кредитної активності, оскільки суттєво збільшується ризик неповернення кредитів (особливо в умовах масової неплатоспроможності юридичних осіб, яким належить більша частка отриманих позик), банки мають комплексно поліпшити контроль за поверненням кредитів і одночасно налагодити контроль стосовно їх забезпечення.

2.3. Аналіз структури кредитних портфелів ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк»

Кредитний портфель являє собою сукупність виданих позик, які класифікуються на основі різних критеріїв, пов'язаних з різними чинниками кредитного ризику або зі способами захисту від нього.

Аналіз структури кредитних портфелів дає можливість визначити ступінь диверсифікації кредитів банку порівняно з попередньою звітною датою.

Управління кредитним портфелем дає змогу балансувати та стримувати ризик усього портфеля, контролювати ризик, притаманний тим чи іншим ринкам, клієнтам, позиковим інструментам, кредитам та умовам діяльності [19, с. 141].

Аналіз кредитних портфелів здійснено з урахуванням галузевої структури, ступеня забезпеченості, а також вивчення динаміки кожної групи й сегментації кредитного портфеля.

Структурний аналіз проводився для визначення надмірної концентрації кредитних операцій в окремому сегменті.

Аналіз галузевої структури кредитів (табл. 2.6 – 2.7) дав змогу виявити види економічної діяльності, які обслуговує даний банк. Для цього розрахована питома вага вкладених в окремі галузі позик у цілому, а також у динаміці, оскільки галузева диверсифікація кредитних вкладень повинна сприяти розвитку пріоритетних галузей народного господарства [19, с. 148].

Таблиця 2.6

Структура кредитів за видами економічної діяльності ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.

Вид економічної діяльності	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення 2017 р. від			
	тис.грн.	% до підсумку	тис.грн.	% до підсумку	тис.грн.	% до підсумку	2015 р.		2016 р.	
							тис.грн.	п.п.	тис.грн.	п.п.
Фізичні особи	6867135	23,08	6944022	18,73	7295301	20,81	+428166	-2,27	+351279	+2,08
Будівництво та нерухомість	3524110	11,85	5957400	16,07	5213882	14,87	+1689772	+3,03	-743518	-1,19
Фінансові послуги	4529195	15,23	5305849	14,31	4824605	13,76	+295410	-1,46	-481244	-0,55
Електроенергетика	1936571	6,51	3326211	8,97	3060231	8,73	+1123660	+2,22	-265980	-0,24
Сільське господарство	2160615	7,26	3092392	8,34	3049998	8,70	+889383	+1,44	-42394	+0,36
Машинобудування	1051734	3,54	2592489	6,99	2843559	8,11	+1791825	+4,58	+251070	+1,12
Чорна металургія	1548419	5,21	2442470	6,59	2376054	6,78	+827635	+1,57	-66416	+0,19
Роздрібна торгівля продуктами харчування	1868325	6,28	2249557	6,07	1790318	5,11	-78007	-1,17	-459239	-0,96
Хімія, нафтохімія	1363307	4,58	1609950	4,34	1514173	4,32	+150866	-0,26	-95777	-0,02
Залізничний транспорт	1629723	5,48	1174717	3,17	677123	1,93	-952600	-3,55	-497594	-1,24
Нафтогазова промисловість	893462	3,00	665845	1,80	458514	1,31	-434948	-1,70	-207331	-0,49
Автомобільна промисловість	371324	1,25	581230	1,57	303466	0,87	-67858	-0,38	-277764	-0,70
Харчова промисловість	211949	0,71	101879	0,27	226358	0,65	+14409	-0,07	+124479	+0,37
ЗМІ, поліграфія, розваги	59693	0,20	60124	0,16	49788	0,14	-9905	-0,06	-10336	-0,02
Вугільна промисловість	415350	1,40	-	-	-	-	-415350	-	-	-
Інші	1317453	4,43	972508	2,62	1371279	3,91	+53826	-0,52	+398771	+1,29
Усього кредитів та заборгованості клієнтів	29748365	100,00	37076643	100,00	35053649	100,00	+5305284	x	-2022994	x

Джерело: розроблено автором на основі [20, с.20; 21, с. 26]

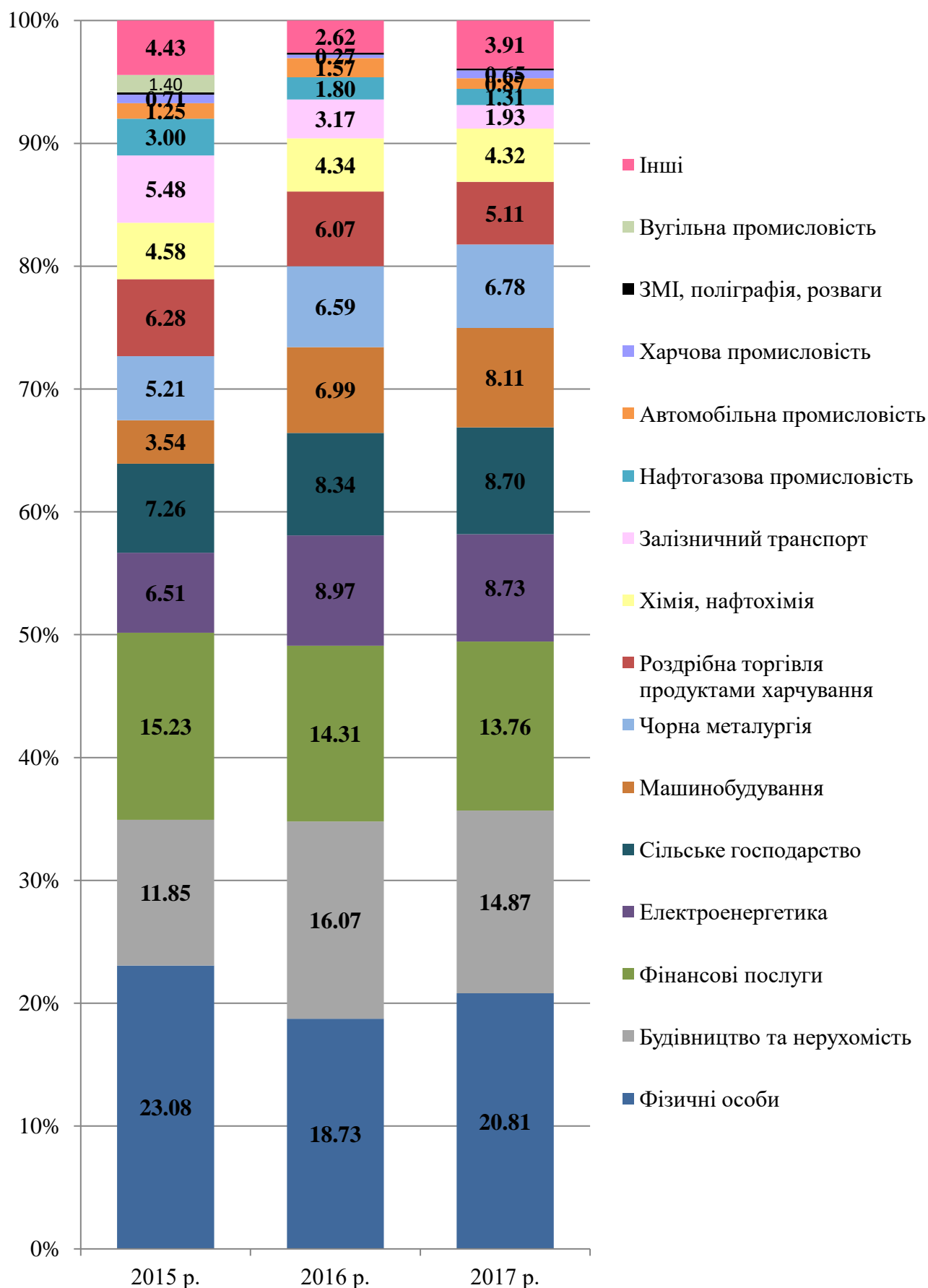

Рис. 2.4 Галузева структура кредитів ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.

Джерело: розроблено автором на основі табл. 2.6

Як бачимо з рисунка та за даними табл. 2.6, ПАТ «Альфа-Банк» визначається нераціональною структурою кредитних вкладень, основна їх частка належить фізичним особам – 20,81 % (з яких споживче кредитування складає 12,91 % (дивись табл. 2.2)), фінансуванню об'єктів будівництва – 14,87 % та кредитуванню у вигляді фінансових послуг – 13,76 %. Це зумовлено як великим попитом на кредитні ресурси саме у цих галузях, так і власною заінтересованістю банку вкладати кошти через високу оборотність таких позик.

Проте порівняно з минулими періодами диверсифікація кредитного портфеля поліпшилась. Є структурні зрушення у фінансуванні електроенергетики (збільшення на 2.22 п.п.), сільського господарства (збільшення на 1.44 п.п.), машинобудування (збільшення на 4,58 п.п.), хоча, у той же час, кредитування вугільної промисловості зовсім не відбувалося у 2016-2017 рр. (до відома у 2015 р. даний показник становив 1,40 %).

Отже, незважаючи на відносне поліпшення галузевої структури кредитного портфеля банку, все ж слід з метою зниження ризику продовжувати політику подальшого збільшення кредитних вкладень у промисловість, будівництво, сільське господарство, споживчі позики і зменшувати кредитування інших, не основних галузей народного господарства, де розташована головна зона кредитного ризику банку [19, с. 150].

Аналізуючи кредитну діяльність ПАТ «Кредобанк» робимо висновок, що основними галузями, що обслуговує банк протягом останніх років є кредитування фізичних осіб (понад 35 %), з них частка споживчих кредитів більше 22 %, сільського господарства (понад 15 %), торговельно-посередницької (понад 13 %) та виробничої діяльності (понад 13 %). Інші види господарювання складають у кредитному портфелі банку менше 5 %.

Зіставивши дані ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» зрозумілим є те, що банки надають перевагу високоліквідним секторам економіки, тим самим контролюючи можливі ризики неповернення позик.

Детальна інформація щодо клієнтського кредитного портфеля ПАТ «Кредобанк» представлена табл. 2.7 та рис. 2.5.

Таблиця 2.7

Концентрація клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.

Вид економічної діяльності	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення 2017 р. від			
	тис.грн.	% до підсумку	тис.грн.	% до підсумку	тис.грн.	% до підсумку	2015 р.		2016 р.	
							тис.грн.	п.п.	тис.грн.	п.п.
Фізичні особи	1347727	36,51	1800949	35,83	2664147	40,43	+1316420	+3,92	+863198	+4,60
Сільське господарство та харчова промисловість	554365	15,02	983243	19,56	1321104	20,05	+766739	+5,03	+337861	+0,49
Торгівля	507130	13,74	871592	17,34	1102379	16,73	+595249	+2,99	+230787	-0,61
Виробництво	705386	19,11	860767	17,13	876002	13,30	+170616	-5,81	+15235	-3,83
Інші послуги	132951	3,60	215841	4,29	287758	4,37	+154807	+0,77	+71917	+0,08
Санаторії та курорти	110580	3,00	110504	2,20	99049	1,50	-11531	-1,50	-11455	-0,70
Нерухомість та будівництво	101983	2,76	87630	1,74	60283	0,91	-41700	-1,85	-27347	-0,83
Транспортна галузь	51809	1,40	45935	0,91	57094	0,87	+5285	-0,53	+11159	-0,04
Гірничовидобувна промисловість	22383	0,61	20172	0,40	20231	0,31	-2152	-0,30	+59	-0,09
Фінансові послуги	49187	1,33	6134	0,12	4864	0,07	-44323	-1,26	-1270	-0,05
Готелі	1119	0,03	2221	0,04	3775	0,06	+2656	+0,03	+1554	+0,02
Спорт та послуги відпочинку	101910	2,76	315	0,01	226	0,00	-101684	-2,76	-89	-0,01
Інші	5130	0,14	20489	0,41	91831	1,39	+86701	+1,25	+71342	+0,98
Усього кредитів та заборгованості клієнтів (до знецінення)	3691660	100,00	5025792	100,00	6588743	100,00	+2897083	x	+1562951	x

Джерело: розроблено автором на основі [22, с. 29; 23, с. 28]

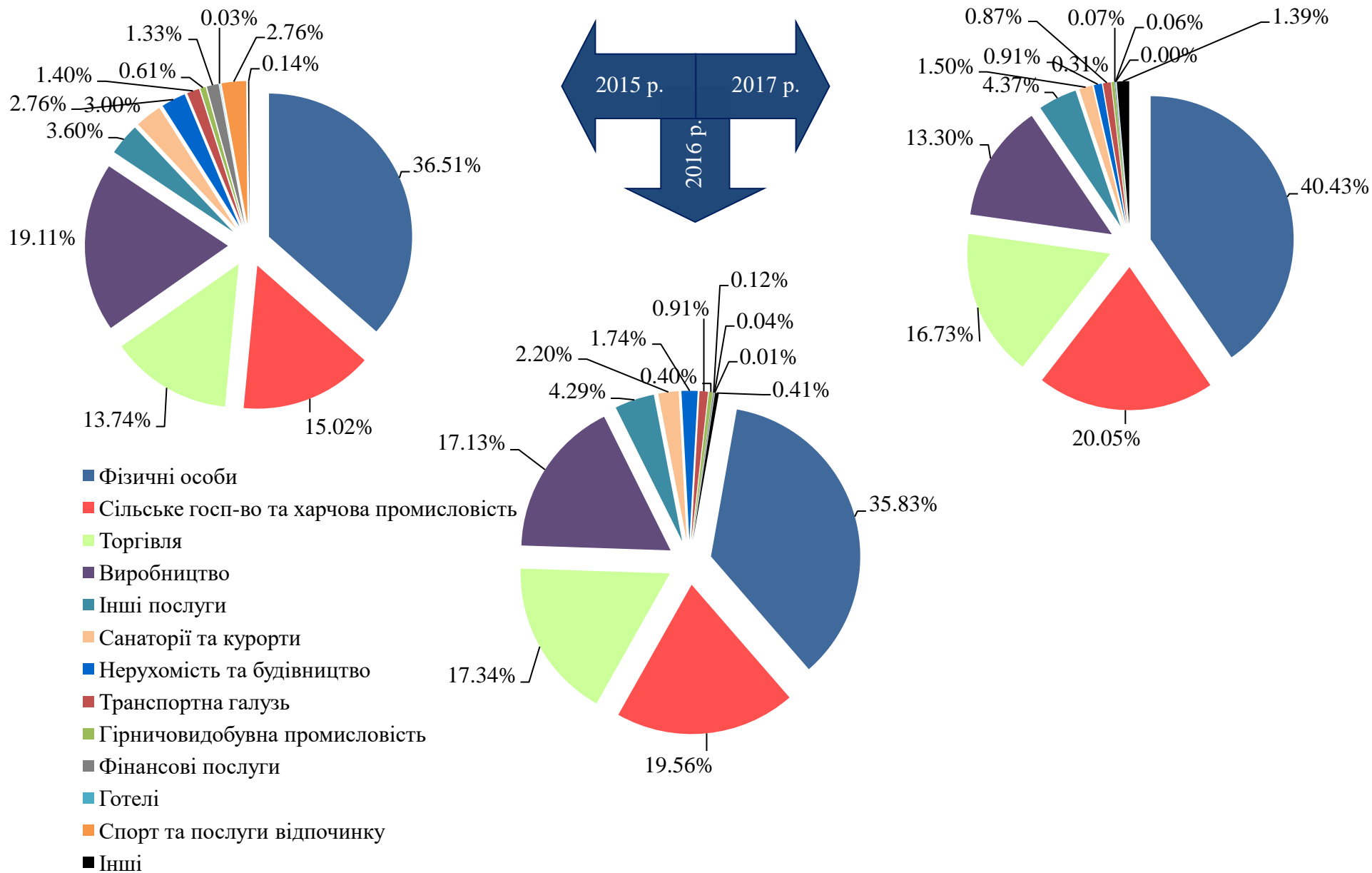

Рис. 2.5 Структура кредитного портфеля ПАТ «Кредобанк» відносно галузей економіки за 2015-2017 рр.

Джерело: розроблено автором на основі табл. 2.7

Одним із заходів контролю за кредитним ризиком є забезпечення кредитів. Забезпечення — це запасний метод отримання несплаченого боргу (основної суми та процентів) у разі неплатоспроможності позичальника.

Основна частина банківських кредитів видається під забезпечення, що є одним з принципів банківського кредитування (на фоні цього виникає необхідність вивчення незабезпечених майном кредитів).

Формами забезпечення зобов'язань щодо повернення кредиту можуть бути: застава майна позичальника; гарантія або поручительство; договір страхування кредитів; товарні документи; цінні папери; поліси страхування життя; передання на користь банку контрактів; вимог та рахунків позичальників третій особі; дорогоцінні метали тощо [19, с. 154].

Досліджуючи структури кредитних портфелів банків у цілому (табл. 2.8 – 2.9), робимо висновок, що питома вага найбільш ризикових (незабезпечених) позик у загальному обсязі кредитування склала у ПАТ «Альфа-Банк» 17,40 % проти 21,54 % та 26,82 % у 2015-2016 рр. відповідно. Порівнюючи ці показники з ПАТ «Кредобанк» можемо стверджувати, що кредитна політика останнього більш оптимізована, не зважаючи на тенденцію зростання кредитного ризику (частка незабезпечених позик – 12,23 %, 15,57 %, 17,92 % у 2015-2017 рр. відповідно).

З таблиць видно, що найбільш поширеним видом забезпечення є нерухоме майно (зокрема нежитлового призначення), гарантії та поручительства та інші активи, відмінні від зазначених. На кінець періоду частка кожного з них склала:

- нерухоме майно (у т.ч. житлові приміщення) – 29,91 % (ПАТ «Альфа-Банк») та 35,50 % (ПАТ «Кредобанк»);
- гарантії та поручительства – 39,24 % (ПАТ «Альфа-Банк»);
- інші активи (майнові права та інше майно) – 44,69 % (ПАТ «Кредобанк»).

Аналізуючи показники ПАТ «Альфа-Банк» видно, що частка забезпечення, яка припадає на споживчі позики мінімальна, на відміну від тієї ж позиції у ПАТ «Кредобанк», де на кредитування поточних потреб фізичних осіб доводилося понад 20 % (докладніше дивись нище). Це може говорити як про слабкі, так і сильні сторони у контролі за забезпеченням позик окремої банківської установи.

Таблиця 2.8

Інформація про кредити в розрізі видів забезпечення ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.

(тис.грн.)

Показник	Кредити, що надані юридичним особам	Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	Іпотечні кредити фізичних осіб	Кредити, що надані ФОП	Кредити, що надані за операціями «репо»	Інші кредити, що надані фізичним особам	Усього	Питома вага у загальній структурі позик, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2015 р.								
Незабезпечені кредити	1664081	4541057	139006	33499	-	31342	6408985	21,54
Кредити, що забезпечені:	21217150	93255	1181972	261476	-	585527	23339380	78,46
грошовими коштами	433160	86	60	-	-	867	434173	1,46
цінними паперами	4837166	-	-	-	-	-	4837166	16,26
нерухомим майном	6512299	61924	973465	88075	-	7185	7642948	25,69
у т.ч. житлового призначення	130705	42890	840897	37534	-	561	1052587	3,54
гарантіями і поручительствами	6581815	10498	202485	168317	-	333325	7296440	24,53
майнові права по контрактам	2427143	-	-	-	-	-	2427143	8,16
іншими активами	425567	20747	5962	5084	-	244150	701510	2,36
Усього кредитів та заборгованості клієнтів	22881231	4634312	1320978	294975	-	616869	29748365	100,00
2016 р.								
Незабезпечені кредити	5616213	4020770	242361	14914	-	49120	9943378	26,82
Кредити, що забезпечені:	24487915	104332	1548739	384242	28493	579544	27133265	73,18
грошовими коштами	1236865	1384	-	-	-	2248	1240497	3,35
цінними паперами	1796686	-	-	-	28493	-	1825179	4,92
нерухомим майном	8310982	78047	1235333	181776	-	2576	9808714	26,46
у т.ч. житлового призначення	200634	53160	1036920	95478	-	678	1386870	3,74

Продовж. табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	
гарантіями і поручительствами	10026160	10251	311486	202032	-	401523	10951452	29,54	
майнові права по контрактам	2598399	940	1490	-	-	-	2600829	7,01	
іншими активами	518823	13710	430	434	-	173197	706593	1,91	
Усього кредитів та заборгованості клієнтів	30104128	4125102	1791100	399156	28493	628664	37076643	100,00	
2017 р.									
Незабезпечені кредити	1257551	4438969	331004	19284	-	51197	6098005	17,40	
Кредити, що забезпечені:	26486292	85812	1493937	380815	15505	494282	28956644	82,60	
грошовими коштами	1275780	16	-	-	-	1008	1276804	3,64	
цінними паперами	1203627	-	-	-	15505	-	1219132	3,48	
нерухомим майном	6235922	66028	1038245	143257	-	2171	10485623	29,91	
у т.ч. житлового призначення	184557	47480	883735	78919	-	659	1195350	3,41	
гарантіями і поручительствами	12663688	12035	454135	236903	-	389335	13756096	39,24	
майнові права по контрактам	1537754	937	1216	-	-	-	1539907	4,39	
іншими активами	569521	6797	341	655	-	101768	679082	1,94	
Усього кредитів та заборгованості клієнтів	27743843	4524782	1824941	400099	15505	545479	35054649	100,00	
Відхилення підсумку 2017 р. від 2015 р.	тис.грн	+4862612	-109530	+503963	+105124	+15505	-71390	+5306284	x
	%	+21,25	-2,36	+38,15	+35,64	-	-11,57	+17,84	x
Відхилення підсумку 2017 р. від 2016 р.	тис.грн	-2360285	+399680	+33841	+943	-12988	-83185	-2021994	x
	%	-7,84	+9,69	+1,89	+0,24	-45,58	-13,23	-5,45	x

Джерело: розроблено автором на основі [20, с. 21; 21, с. 27]

Дані щодо кредитного портфеля ПАТ «Кредобанк» подано у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Інформація про кредити ПАТ «Кредобанк» за видами забезпечення

(тис.грн.)

Показник	Кредити юридичним особам	Споживчі кредити	Іпотечні кредити	Угоди «репо»	Усього	Питома вага у загальній структурі позик, %	
2015 р.							
Незабезпечені кредити	219954	143133	88307	-	451394	12,23	
Кредити, що забезпечені:	2088900	685333	430954	35079	3240266	87,77	
грошовими коштами	228425	4183	-	-	232608	6,30	
об'єктами житлової нерухомості	46991	188	343715	-	390894	10,59	
іншими об'єктами нерухомості	1237052	25	83411	-	1320488	35,77	
іншими активами	576432	680937	3828	35079	1296276	35,11	
Усього кредитів та авансів клієнтів	2308854	828466	519261	35079	3691660	100,00	
2016 р.							
Незабезпечені кредити	365189	231022	186155	-	782366	15,57	
Кредити, що забезпечені:	2859654	939483	444289	-	4243426	84,43	
грошовими коштами	72130	493	-	-	72623	1,45	
об'єктами житлової нерухомості	58570	1199	386526	-	446295	8,88	
іншими об'єктами нерухомості	1643946	-	50224	-	1694170	33,71	
іншими активами	1085008	937791	7539	-	2030338	40,40	
Усього кредитів та авансів клієнтів	3224843	1170505	630444	-	5025792	100,00	
2017 р.							
Незабезпечені кредити	451564	534161	195223	-	1180948	17,92	
Кредити, що забезпечені:	3473032	1421383	513380	-	5407795	82,08	
грошовими коштами	123864	599	-	-	124463	1,89	
об'єктами житлової нерухомості	64445	866	457512	-	522823	7,94	
іншими об'єктами нерухомості	1768625	1490	45954	-	1816069	27,56	
іншими активами	1516098	1418428	9914	-	2944440	44,69	
Усього кредитів та авансів клієнтів	3924596	1955544	708603	-	6588743	100,00	
Відхилення підсумку 2017 р. від 2015 р.	тис.грн.	+1615742	+1127078	+189342	-35079	+2897083	x
	%	+69,98	+136,04	+36,46	-	+78,48	x
Відхилення підсумку 2017 р. від 2016 р.	тис.грн.	+699753	+785039	+78159	-	+1562951	x
	%	+21,70	+67,07	+12,40	-	+31,10	x

Джерело: розроблено автором на основі [22, с. 30; 23, с. 29]

Наочно динаміку зміни забезпечення ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» у абсолютних величинах відображено на рис. 2.6.

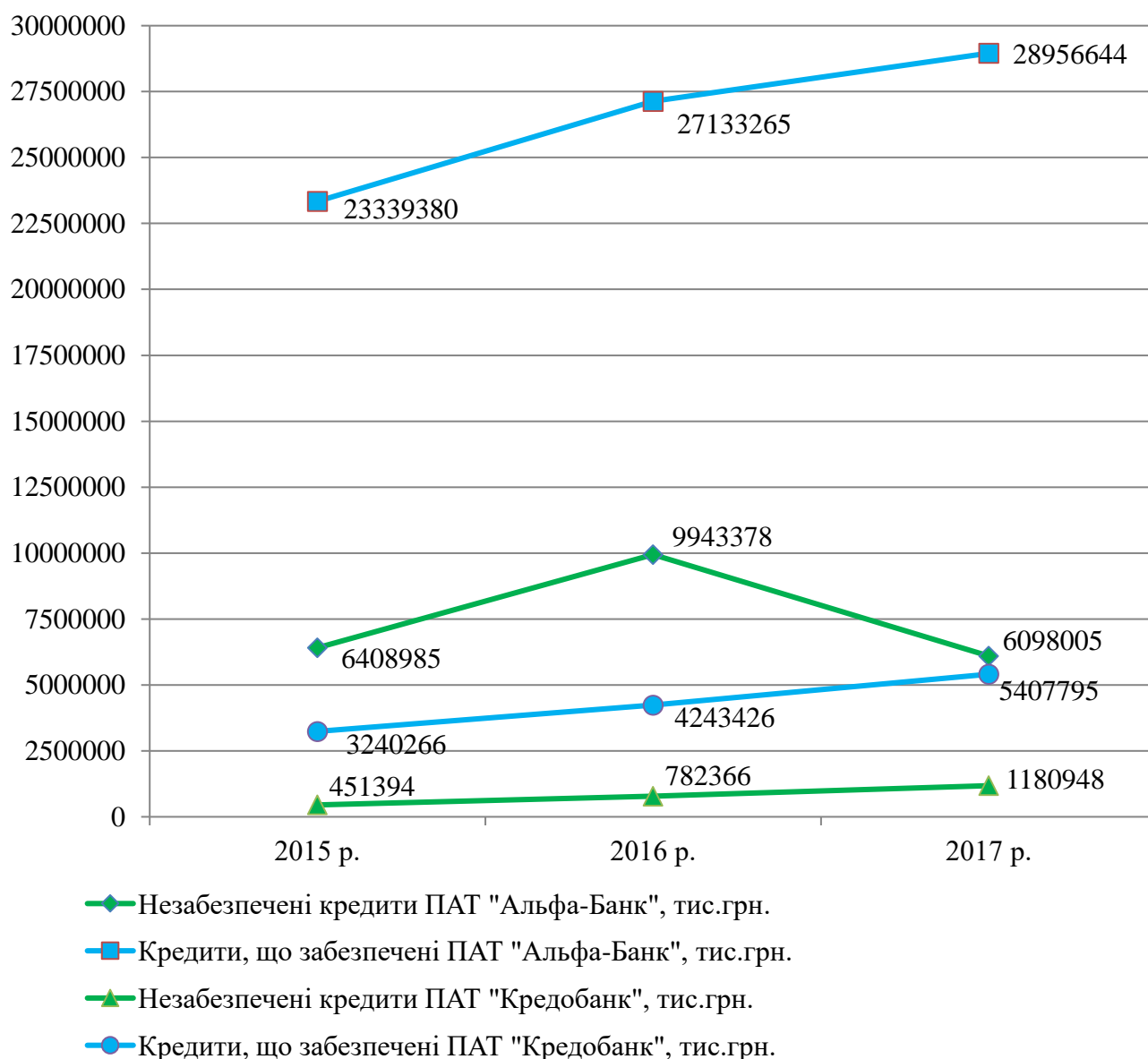

Рис. 2.6 Зміна обсягів забезпечення кредитних вкладень ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.

Джерело: розроблено автором на основі табл. 2.8 – 2.9

Як бачимо з рисунка, величина забезпечення обох банків має тенденцію до зростання протягом усього розглянутого періоду. У той же час обсяги незабезпечених позик у ПАТ «Альфа-Банк» скоротилися, а у ПАТ «Кредобанк» – зросли, що тільки підтверджує зроблені раніше висновки, хоча ПАТ «Альфа-Банк»

потрібно надалі проводити заходи щодо зменшення частки незабезпечених кредитів у загальному їх обсязі.

Отже, за результатами проведеного аналізу робимо висновок, що провідними у діяльності зазначених банків стали такі галузі кредитування, як виробництво, сільське господарство та промисловість, будівництво житлових і нежитлових приміщень, обслуговування фізичних осіб. Було виявлено, що банки здійснюють політику стосовно мінімізації можливих ризиків і гарантування повернення позик шляхом жорсткого контролю за наявністю ліквідного забезпечення. Особливу увагу приділено кредитуванню юридичних осіб та споживчим позикам. Також одним із методів покриття можливих збитків стало збільшення величини резервування (табл. 2.4 – 2.5), що підвищує надійність та стабільність банківської системи загалом.

2.4. Оцінки якості кредитних портфелів ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» з погляду ризику та управління фінансовими ризиками

Основним завданням управління банківськими ризиками є визначення ступеня допустимості ризику й прийняття практичного рішення, що спрямоване на розроблення заходів, які дають можливість зменшити вірогідність втрат.

Якісне оцінювання кредитного портфеля має на меті насамперед максимально знизити ризик неповернення позики, що веде до значних втрат для банків і може привести його до банкрутства [19, с.157].

Існуюча система показників управління кредитним портфелем дозволяє здійснити не лише аналіз загального стану кредитного портфеля банків, а й охарактеризувати його з погляду кредитного ризику та захисту від можливих втрат [26, с. 34].

Таким чином, розглянемо характеристику кредитних портфелів банків з урахуванням кредитного ризику (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Аналіз кредитних портфелів ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк»
з погляду кредитного ризику**

(тис.грн.)

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення відносно базового періоду	
				Абсолютне (тис.грн.)	Відносне (%)
ПАТ «Альфа-Банк»					
Кредитні вкладення (без урахування резервів)	29748365	37076643	35054649	+5306284	+17,84
Власний капітал (ВК) банку	2062759	2623703	3311724	+1248965	+60,55
Співвідношення ВК та кредитного портфеля банку	0,0693	0,0708	0,0945	+0,0251	+36,25
Частка своєчасно несплачених (знецінених) кредитів в обсязі кредитного портфеля банку, %	55,57	52,49	29,71	-25,86	-46,54
ПАТ «Кредобанк»					
Кредитні вкладення (без урахування резервів)	3691660	5025792	6588743	+2897083	+78,48
Власний капітал (ВК) банку	259334	705197	900395	+641061	+247,20
Співвідношення ВК та кредитного портфеля банку	0,0702	0,1403	0,1367	+0,0664	+94,53
Частка своєчасно несплачених (знецінених) кредитів в обсязі кредитного портфеля банку, %	31,86	25,36	16,47	-15,39	-48,31

Джерело: розроблено автором на основі [20, с. 1, 18; 21, с. 1, 25; 22, с. 1, 28; 23, с. 1, 27]

Отже, за період з 2015 р. до 2017 р. сума наданих кредитів ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» мала тенденцію до збільшення. В свою чергу, зріс обсяг власного капіталу, що призвело до збільшення співвідношення капіталу та кредитних вкладень на 2,51 п.п. та 6,64 п.п. відповідно, що сприяє повнішому забезпеченню останніх. Позитивним є також зниження частки несплачених кредитів на 46,54 % та 48,31 %, головним чином за рахунок одночасного зменшення обсягів наявної простроченої заборгованості та зростання сформованих резервів, що свідчить про підвищення якості кредитного портфеля кожної банківської установи.

Зробимо детальний аналіз якості кредитних портфелів ПАТ «Альфа-Банк» (табл. 2.11) та ПАТ «Кредобанк» (табл. 2.12), вивчимо динаміку та структуру кредитів за групами ризику.

Таблиця 2.11

Аналіз кредитної якості кредитів ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.

(тис.грн.)

Показник	Кредити, що надані юридичним особам	Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	Іпотечні кредити фізичних осіб	Кредити, що надані ФОП	Кредити, що надані за операціями «репо»	Інші кредити, що надані фізичним особам	Усього	Частка кредитів у загальному обсязі, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2015 р.								
Непрострочені та не знецінені:	8082169	3394156	486374	59652	-	330954	12353305	41,53
великі позичальники з кредитною історією до 2 років	838868	-	-	-	-	-	838868	2,82
великі позичальники з кредитною історією понад 2 роки	7131581	-	-	-	-	-	7131581	23,97
середні та малі	111720	-	-	-	-	-	111720	0,38
Рейтинг 1	-	-	-	-	-	-	-	-
Рейтинг 2	-	128335	3053	-	-	12858	144246	0,48
Рейтинг 3	-	1103	-	-	-	86	1189	0,00
Рейтинг 4	-	3264718	483321	59652	-	318010	4125701	13,87
Прострочені, але не знецінені:	53579	483909	207937	65573	-	53718	864716	2,91
із затримкою платежу до 30 днів	86	286550	134392	58572	-	29059	508659	1,71
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	14067	197359	73545	7001	-	24659	316631	1,06
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	2726	-	-	-	-	-	2726	0,01
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	31443	-	-	-	-	-	31443	0,11
із затримкою платежу більше 360 днів	5257	-	-	-	-	-	5257	0,02
Знецінені кредити, які оцінені на індивідуальній основі:	14745483	756247	626667	169750	-	232197	16530344	55,57
непрострочені та із затримкою платежу до 30 днів	11323127	-	-	-	-	-	11323127	38,06
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	1126453	-	-	-	-	-	1126453	3,79
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	64033	517296	100406	13281	-	63140	758156	2,55
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	1631930	221635	179401	50373	-	116300	2199639	7,39

Продовж. табл. 2.11

1	2	3	4	5	6	7	8	9
із затримкою платежу більше 360 днів	599940	17316	346860	106096	-	52757	1122969	3,77
Загальна сума кредитів	22881231	4634312	1320978	294975	-	616869	29748365	100,00
Резерв під знецінення за кредитами	(3555215)	(946803)	(407718)	(153202)	-	(198536)	(5261474)	(17,69)
Усього кредитів та заборгованості	19326016	3687509	913260	141773	-	418333	24486891	82,31
2016 р.								
Непрострочені та не знецінені:	13710873	2552770	408286	33921	28493	100186	16834529	45,40
великі позичальники з кредитною історією до 2 років	447189	-	-	-	10079	-	457268	1,23
великі позичальники з кредитною історією понад 2 роки	13263378	-	-	-	18414	-	13281792	35,82
середні та малі	306	-	-	-	-	-	306	0,00
Рейтинг 1	-	-	-	-	-	-	-	-
Рейтинг 2	-	7940	9799	-	-	995	18734	0,05
Рейтинг 3	-	758	1525	-	-	182	2465	0,01
Рейтинг 4	-	2544072	396962	33921	-	99009	3073964	8,29
Прострочені, але не знецінені:	362228	272383	107155	7390	-	29642	778798	2,10
із затримкою платежу до 30 днів	346348	176864	69274	2103	-	15010	609599	1,64
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	378	95519	37881	5287	-	14632	153697	0,41
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	170	-	-	-	-	-	170	0,00
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	14821	-	-	-	-	-	14821	0,04
із затримкою платежу більше 360 днів	511	-	-	-	-	-	511	0,00
Знецінені кредити, які оцінені на індивідуальній основі:	16031027	1299949	1275659	357845	-	498836	19463316	52,49
непрострочені та із затримкою платежу до 30 днів	9388639	-	-	-	-	-	9388639	25,32
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	613184	-	-	-	-	-	613184	1,65
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	1040599	97323	65013	9330	-	12621	1224886	3,30
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	1654765	271862	185963	38578	-	151236	2302404	6,21
із затримкою платежу більше 360 днів	3333840	930764	1024683	309937	-	334979	5934203	16,01
Загальна сума кредитів	30104128	4125102	1791100	399156	28493	628664	37076643	100,00
Резерв під знецінення за кредитами	(6611809)	(1291907)	(990225)	(288910)	-	(431038)	(9613889)	(25,93)
Усього кредитів та заборгованості	23492319	2833195	800875	110246	28491	197626	27462754	74,07

Продовж. табл. 2.11

1	2	3	4	5	6	7	8	9	
2017 р.									
Непрострочені та не знецінені:	18232559	3992650	280042	24374	15505	47156	22592486	64,45	
великі позичальники з кредитною історією до 2 років	391492	-	-	-	-	-	291492	0,83	
великі позичальники з кредитною історією понад 2 роки	17940951	-	-	-	15505	-	17956456	51,22	
середні та малі	116	-	-	-	-	-	116	0,00	
Рейтинг 1	-	-	-	-	-	-	-	-	
Рейтинг 2	-	3369	9234	-	-	168	12771	0,04	
Рейтинг 3	-	447	-	-	-	-	447	0,00	
Рейтинг 4	-	3989034	270808	24374	-	46988	4331204	12,36	
Прострочені, але не знецінені:	1666736	292885	70222	4281	-	11716	2046840	5,84	
із затримкою платежу до 30 днів	1250	209783	29225	133	-	6518	246909	0,70	
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	1665465	79171	24097	162	-	4369	1773264	5,06	
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	-	97	867	711	-	11	1686	0,00	
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	-	806	2329	-	-	55	3190	0,01	
із затримкою платежу більше 360 днів	21	3028	13704	3275	-	763	20791	0,06	
Знецінені кредити, які оцінені на індивідуальній основі:	7844548	239047	1474676	371444	-	486608	10416323	29,71	
непрострочені та із затримкою платежу до 30 днів	866068	724	44267	36	-	5232	916327	2,61	
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	2599	1738	5700	-	-	1180	11217	0,03	
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	-	53320	29280	-	-	4547	89147	0,25	
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	993487	94446	73417	18795	-	10062	1190207	3,40	
із затримкою платежу більше 360 днів	5982394	88819	1322013	352613	-	465586	8211425	23,42	
Загальна сума кредитів	27743843	4524782	1824941	400099	15505	545479	35054649	100,00	
Резерв під знецінення за кредитами	(7370012)	(236496)	(1063789)	(323638)	-	(431216)	(9425151)	(26,89)	
Усього кредитів та заборгованості	20373831	4288286	761152	76461	15505	114263	25629498	73,11	
Відхилення підсумку 2017 р. від 2015 р.	тис.грн.	+1047815	+600777	-152108	-65312	+15505	-304070	+1142607	x
	%	+5,42	+16,29	-16,66	-46,07	-	-72,69	+4,67	x
Відхилення підсумку 2017 р. від 2016 р.	тис.грн.	-3118488	+1455091	-39723	-33785	-12986	-83363	-1833256	x
	%	-13,27	+51,36	-4,96	-30,65	-45,58	-42,18	-6,68	x

Джерело: розроблено автором на основі [20, с. 22, 23; 21, с. 28, 29]

Розрахунки у табл. 2.11 показали, що частка кредитів поточних і не знецінених залишалася у 2015-2017 рр. від 41,53 % до 64,45 %. Але одночасно з цим ПАТ «Альфа-Банк» до даної класифікації фінансової звітності вводить додаткові рядки з віднесенням окремих кредитів (залежно від кредитоспроможності клієнта) до відповідної позиції рейтингу. Так, у графі «Рейтинг 4» з'являються значні суми. І питома вага таких позик складає 8-14 %. Ця категорія включає заборгованість з низькою імовірністю повного погашення і характеризується слабким фінансовим станом позичальника і слабким обґрунтуванням кредиту [24, с. 25]. Можна висунути достатньо явне припущення про те, що такі кредити у більшості є потенційно проблемними. І фактично перегляд умов кредиту з подальшою класифікацією їх як непрострочених та не знецінених свідчить про штучне «маскування» реального стану кредитного портфеля.

Питома вага прострочених, але не знецінених кредитів мала тенденцію до зниження з 2,91 % до 2,10 % у 2015-2017 рр. відповідно, а вже у 2017 р. склала 5,84 %, це свідчить про незначне погіршення якості кредитів.

Частка знецінених кредитів, які оцінені на індивідуальній основі, складала весь час аналізу близько 30-55 % (маючи тенденцію до зниження), і найбільш вагомої їх складовою (більше половини) були кредити з затримкою платежу до 30 днів (на початку періоду) та більше року (у кінці періоду), тобто коли ймовірність стягнення заборгованості поступово знижувалась.

Враховуючи той факт, що переважна більшість від знецінених кредитів обліковуються з затримкою платежу понад півроку, прогнозованою є ситуація щодо примусового стягнення заставного майна за цими позиками.

Таким чином, аналіз даних ПАТ «Альфа-Банк» дає можливість зробити висновки про наявність істотної невизначеності з об'єктивними показниками кредитної якості кредитів. А елемент невизначеності сам по собі може містити ризик (поки що нереалізований) різкого погіршення кредитної якості у майбутньому [27, с. 102].

Вивчимо якість кредитних вкладень ПАТ «Кредобанк» (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Аналіз кредитної якості кредитів ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.

(тис.грн.)

Показник	Кредити юридичним особам	Кредити на автомобілі та споживчі кредити	Іпотечні кредити	Угоди «репо»	Усього	Частка кредитів у загальному обсязі, %
1	2	3	4	5	6	7
2015 р.						
Непрострочені та не знецінені:	1354295	678122	254592	35079	2322088	62,90
якісні кредити	756177	451826	92978	35079	1336060	36,19
стандартні кредити	569298	224265	153152	-	946715	25,64
субстандартні кредити	28820	2031	8462	-	39313	1,06
Прострочені, але не знецінені:	136508	34164	22852	-	193524	5,24
із затримкою платежу до 30 днів	52682	4252	-	-	56934	1,54
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	37475	29204	15352	-	82041	2,22
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	2201	655	3467	-	6323	0,17
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	6797	30	882	-	7709	0,21
із затримкою платежу більше 360 днів	37353	23	3141	-	40517	1,10
Знецінені кредити, які оцінені на індивідуальній основі:	818051	116180	241817	-	1176048	31,86
не прострочені	291039	329	38355	-	329723	8,93
із затримкою платежу до 30 днів	38203	-	-	-	38203	1,03
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	25340	33	6298	-	31671	0,86
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	24763	33189	16810	-	74762	2,03
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	45613	52549	47228	-	145390	3,94
із затримкою платежу більше 360 днів	393093	30080	133126	-	556299	15,07
Загальна сума кредитів	2308854	828466	519261	35079	3691660	100,00
Резерв під знецінення за кредитами	(336681)	(106915)	(152668)	-	(596264)	(16,15)
Усього кредитів та заборгованості	1972173	721551	366593	35079	3095396	83,85
2016 р.						
Непрострочені та не знецінені:	2355101	982570	306880	-	3644551	72,52
якісні кредити	1462656	639002	129686	-	2231344	44,40

Продовж. табл. 2.12

1	2	3	4	5	6	7
стандартні кредити	875696	334449	169617	-	1379762	27,45
субстандартні кредити	16749	9119	7577	-	33445	0,67
Прострочені, але не знецінені:	43160	18138	45268	-	106566	2,12
із затримкою платежу до 30 днів	31759	3244	381	-	35384	0,70
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	4262	14080	9856	-	28198	0,56
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	3331	65	11394	-	14790	0,29
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	1555	555	8330	-	10440	0,21
із затримкою платежу більше 360 днів	2253	194	15307	-	17754	0,35
Знецінені кредити, які оцінені на індивідуальній основі:	826582	169797	278296	-	1274675	25,36
не прострочені	359431	8234	54984	-	422649	8,41
із затримкою платежу до 30 днів	39612	-	-	-	39612	0,79
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	1337	499	15101	-	16937	0,34
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	10157	10796	2973	-	23926	0,48
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	30983	30756	32007	-	93746	1,87
із затримкою платежу більше 360 днів	385062	119512	173231	-	677805	13,49
Загальна сума кредитів	3224843	1170505	630444	-	5025792	100,00
Резерв під знецінення за кредитами	(432935)	(164229)	(179635)	-	(776799)	(15,46)
Усього кредитів та заборгованості	2791908	1006276	450809	-	4248993	84,54
2017 р.						
Непрострочені та не знецінені:	3326633	1739285	383758	-	5449676	82,71
якісні кредити	2312624	1215444	205917	-	3733985	56,67
стандартні кредити	992879	479085	164862	-	1636826	24,84
субстандартні кредити	21130	44756	12979	-	78865	1,20
Прострочені, але не знецінені:	6932	36369	10657	-	53758	0,82
із затримкою платежу до 30 днів	2078	23814	2978	-	28870	0,44
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	3371	11247	5300	-	19918	0,30
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	814	209	281	-	1304	0,02
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	398	191	-	-	589	0,01
із затримкою платежу більше 360 днів	71	908	2098	-	3077	0,05
Знецінені кредити, які оцінені на індивідуальній основі:	591231	179890	314188	-	1085309	16,47

Продовж. табл. 2.12

1	2	3	4	5	6	7	
не прострочені	182493	7421	56920	-	246834	3,75	
із затримкою платежу до 30 днів	1816	1026	515	-	3357	0,05	
із затримкою платежу від 31 до 90 днів	3600	1134	12980	-	17714	0,27	
із затримкою платежу від 91 до 180 днів	22871	8017	6959	-	37847	0,57	
із затримкою платежу від 181 до 360 днів	2744	14461	11074	-	28279	0,43	
із затримкою платежу більше 360 днів	377707	147831	225740	-	751278	11,40	
Загальна сума кредитів	3924796	1955544	708603	-	6588743	100,00	
Резерв під знецінення за кредитами	(443672)	(223124)	(247990)	-	(914786)	(13,88)	
Усього кредитів та заборгованості	3480924	1732420	460613	-	5673957	86,12	
Відхилення підсумку 2017 р. від 2015 р.	тис.грн.	+1508751	+1010869	+94020	-35079	+2578561	x
	%	+76,50	+140,10	+25,65	-	+83,30	x
Відхилення підсумку 2017 р. від 2016 р.	тис.грн.	+689016	+726144	+9804	-	+1424964	x
	%	+24,68	+72,16	+2,17	-	+33,54	x

Джерело: розроблено автором на основі [22, с. 32; 23, с. 30, 31]

Таким чином, за результатами аналізу, робимо висновок, що за період з 2015 р. по 2017 р. питома вага не прострочених і не знецінених позик мала тенденцію до збільшення і на кінець 2017 р. становила 82,71 %. Основну частину складають якісні (більше половини) та стандартні кредити. Це, у свою чергу, говорить про те, що позичальники, віднесені до зазначених категорій, мають на звітну дату міцний/стабільний фінансовий стан та добру кредитну історію. Тобто можна припустити, що кредитний портфель ПАТ «Кредобанк» характеризується високою якістю та великою часткою повернених позик.

Частка прострочених, але ще не знецінених кредитів склала 0,82 % проти 5,24 % у базовому році.

Одночасно з цим обсяги знецінених кредитів зменшились протягом періоду майже вдвічі з 31,86 % до 16,47 %, в основному за рахунок знецінених, але не прострочених позик і прострочених понад рік.

Отже, позитивна тенденція за усіма позиціями тільки підтверджує, що кредитна політика банку спрямована на поліпшення якості позик і має гарні перспективи.

Розглянемо аналіз впливу заставного майна на якість кредитного портфеля ПАТ «Альфа-Банк» (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

**Вплив вартості застави на якість кредиту
ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.**

Показник	Балансова вартість		Вартість застави		Вплив застави	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
1	2	3	4	5	6	7
2015 р.						
Кредити, що надані юридичним особам	22881231	100,00	21217150	92,73	1664081	7,27
Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	4634312	100,00	93255	2,01	4541057	97,99
Іпотечні кредити фізичних осіб	1320978	100,00	1181972	89,48	139006	10,52
Кредити, що надані ФОП	294975	100,00	261476	88,64	33499	11,36

Продовж. табл. 2.13

1	2	3	4	5	6	7
Кредити, що надані за операціями «репо»	-	-	-	-	-	-
Інші кредити, що надані фізичним особам	616869	100,00	585527	94,92	31342	5,08
Усього кредитів та заборгованості клієнтів	29748365	100,00	23339380	78,46	6408985	21,54
2016 р.						
Кредити, що надані юридичним особам	30104128	100,00	24487915	81,34	5616213	18,66
Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	4125102	100,00	104332	2,53	4020770	97,47
Іпотечні кредити фізичних осіб	1791100	100,00	1548739	86,47	242361	13,53
Кредити, що надані ФОП	399156	100,00	384242	96,26	14914	3,74
Кредити, що надані за операціями «репо»	28493	100,00	28493	100,00	-	-
Інші кредити, що надані фізичним особам	628664	100,00	579544	92,19	49120	7,81
Усього кредитів та заборгованості клієнтів	37076643	100,00	27133265	73,18	9943378	26,82
2017 р.						
Кредити, що надані юридичним особам	27743843	100,00	26486292	95,47	1257551	4,53
Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	4524782	100,00	85814	1,90	4438968	98,10
Іпотечні кредити фізичних осіб	1824941	100,00	1493937	81,86	331004	18,14
Кредити, що надані ФОП	400099	100,00	380815	95,18	19284	4,82
Кредити, що надані за операціями «репо»	15505	100,00	15505	100,00	-	-
Інші кредити, що надані фізичним особам	545479	100,00	494282	90,61	51197	9,39
Усього кредитів та заборгованості клієнтів	35054649	100,00	28956645	82,60	6098004	17,40

Джерело: розроблено автором на основі [20, с. 24; 21, с. 31]

У табл. 2.13 інформація надана щодо всіх видів забезпечення позик ПАТ «Альфа-Банк», у т.ч. тих, які не приймають участь в розрахунку суми резервів під знецінення кредитів, відповідно до кредитно-ризикової політики банку.

Забезпечення прийняте до розрахунку в сумі, яка не перевищує балансову вартість кредиту за кожним договором, що покритий відповідним забезпеченням.

Визначення вартості забезпечення проведене банком з урахуванням вимог чинного законодавства України та внутрішніх положень банку з питань кредитування та роботи із заставним майном. Оцінка вартості забезпечення була виконана відділом оцінки і роботи із заставами та акредитованими банком оціночними компаніями [21, с. 31].

За даними табл. 2.13 виявлено, що вартість застави протягом останніх трьох років мала тенденцію то до зменшення, то до збільшення, і на кінець 2017 р. дорівнює 82,60 % (порівнюючи загальний обсяг кредитування та заставного майна). Розглядаючи забезпечення за окремими кредитними операціям, бачимо, що усі позиції, окрім кредитів за угодами «репо», характеризуються недостатнім забезпеченням, особливо низькі показники при кредитуванні фізичних осіб для задоволення їх споживчих потреб, але тут має значення сам механізм надання таких позик.

Дані свідчать, що у разі підвищення ризику неплатоспроможності клієнтів—юридичних осіб втрати банку складуть 4,53 % проти 7,27 % на початку періоду (у разі продажу застави за оціненої вартості), фізичних осіб—підприємців – 4,82 % проти 11,36 % відповідно, а ось кредити фізичним особам, у т.ч. іпотечні мають закономірність підвищення величини можливих збитків банку за кредитами, хоча, враховуючи обсяги резервування, доходимо висновку, що кредитний портфель ПАТ «Альфа-Банк» на кінець розглянутого періоду має достатньо високу кредитну якість.

Проаналізуємо фінансовий вплив забезпечення на якість кредитів ПАТ «Кредобанк».

Результати представлено шляхом окремого розкриття вартості застави для активів, забезпечення за якими та інші заходи покращення якості кредиту перевищують його балансову вартість та активів, забезпечення за якими дорівнює їх балансовій вартості (активи з надлишковим забезпеченням), або забезпечення, менші їх балансової вартості (активи з недостатнім забезпеченням) [23, с. 31].

Поданий нижче аналіз здійснено лише для кредитів, знецінення за якими визначено на індивідуальній основі (за фінансовою звітністю банку) (табл. 2.14).

Вплив забезпечення за індивідуально оціненими кредитами

ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.

Показник	Активи з надлишковим забезпеченням				Активи з недостатнім забезпеченням			
	Балансова вартість активу		Справедлива вартість забезпечення		Балансова вартість активу		Справедлива вартість забезпечення	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
2015 р.								
Кредити юридичним особам	207628	100,00	301014	144,98	428072	100,00	375113	87,63
Іпотечні кредити	37235	100,00	52889	142,04	66218	100,00	55718	84,14
Кредити на автомобілі та споживчі кредити	610	100,00	727	119,18	2385	100,00	2229	93,46
Угоди «репо»	35079	100,00	35079	100,00	-	-	-	-
Усього кредитів та авансів клієнтів	280552	100,00	389709	138,91	496675	100,00	433060	87,19
2016 р.								
Кредити юридичним особам	136964	100,00	287735	210,08	411701	100,00	328061	79,68
Іпотечні кредити	57321	100,00	105135	183,41	86017	100,00	77865	90,52
Кредити на автомобілі та споживчі кредити	1955	100,00	4088	209,10	537	100,00	527	98,14
Усього кредитів та авансів клієнтів	196240	100,00	396958	202,28	498255	100,00	406452	81,58
2017 р.								
Кредити юридичним особам	82763	100,00	136127	164,48	174394	100,00	133922	76,79
Іпотечні кредити	13154	100,00	21466	163,19	62330	100,00	50009	80,23
Кредити на автомобілі та споживчі кредити	-	-	-	-	1391	100,00	1200	86,27
Усього кредитів та авансів клієнтів	95917	100,00	157593	164,30	238115	100,00	185131	77,75

Джерело: розроблено автором на основі [22, с. 33; 23, с. 32]

У фінансовій звітності банк пояснює, що стосовно решти кредитів, по яких не були виявлені індивідуальні ознаки зменшення корисності, справедлива вартість застави оцінена на момент її отримання та в подальшому постійно коригується один раз в рік врахуванням змін вартості відповідно до значних змін ринкових показників ціни у випадку нерухомості або застави інших активів, згідно з політикою або процедурами. Можливість стягнення цих кредитів залежить, головним чином, від платоспроможності позичальника, а не вартості застави, при цьому поточна вартість застави суттєво не впливає на оцінку зменшення корисності, оскільки ці кредити не є знеціненими [23, с. 32].

Варто зауважити той факт, що якість застави має вплив на рівень відсоткової ставки за кредитною операцією та на якість кредитного портфелю в цілому. Чим вище якість прийнятого забезпечення, тим меншим може бути вартість позики (якщо не брати до уваги такі критерії як фінансовий стан позичальника, його кредитна історія тощо), а отже і більша вірогідність повернення коштів. Якісніша застава зменшує ризик втрат у разі примусового погашення позики за рахунок її реалізації.

Отже, аналіз забезпечення (табл. 2.14) за знеціненими кредитами, що оцінені на індивідуальній основі (тобто тут не розглядалося забезпечення за іншими кредитами, у т.ч. не простроченими та простроченими, але не знеціненими кредитами) показав, що структура кредитного портфелю ПАТ «Кредобанк» поділена на угоди, які мають надлишок або дефіцит вартості заставного майна. Розглядаючи дані з точки зору абсолютних величин, то питома вага належить позикам з недостатнім обсягом забезпечення (за балансовою вартістю активу). Сума заборгованості за такими позиками на кінець 2015 р. та 2017 р. склала 496675 тис.грн. та 238115 тис.грн. відповідно. Одночасно з цим вартість забезпечення зменшувалась ще більшими темпами та відповідно дорівнює 433060 тис.грн. та 185131 тис.грн., а отже, коефіцієнт покриття кредитної заборгованості заставним майном мав тенденцію до зниження з 0,87 до 0,77. За усіх отриманих результатів, дефіцит застави протягом 2015-2017 рр. не перевищив 25 % як загалом, так і за

окремими угодами, що говорить про високу якість кредитного портфелю банку (оскільки до уваги брались лише проблемні позики).

У разі кредитування в іноземній валюті (виключаючи споживчі кредити) виникає імовірність втрат, пов'язаних зі зміною курсу валюти кредитування [19, с. 157]. Успіх проведення таких операцій залежить від наявності валютної позиції кожного банку (співвідношення вимог і зобов'язань банку в іноземній валюті) [19, с. 499]. Отже, проаналізуємо валютні ризики обох банків (табл. 2.15 – 2.16).

Таблиця 2.15

Аналіз валютного ризику ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.

(тис.грн.)

	Монетарні активи	Монетарні зобов'язання	Похідні фінансові інструменти	Чиста позиція	
2015 р.					
Долари США	19058978	(20610942)	(514914)	(2066878)	
Євро	1031255	(2393042)	1219577	(142210)	
Фунти стерлінгів	5795	(1747)	-	4048	
Інші	143435	(211003)	102589	35021	
Гривня без урахування деривативів	13631042	(9777160)	(694768)	3159114	
Деривативи	161925	(49441)	(112484)	-	
Усього	34032430	(33043335)	-	989095	
2016 р.					
Долари США	22849971	(23950320)	(232818)	(1333167)	
Євро	2130894	(2344072)	-	(213178)	
Фунти стерлінгів	3267	(2214)	-	1053	
Інші	241313	(311585)	-	(70262)	
Гривня без урахування деривативів	14952753	(12893500)	215674	2274927	
Деривативи	4279	(21423)	17144	-	
Усього	40182477	(39523104)	-	659373	
2017 р.					
Долари США	19593931	(16930787)	-	2663144	
Євро	2940397	(2802656)	-	137741	
Фунти стерлінгів	3381	(1893)	-	1488	
Інші	255210	(433624)	-	(178414)	
Гривня без урахування деривативів	13322603	(15209955)	-	(1887352)	
Деривативи	1192	(11281)	-	(10089)	
Усього	36116714	(35390196)	-	726518	
Відхилення підсумку 2017 р. від 2015 р.	тис.грн.	+2084284	+2346861	-	-262577
	%	+6,12	+7,10	-	-26,55
Відхилення підсумку 2017 р. від 2016 р.	тис.грн.	-4065763	-4132908	-	+67145
	%	-10,12	-10,46	-	+10,18

Джерело: розроблено автором на основі [20, с. 41; 21, с. 47]

Наведений у табл. 2.15 – 2.16 аналіз включає лише монетарні активи та зобов'язання, оскільки на думку керівництва банків, інвестиції в інструменти капіталу та немонетарні активи не призведуть до виникнення суттєвого валютного ризику.

Таблиця 2.16

Аналіз концентрації валютного ризику ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.

(тис.грн.)

	Монетарні фінансові активи	Монетарні фінансові зобов'язання	Похідні фінансові інструменти	Чиста позиція	
2015 р.					
Долари США	2251411	(2742407)	(9022)	(500018)	
Євро	485796	(549620)	9039	(54785)	
Фунти стерлінгів	5326	(5192)	-	134	
Російські рублі	17340	(17227)	-	113	
Інші	26044	(23022)	-	3022	
Усього	2785917	(3337468)	17	(551534)	
2016 р.					
Долари США	2465175	(2988715)	5404	(518136)	
Євро	670889	(796280)	(25699)	(151090)	
Фунти стерлінгів	9544	(9291)	-	253	
Російські рублі	27577	(16765)	(10719)	93	
Інші	84266	(75810)	(5016)	3440	
Усього	3257451	(3886861)	(36030)	(665440)	
2017 р.					
Долари США	3373860	(3491031)	(148908)	(266079)	
Євро	865800	(918479)	11937	(40742)	
Фунти стерлінгів	6220	(6162)	-	58	
Російські рублі	47917	(47905)	-	12	
Інші	99634	(99812)	5602	5424	
Усього	4393431	(4563389)	(131369)	(301327)	
Відхилення підсумку 2017 р. від 2015 р.	тис.грн.	+1607514	-1225921	-131386	+250207
	%	+57,70	+36,73	-772858,82	-45,37
Відхилення підсумку 2017 р. від 2016 р.	тис.грн.	+1135980	-676528	-95339	+364113
	%	+34,87	+17,41	+264,61	-54,72

Джерело: розроблено автором на основі [22, с. 56; 23, с. 54]

За даними таблиць бачимо, що обидва комерційні банки в основному мають відкриті валютні позиції (тобто ті, що виникають у випадку нерівності вимог та зобов'язань у певній валюті на звітну дату), що говорить про високий ризик пронесення матеріальних втрат

Так, ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» протягом 2015-2017 рр. мали відкриті короткі валютні позиції по доларах США та євро, відкриті довгі валютні позиції з фунтів стерлінгів, гривні без урахування похідних фінансових інструментів (ПАТ «Альфа-Банк»), російських рублів (ПАТ «Кредобанк») та інших валют, відмінних від перелічених. У той же час у 2015-2016 рр. операції ПАТ «Альфа-Банк» у вигляді деривативів мали закриті валютні позиції (збіг вимог і зобов'язань у одній валюті з урахуванням позабалансових операцій (у нашому випадку відсутні)), які вже у 2017 р. змінились короткою валютною позицією.

Банківська установа наражається на валютний ризик у зв'язку з відкритими позиціями по різних валютах. В умовах нестабільності фінансового ринку найбільш дієвим методом управління валютною позицією є лімітування. Ліміти за відкритими валютними позиціями встановлюються на рівні, визначеному нормативними вимогами НБУ, та розраховуються як співвідношення відкритої валютної позиції до регулятивного капіталу банку на поточну дату [23, с. 54].

Стосовно загальної (чистої) валютної позиції отримали такі результати:

- для ПАТ «Альфа-Банк» – 989095 тис.грн. (2015 р.), 659373 тис.грн. (2016 р.), 726518 тис.грн. (2017 р.);
- для ПАТ «Кредобанк» – (–551534) тис.грн. (2015 р.), (–665440) тис.грн. (2016 р.), (–301327) тис.грн. (2017 р.).

Зауважимо, що, зайнявши певну валютну позицію, можна отримати прибутки або зазнати збитків внаслідок зміни курсу валют, оскільки довга валютна позиція приносить прибутки в разі підвищення курсу іноземної валюти, а коротка валютна позиція – у разі зниження валютного курсу.

Важливим інструментом оцінки потенційного валютного ризику стає стрес-аналіз, головною метою якого є визначення розміру екстремальних збитків банку у випадку суттєвих змін на валютному ринку. Внаслідок цього нижче (табл. 2.17) наведено рівень чутливості банків до валютного ризику (за курсом, встановленим на звітну дату) при незмінності всіх інших змінних характеристик.

Прийнятний відсоток зміцнення (послаблення) валют, визначений ПАТ «Альфа-Банк» на основі аналізу волатильності валютних пар, складав 50 % у 2015-

2016 рр., 30 % (зміцнення) і 10 % (послаблення) у 2017 р. Для ПАТ «Кредобанк» даний показник визначений на рівні 40 % протягом усього періоду.

Таблиця 2.17

**Оцінка зміни фінансових результатів ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк»
під впливом можливих коливань обмінних курсів основних валют**

(тис.грн.)

Показник	2015 р.	2016 р.		2017 р.
		3	4	
1	2	3	4	5
ПАТ «Альфа-Банк»				
Зміцнення долара США на 50 % (гр.2-3), на 30 % (гр. 4-5)	(1033439)	(666583)	(108582)	1016608
Послаблення долара США на 50 % (гр.2-3), на 10 % (гр. 4-5)	1033439	666583	36194	(338869)
Зміцнення євро на 50 % (гр.2-3), на 30 % (гр. 4-5)	(71105)	(106589)	(52442)	(2453)
Послаблення євро на 50 % (гр.2-3), на 10 % (гр. 4-5)	71105	106589	17481	818
Зміцнення фунта стерлінгів на 50 % (гр. 2-3)	2024	527	-	-
Послаблення фунта стерлінгів на 50 % (гр. 2-3)	(2024)	(527)	-	-
Зміцнення інших валют на 50 % (гр.2-3), на 30 % (гр. 4-5)	17510	(35131)	(17026)	31525
Послаблення інших валют на 50 % (гр.2-3), на 10 % (гр. 4-5)	(17510)	35131	5675	(10508)
ПАТ «Кредобанк»				
Зміцнення долара США на 40 %	(196398)	(169949)		(87274)
Послаблення долара США на 40 %	196398	169949		87274
Зміцнення євро на 40 %	(25530)	(49557)		(13363)
Послаблення євро на 40 %	25530	49557		13363
Зміцнення російського рубля на 40 %	45	30		4
Послаблення російського рубля на 40 %	(45)	(30)		(4)
Зміцнення інших валют на 40 %	1209	1211		1798
Послаблення інших валют на 40 %	(1209)	(1211)		(1798)

Джерело: розроблено автором на основі [20, с. 41; 21, с. 48; 22, с. 56; 23, с. 54]

Зазначимо те, що ПАТ «Альфа-Банк» наводить дані за різними обсягами змін тієї чи іншої валюти, тому є можливість оцінювати лише 2016 р. з 2015 р. (за одних умов) та 2017 р. з 2016 р. (вже за інших умов).

Отже, загальне стратегічне управління валютним ризиком розглянутих банків ґрунтується на мінімізації розміру відкритих валютних позицій. Головним завданням ризик-менеджменту щодо валютного ризику є аналіз, оцінка та мінімізація можливих збитків від відкритих валютних позицій.

Управління валютним ризиком включає в себе:

- контроль нормативів валютного ризику встановлених Національним банком України;
- лімітування валютного ризику Банку в розрізі інструментів;
- лімітування валютного ризику Банку в розрізі відкритих валютних позицій;
- контроль за виконанням лімітів [21, с. 46].

Варто підкреслити, що встановлення нормативів валютної позиції обмежує валютний ризик, але не дозволяє повністю його уникнути.

Перед менеджментом банку постає завдання постійного управління валютним ризиком через регулювання величини та виду (довга чи коротка) позицій за різними іноземними валютами.

З кредитним ризиком тісно пов'язаний також процентний ризик — імовірність втрати банком у результаті перевищення процентної ставки, що була сплачена за залученими ресурсами, над процентною ставкою за виданими кредитами [19, с. 157].

Процентний ризик для банку виступає як особливий об'єкт аналізу й управління, оскільки чистий процентний дохід банку (отже, і прибуток банку) залежить саме від ефективності управління цим ризиком [19, с. 531].

Управління процентними ризиками обумовлює не тільки мінливість процентних ставок, а й збільшення числа банківських продуктів, які відображаються в балансі банку та поза ним [28, с. 243].

Виходячи із сутності процентного ризику, доцільним є аналіз ризику процентної ставки між залученими та запозиченими коштами (табл. 2.18), розгляд зміни показників та визначення індексу процентного ризику.

Таблиця 2.18

Загальний аналіз процентного ризику ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» за 2014-2016 рр.

(тис.грн.)

1	Усього фінансових активів			Усього фінансових зобов'язань			Чистий розрив за процентними ставками			Відхилення чистого розриву 2017 р. від	
	2015 р.	20156 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.
										тис.грн. (%)	тис.грн. (%)
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ПАТ «Альфа-Банк»											
На вимогу і менше 1 місяця	11883032	12965572	11912644	11051525	12716854	12910944	831507	248718	(998300)	-1829807 (-220,06)	-1247018 (-501,38)
Від 1 до 3 місяців	1517020	5318353	4680314	6311492	6672800	4850795	(4794472)	(1354447)	(170481)	+4623991 (-96,44)	+1183966 (-87,41)
Від 3 до 12 місяців	5064072	7767399	5501939	5512986	8572444	10577247	(448914)	(805045)	(5075308)	-4626394 (+1030,57)	-4270263 (+530,44)
Більше року	14372288	12928098	12375800	9496781	10998724	6451044	4875507	1929374	5924756	+1049249 (+21,52)	+3995382 (+207,08)
Фінансові інструменти, що не знаходяться під процентним ризиком	1196018	1203054	1646017	670551	562282	600166	525467	640772	1045851	+520384 (+99,03)	+405079 (+63,22)
Усього	34032430	40182476	36116714	33043335	39523104	35390196	989095	659372	726518	-262577 (-26,55)	+67146 (+10,18)
ПАТ «Кредобанк»											
На вимогу і менше 1 місяця	972504	2035097	2025338	2858757	3922840	6363655	(1886253)	(1887742)	(4338317)	-2452064 (+130,00)	-2450575 (+129,82)

Продовж. табл. 2.18

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Від 1 до 3 місяців	612061	981450	596734	413008	840576	1056376	199053	140874	(459642)	-658695 (-330,91)	-600516 (-426,28)
Від 3 до 12 місяців	1620212	2482267	2365718	988125	2028153	2521387	632087	454114	(155669)	-787756 (-124,63)	-609783 (-134,28)
Від 1 до 5 років	1941861	1888301	4850710	1435227	791578	119145	506634	1096723	4731565	+4224931 (+833,92)	+3634842 (+331,43)
Понад 5 років	258029	356485	435581	28271	27472	29121	229758	329013	406460	+176702 (+76,91)	+77447 (+23,54)
Усього	5404667	7753600	10274081	5723388	7610619	10089684	(318721)	132982	184397	+503118 (-157,86)	+51415 (+38,66)

Джерело: розроблено автором на основі [20, с. 42; 21, с. 49; 22, с. 62; 23, с. 60]

У процесі аналізу процентного ризику до уваги брались лише чутливі до змін процентної ставки активи та зобов'язання банків. Між величиною чутливих активів (ЧА) та величиною чутливих зобов'язань (ЧЗ) у грошовому виразі було визначено чистий розрив за процентними ставками (за методикою GAP-менеджменту, яка концентрує увагу на управлінні чистим доходом у вигляді процентів у короткостроковій перспективі (до 5 років) і спрямована на стабілізацію або оптимізацію чистого доходу банку [19, с. 532]) та величину зміни показників протягом періоду (дивись табл. 2.18).

У нашому випадку, для конкретних комерційних банків згідно з даними фінансової звітності визначено величину дисбалансу (розриву) активів і зобов'язань за формулою (2.4):

$$\text{GAP} = \text{Чутливі активи} - \text{Чутливі зобов'язання} \quad (2.4)$$

Результати всіх розрахунків за кожним банком були зведені до табл. 2.19.

Таблиця 2.19

Групування активів і зобов'язань ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк» за періодами переоцінювання за 2015-2017 рр.

(тис.грн.)

Показник	Періоди					Усього
	до 1 місяця	від 1 до 3 місяців	від 3 до 12 місяців	від 1 до 5 років	понад 5 років	
1	2	3	4	5	6	7
ПАТ «Альфа-Банк»						
2015 р.						
Чутливі активи	11883032	1517020	5064072	14372288		32836412
Чутливі пасиви	11051525	6311492	5512986	9496781		32372784
GAP	831507	(4794472)	(448914)	4875507		463628
Кумулятивний GAP	831507	-3962965	-4411879	463628		927256
Індекс процентного ризику	2,53	12,07	13,44	1,41		2,82

Продовж. табл. 2.19

1	2	3	4	5	6	7
2016 р.						
Чутливі активи	12965572	5318353	7767399	12928098		38979422
Чутливі пасиви	12716854	6672800	8572444	10998724		38960822
GAP	248718	(1354447)	(805045)	1929374		18600
Кумулятивний GAP	248718	-1105729	-1910774	18600		37200
Індекс процентного ризику	0,64	2,84	4,90	0,05		0,10
2017 р.						
Чутливі активи	11912644	4680314	5501939	12375800		34470697
Чутливі пасиви	12910944	4850795	10577247	6451044		34790030
GAP	(998300)	(170481)	(5075308)	5924756		-319333
Кумулятивний GAP	-998300	-1168781	-6244089	-319333		-638666
Індекс процентного ризику	2,90	3,39	18,11	0,93		1,85
ПАТ «Кредобанк»						
2015 р.						
Чутливі активи	972504	612061	1620212	1941861	258029	5404667
Чутливі пасиви	2858757	413008	988125	1435227	28271	5723388
GAP	(1886253)	199053	632087	506634	229758	-318721
Кумулятивний GAP	-1886253	-1687200	-1055113	-548479	-318721	-637442
Індекс процентного ризику	34,90	31,22	19,52	10,15	5,90	11,79
2016 р.						
Чутливі активи	2035097	981450	2482267	1888301	356485	7743600
Чутливі пасиви	3922840	840576	2028153	791578	27472	7610619
GAP	(1887742)	140874	454114	1096723	329013	132982
Кумулятивний GAP	-1887742	-1746868	-1292754	-196031	132982	265964
Індекс процентного ризику	24,38	22,56	16,69	2,53	1,72	3,43
2017 р.						
Чутливі активи	2025338	596734	2365718	4850710	435581	10274081

Продовж. табл. 2.19

1	2	3	4	5	6	7
Чутливі пасиви	6363655	1056376	2521387	119145	29121	10089684
GAP	(4338317)	(459642)	(155669)	4731565	406460	184397
Кумулятивний GAP	-4338317	-4797959	-4953628	-222063	184397	368794
Індекс процентного ризику	42,23	46,70	48,21	2,16	1,79	1,59

Джерело: розроблено автором на основі табл. 2.18 – 2.19

Зазначимо, що для ПАТ «Альфа-Банк» усі процентні ризики понад 12 місяців віднесені до однієї групи (гр. 5-6).

До відома, головна ідея GAP-менеджменту полягає в тому, що розмір та вид GAP мають бути адекватними змінам процентних ставок:

- якщо значення GAP додатне, зі зростанням процентних ставок маржа зростатиме, і навпаки, у разі зниження процентних ставок маржа зменшуватиметься;
- якщо значення GAP від’ємне, зі зростанням процентних ставок маржа зменшуватиметься, а з їх зниженням — збільшуватиметься.

Стосовно окремих показників варто уточнити наступне: кумулятивний GAP був вирахований як алгебраїчна сума GAP у кожному з періодів; індекс процентного ризику є співвідношенням кумулятивного GAP певних періодів та загальної величини працюючих активів, помножених на 100 %.

Індекс процентного ризику показує, яка частина активів (якщо $GAP > 0$) чи пасивів (якщо $GAP < 0$) наражається на ризик зміни процентної ставки, може змінити свою вартість і вплинути на розмір банківського прибутку. За рахунок установлення граничного значення індексу процентного ризику банк може обмежити рівень процентного ризику до прийнятних розмірів [19, с. 536].

Аналіз рівня процентного ризику (табл. 2.19) показав, що ПАТ «Альфа-Банк» максимально наражається на збитки від коливань процентних ставок за інтервалом переоцінювання від 3 до 12 місяців. Нестабільність ринкової кон’юнктури зумовила то зменшення, то збільшення індексу, який станом на кінець 2017 р. досяг максимального значення у 18,11 %. У той же час, ПАТ «Кредобанк» у 2015-2016 рр.

мав максимальні відсоткові ризики для періодів до 1 місяця, а вже у 2017 р. «першість» належала інтервалу від 3 місяців до року (48,21 %), аналогічно попередньому банку, що може говорити про безпосередній вплив ринкових змін на кредитно-ризикову політику кожної з установ. Відносно граничного рівня процентного ризику, банки не надають інформації, тому про відповідність оптимальним значенням говорити не приходиться.

Підбивши підсумки аналізу кредитних процесів ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк», було виявлено, що кредитна активність обох банків на досить високому рівні (понад 65 %), що, в свою чергу, наражає кожен з них на ризик понесення матеріальних втрат, оскільки питома вага належить кредитуванню юридичних осіб, які у будь-який момент часу можуть збанкрутувати, на споживчі позики приходиться 10–18 %.

Для покриття можливих збитків банки формували резерви, які за період з 2015 р. по 2017 р. мали тенденцію до зростання (яка часом перевищувала навіть тенденцію зростання активів банків). Одночасно банки страхують себе шляхом отримання від клієнтів у заставу високоліквідного майна. В основному це грошові кошти та нерухоме майно (житлового та нежитлового призначення). Частка забезпечених позик на кінець розглянутого періоду досягла у ПАТ «Альфа-Банк» 82,60 %, у ПАТ «Кредобанк» – 82,08 %.

Провідними галузями кредитування ПАТ «Альфа-Банк» були такі сектори економіки як фізичні особи (20,81 %), будівництво та нерухомість (14,87 %), фінансові послуги (13,76 %), ПАТ «Кредобанк» – фізичні особи (40,43 %), сільське господарство та харчова промисловість (20,05 %), виробництво (13,30 %) та торгівля (16,73 %).

Банки наражались на валютні ризики за операціями у доларах США та євро та процентні ризики – за періодами переоцінки від 3 до 12 місяців.

Розглядаючи загалом структуру кредитних портфелів можна говорити про досить високу їх якість, тому що, за умов фінансової нестабільності ринку, кризи, частка проблемних позик суттєво знизилась порівняно з базисним періодом.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

3.1. Основні засади вдосконалення споживчого кредитування в комерційних банках в умовах ризику

Останнім часом в Україні спостерігається певний бум банківського споживчого кредитування. При цьому відбувається зростання не лише абсолютних величин кредитів, наданих банками фізичним особам, а й питомої ваги споживчих кредитів у загальній сумі банківських кредитів. Це може свідчити про позитивні тенденції банківського споживчого кредитування. Разом з тим необхідно зазначити, що останнім часом вітчизняні банки зіткнулись із проблемою неповернення населенням отриманих кредитів.

Тому важливість створення в комерційному банку якісно структурованої та незалежної системи управління ризиками у світлі ускладнення банківських продуктів, а також сучасних кризових явищ у фінансовій сфері не потребує особливого обґрунтування. Відсутність ефективної системи управління ризиками може в кінцевому результаті привести банк до виникнення значних проблем. Окремий недооцінений банківський ризик перетворюється в ризик структурний та завдає збитки цілому банку. Однак, необхідно зрозуміти, що повністю уникнути ризиків у банківській діяльності неможливо, а тому мета процесу управління ризиками в банку полягає не в повному їх уникненні, а в обмеженні та мінімізації їх впливу.

Сучасні тенденції розвитку кредитного сектора економіки змушують українських аналітиків банківської справи і безпосередньо банкірів виявляти інтерес до моделей оцінки кредитного ризику і методів його управління.

Ось чому важливим є у сьогоднішній день дослідити й об'єктивно охарактеризувати найкращі види оцінки та управління кредитним ризиком у вітчизняній та зарубіжній

банківській практиці, розглянути можливість їхнього ефективного використання в кредитній системі України [29, с. 230].

Щодо методів управління кредитними ризиками (а саме тими, що притаманні кредитам на поточні потреби фізичних осіб) за основу взяті праці О. Бутенка, Н. Версаля, С. Олексієнка, М. Грачева, В. Денисенка, Л. Кабанова, О. Лаврушина, С. Лаптева, О. Любунь, М. Івченка, М. Грушка, І. Охрименко, Ю. Ніколаєнко та ін.

Зарубіжні банки для оцінки ризику банківського споживчого кредитування застосовують спеціальні методики кредитного рейтингу, що становлять сукупність оцінних параметрів кредитоспроможності позичальника. Для них характерна комплексність і порівнянність усієї палітри факторів кредитного ризику.

До відома, англійські клірингові банки зазвичай здійснюють оцінку потенційного ризику неповернення кредиту використовуючи методики «PARSER» та/або «СAMPARI» (рис. 3.1 – 3.2).

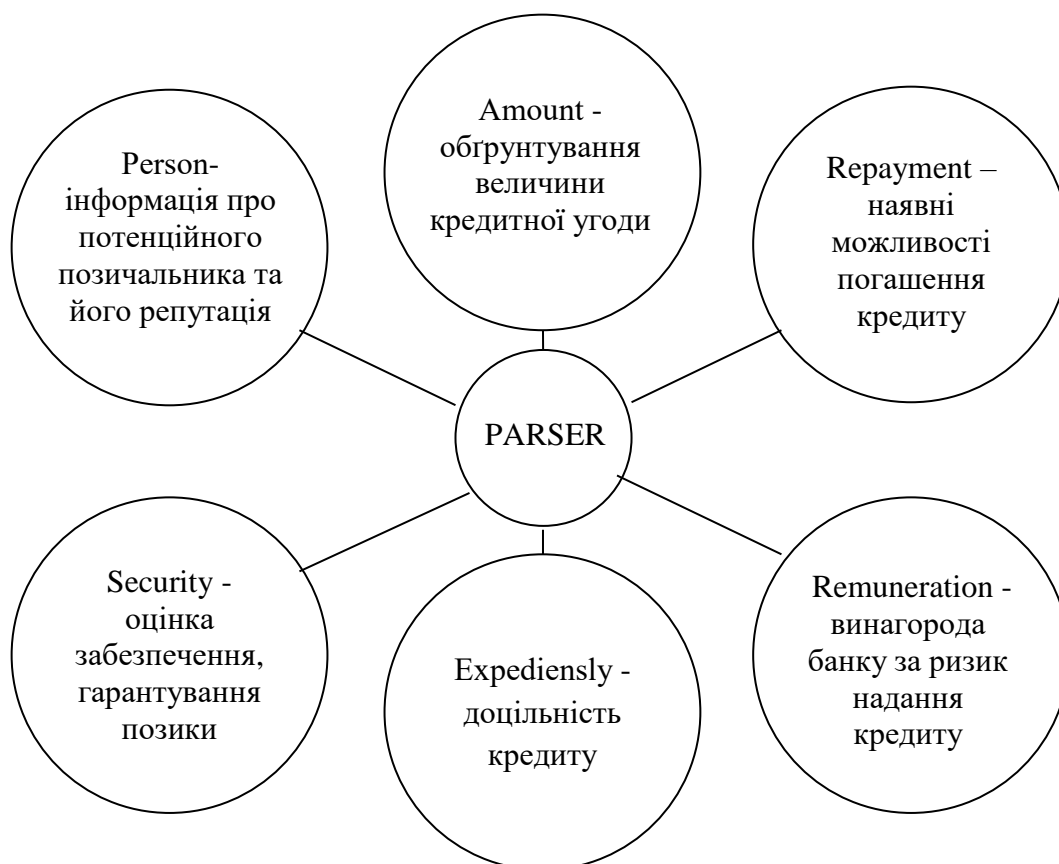

Рис. 3.1 Елементи моделі оцінки кредитоспроможності клієнта «PARSER»

Джерело: розроблено автором на основі [29, с. 230]

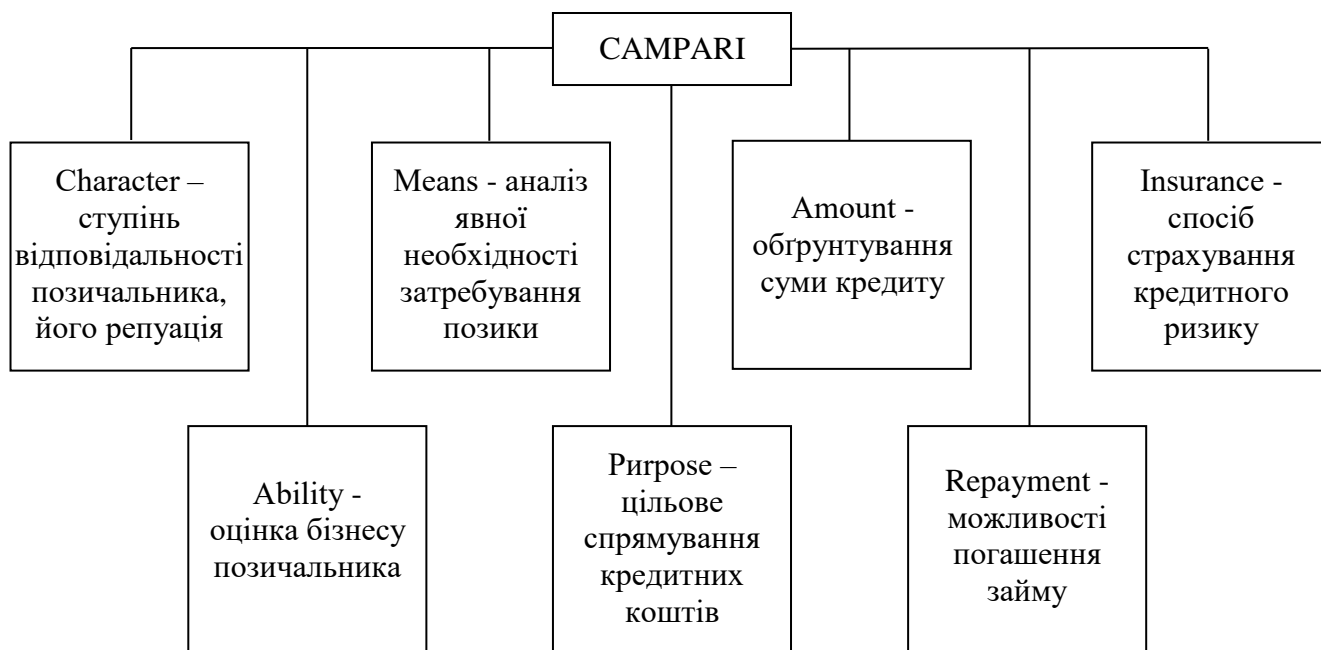

Рис. 3.2 Складові моделі оцінки кредитоспроможності «CAMPARI»

Джерело: розроблено автором на основі [29, с. 230]

Протягом останніх років у вітчизняних комерційних банках впроваджуються методики оцінки якості потенційних позичальників на основі математичних та статистичних моделей, метою яких є розмежування (за наявними матеріалами, наданими банком) клієнтів на надійних, ненадійних і тих, у кого ймовірність банкрутства низька.

У зарубіжній банківській практиці найбільш поширеним методом оцінки ризиків споживчого кредитування є скоринг (або скоринг-система). Техніка кредитного скорингу була вперше запропонована американським економістом Д. Дюраном для відбору позичальників за споживчим кредитом.

Метод скорингу дозволяє провести експрес-аналіз заявки на кредит в присутності клієнта. При аналізі ділових позик також застосовуються різні прийоми кредитного скорингу – від найпростіших формул до складних математичних моделей.

До найпоширеніших видів скорингу, які вже встигли себе виправдати та є безпомилковими, які можна застосувати в Україні можна назвати такі:

– фродовий скоринг – система, спрямована на боротьбу з клієнтами

комерційного банку, які не повертають кредит;

- експертний скоринг – система, яка була побудована експертним шляхом для більш якісного оцінювання клієнтів до прийняття рішення;

- поведінковий скоринг – система, розрахована на оцінювання подальшої поведінки вже існуючих клієнтів;

- аплікативний скоринг – система, розрахована на оцінювання клієнтів під час заповнення анкети;

- статистичний скоринг – скоринг, який можна побудувати лише за умов наявності значного масиву даних, з метою отримання прогнозів на майбутнє.

Варто зазначити, що у банківській системі України більша кількість перерахованих вище видів скорингу на сьогодні взагалі не використовується, оскільки банківський сектор нашої країни слабо розвинений порівняно з іншими передовими країнами [29, с. 232]. Але є всі передумови для подальшого впровадження та розвитку скоринг-систем.

Продемонструємо основні, на нашу думку, переваги скорингу перед іншими методиками (рис. 3.3).

Рис. 3.3 Переваги скорингових систем

Джерело: розроблено автором

Оскільки вітчизняні банки зіткнулись із проблемою неповернення населенням отриманих кредитів, то це підкреслює важливість розробки методик оцінки кредитоспроможності фізичних осіб і ризику банків при наданні споживчих кредитів. Комерційним банкам України необхідно приділити пильну увагу шліфуванню внутрішньобанківських процесів, скоринговим процедурам, які помітно спростять оцінку потенційного позичальника за умов споживчого кредитування, оскільки використання комерційними банками України системи скорингу в процесі споживчого кредитування дозволить удосконалити свою діяльність і покращити обслуговування клієнтів. Розгляду цього питання приділено весь наступний пункт дипломного дослідження.

У практиці більшості американських банків для оцінки позичальника часто використовують «правило п'яťох сі»:

- 1С (customer`s character - характер позичальника) – репутація позичальника, ступінь відповідальності, готовність і бажання сплатити борг;
- 2С (capacity to pay - фінансові можливості) – припускає ретельний аналіз доходів і витрат позичальника і перспективи їхнього розвитку в майбутньому;
- 3С (capital) – капітал, майно;
- 4С (collateral) – забезпечення позики, достатність, якість і ступінь реалізованої застави у випадку непогашеної позички;
- 5С (current business conditions and goodwill – загальні економічні умови) – визначають діловий клімат у країні і впливають на становище банку і клієнта.

Перераховані критерії «сі» іноді доповнюють шостим критерієм – 6С (control) – моніторинг законодавчих основ діяльності позичальника і відповідність його стандартам банку [29, с. 232].

На нашу думку, дану методику можна розширити немаловажним сьомим показником – 7С (condition of health), який об'єднає відомості про вік клієнта, його стан здоров'я, психічний стан особистості (даний критерій вкрай бажано впровадити для позичальників похилого віку та тих, професії яких мають підвищений ступінь ризику).

Одним із методів модернізації кредитування населення, який широко використовується іноземними та вітчизняними фінансовими установами та потребує достовірної інформації щодо потенційних позичальників є страхування. Водночас цей метод в цілому доповнює запропонований нами раніше критерій «condition of health». За належних передумов вони є взаємозамінними.

На просторах України у теперішні часи питанням кредитного страхування в основному займаються спеціалізовані страхові компанії. Кредитування населення передбачає наявність ризику і є чинником формування бази даних, яка містить інформацію про фінансові можливості кредитованих клієнтів. Постачальниками даних є комерційні банки. Таким чином, банки чітко організовують кредитний процес та досягають найкращої якості кредитного портфеля.

На нашу думку, під час довгострокового кредитування населення, такого як іпотечне або автокредитування, крім обов'язкових видів страхування, необхідно також застосовувати страхування життя та працездатності позичальника з метою зменшення кредитного ризику. При цьому за ступенем повернення заборгованості величина страхової суми повинна зменшуватися таким чином, щоб у будь-який момент вона дорівнювала величині непогашеного боргу. Це вигідно позичальнику, оскільки величина сплачуваних ним страхових внесків виявляється меншою, ніж під час традиційного страхування життя, а також у разі втрати працездатності позичальником він не втрачає заставне майно. Банк також має свої переваги, а саме він отримує відшкодування від страхової компанії без додаткових витрат на стягнення предмета застави та його подальшу реалізацію.

Оскільки основним джерелом надходження коштів у фізичних осіб є заробітна плата, також доцільно буде використовувати страхування на випадок втрати роботи. Страхове відшкодування може покривати хоча б витрати на сплату відсотків по кредиту [30, с. 686].

Потрібно також відмітити, що дуже поширеним в країнах з ринковою економікою є такий спосіб захисту від споживчого кредитного ризику, як продаж кредитів. Банк, виходячи з проведеної ним оцінки кредитного портфеля, може продати певну частину наданих кредитів іншим інвесторам. За рахунок цієї операції

банк має змогу повністю або частково повернути кошти, що були спрямовані у кредитні вкладення. Ефект від здійснення таких операцій багатобічний. По-перше, за рахунок продажу активів з низькою прибутковістю звільняються ресурси для фінансування більш прибуткових активів; по-друге, продаж активів уповільнює зростання банківських активів, що допомагає керівництву банку досягти кращого балансу між збільшенням банківського капіталу та ризиком, пов'язаним із кредитуванням; по-третє, таким чином зменшуються статті балансу банку, що характеризують його діяльність не з кращого боку.

Щодо техніки здійснення продажу кредитів, то банк-продавець у деяких випадках може зберігати за собою права з обслуговування боргу. Кредити продаються за ціною, нижчою за їх номінальну вартість. Більшість цих кредитів купуються пакетами в мільйони доларів банками та корпораціями, що мають досвід роботи в країні-боржнику. При цьому, якщо економічний стан у такій країні покращується, покупці кредитів отримують значні прибутки, а в негативному випадку збитки за такими кредитами є значно меншими, ніж при їх безпосередньому наданні [29, с. 233].

За умов гострої конкуренції між фінансовими установами набуває актуальності питання щодо можливості прийняття рішення відносно видачі кредиту в мінімальні строки, що вимагає від кредитних установ оптимізувати свої системи аналізу анкетних даних потенційного позичальника [31, с. 149].

Широко застосовується західними банками проведення аудиторської перевірки позик. Контроль за проблемними позиками може складатись з повторної перевірки бухгалтерської та фінансової звітності, перевірки документації, якості застави та інше. При контрольній перевірці розглядається питання про відповідність даної позички кредитній політиці банку, оцінюється кредитоспроможність та фінансовий стан позичальника. Важливою формою контролю за якістю кредитного портфеля, що використовується західними банками, є аудиторська перевірка позик. Вона проводиться спеціальним відділом та відрізняється від контролю кредитного інспектора тим, що здійснюється негласно працівниками незалежних служб, які не пов'язані з кредитним відділом.

Результати аудиторських перевірок відображаються в спеціальному звіті, що надається керівництву банку. Поряд з оцінкою кредитного портфеля аудитори подають рекомендації щодо поглиблення кредитної роботи, а якщо необхідно, то і зміни методів та форм кредитування, що склалися в банку.

Оскільки юридичним власником запозичених коштів є банк, йому належить право активного впливу на позичальника у випадку виникнення нештатних ситуацій [32].

Наступним методом продажу банками кредитів є сек'юритизація кредитних вкладень. Цей процес передбачає продаж не самих кредитів, а фінансових вимог (цінних паперів), що були випущені під ці кредити. При здійсненні даної операції банку вдається зменшити обсяги ризикованих активів. На практиці позичальники сплачують основну частину боргу з відсотками, а потік коштів спрямовується власникам цінних паперів.

Предметом досконального аналізу, наприклад, для американських комерційних банків слугують чинники, які сформувалися під впливом несприятливих економічних умов, тобто група чинників, незалежна від діяльності банку: недосконалий менеджмент, неадекватний первісний капітал фірми, високий рівень фінансового коефіцієнта і коефіцієнта поточних витрат, високі темпи росту реалізовано: продукції, конкуренція, економічний спад.

У цьому аспекті цікавим є досвід зарубіжного банківського сектора із залучення до оцінки кредитного ризику незалежних рейтингових агентств. Рейтингове агентство має у своєму розпорядженні великий об'єм інформації і досвід створення неупереджених оцінок для всіх можливих варіантів ситуацій, у нього відсутня будь-яка зацікавленість, крім формування достовірної оцінки кредитного ризику банку [33].

Успішна бізнес-модель банку має передбачати його поглиблену експертизу в обраних продуктах чи сегментах ринку. В умовах зближення цінових пропозицій різних банків, для ринкового успіху необхідно бути якіснішим та кращим за конкурента, а не просто дешевшим.

За словами кандидата економічних наук В.С.Котковського за довгостроковою перспективою одним з найбільш привабливих напрямків розвитку сектора споживчого кредитування все ж таки повинно стати іпотечне кредитування, щодо якого більшість банків утримуються від застосування довгострокових кредитних продуктів, натомість застосовують умови середньо- і короткострокових позик.

Банківський менеджмент повинен враховувати, що занадто консервативний або жорсткий підхід до вирішення питань щодо запобігання нестачі ліквідних коштів істотно обмежує отримання банками доходів. Не варто забувати, що саме позичальники складають практично весь актив платіжного балансу банку [34, с. 162].

Нормативна база НБУ, а саме «Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу» рекомендує звернути увагу на посилення захисту прав кредиторів, підвищити рівень корпоративного управління та чесної конкуренції у фінансовому секторі економіки [35, с. 9]. На нашу думку, вирішення цього питання, за належних передумов, сприятиме пом'якшенню тиску держави на рух капіталу, прискорить економічних розвиток і збільшить долю іноземного капіталу.

Одним із кроків удосконалення споживчого кредитування та збільшення його обсягів вважаємо є налагодження з боку держави цінової політики. Почати можна хоча би з урегулювання цін на товари тривалого користування (наприклад, електроніку), а саме встановлення єдиної ціни для усіх торгових посередників (виключити вплив на вартість товару, наприклад, оренди одного приміщення порівняно з іншим і т.д.).

Як зазначає кандидат економічних наук, І.Б.Охрименко, ефективність операцій з надання споживчих кредитів у банку характеризується рівнем їх прибутковості, на що впливає ряд чинників, найважливішими з яких є: вартість ресурсів, рівень процентного й комісійного доходу, проблемна заборгованість, операційні витрати [36, с. 152].

Але зрозумілим є те, що на вартість кредитних ресурсів суттєвий вплив мають макроекономічні чинники, які комерційний банк лише частково може

нівелювати, тому, на нашу думку, слід приділити увагу бізнес-процесам і їх трансформації усередині організації.

Автор визначає основні методи оптимізації процесу споживчого кредитування та мінімізації рівня ризику, а саме:

- сформувати спеціалізовані відділи, метою яких є підвищення кредитної якості портфелів, покращення зручності надання позик, їх подальше супроводження;

- проводити регулярні бізнес-тренінги для підвищення кваліфікації персоналу (враховуючи кон'юнктуру ринку);

- розробити методи мотивації персоналу;

- розробити вигідні програми кредитування населення, виділити окремі для пенсіонерів, малозабезпечених сімей та постійних клієнтів банку;

- визначити заходи стягнення або реструктуризації прострочених і безнадійних заборгованостей.

На думку Я.І. Чайковського для запобігання появі проблемної заборгованості банківським установам потрібно відмовитися від агресивної кредитної політики, а проводити традиційний вид кредитної політики при наданні споживчих кредитів. Це може бути детальна перевірка доходів позичальників, зокрема пропонувати різні види споживчих кредитів тим фізичним особам, у яких доходи значно перевищують їх витрати та утворюються заощадження. Це сприятиме забезпеченню інтересів як банківських установ, так і позичальників – фізичних осіб у сучасних умовах фінансово-економічної кризи [37, с. 162].

З огляду на особливість ризиків споживчого кредитування, вбачається доцільним існування відділу, який займався б урегулюванням безпосередньо них. До функцій такого підрозділу мають відноситись загальне управління ризиками в споживчому кредитуванні, а також створення, впровадження й подальша актуалізація скорингових моделей.

Охрименко І.Б. зазначає, що оптимізувати організаційну структуру банку можна й шляхом створення мережі підрозділів з продажу споживчих кредитів.

Залежно від кредитної політики, банкам доцільно створювати такі підрозділи:

- стандартні відділення банків, філії, що, в тому числі займаються споживчим кредитуванням населення;

- міні-відділення банків, що спеціалізуються безпосередньо на споживчому кредитуванні й реєструються як додаткові операційні відділи або офіси (можуть розташовуватись у селах, селищах);

- віддалені робочі місця кредитних експертів у торговельних точках.

Доцільність створення таких підрозділів у банках, які серед стратегічних напрямків розвитку вбачають споживче кредитування, підтверджується тим, що їх наявність додає лідерам сегменту в Україні додаткових можливостей освоєння нових регіонів, розширення спектру банківських послуг, підвищення якості обслуговування, що, в підсумку, покращує конкурентні позиції на ринку [36, с. 155].

Зазначимо також, що основою ефективного збуту банківських продуктів є так звана продуктова політика банку [38, с. 245].

У еру масової гаджетоманії, для визначення оптимального продуктового ряду та його подальшого збуту, доцільним є впровадження банками України первинного інтернет-кредитування (на початковому етапі тестування можна провести на секторі споживчих кредитів), суть якого полягає у оформленні наперед заявки щодо кредиту на той чи інший товар/послугу, обрання клієнтом програми кредитування, передачі он-лайн необхідних документів (паспорт, ІНН, довідки про доходи і т.д.) банківському представнику (у разі, якщо клієнт новий та банк не має його документів в електронному архіві) та відповіді останнього щодо задоволення або відхилення позову клієнта.

Переговори можуть бути як електронною поштою, так і месенджерами Skype, Viber, WhatsApp і т.д. Така система суттєво зекономить час клієнта, залишиться лише у зручний час йому відвідати банк або торгового посередника (залежно від предмету кредитування) для остаточного укладення угоди підписом, печаткою. Доцільно було би створення для поставленої цілі окремого підрозділу банку (відділ мобільності).

Отже, незалежно від обраної стратегії на ринку, в сучасних нестабільних умовах банкам України слід переходити від продуктоорієнтованого до клієнтоорієнтованого підходу в обслуговуванні клієнтів. В цілях збільшення прибутків доцільно проводити політику побудови довготривалих відносин з позичальниками – фізичними особами. Формування довготривалих відносин між банком і клієнтом на базі комплексного якісного обслуговування є одним з шляхів стабілізації й збільшення клієнтської бази. Водночас постійні клієнти більше довіряють банку й менше схильні покинути його за погіршення макроекономічної ситуації та економічних потрясінь [36, с. 165].

3.2. Пропозиції вдосконалення системи оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб як основна складова ризик-менеджменту комерційного банку

Критичний аналіз стану вітчизняного ринку споживчого кредитування на прикладі провідних банків України довів, що платоспроможність фізичних осіб-позичальників унаслідок скорочення реальних наявних доходів населення залишалась низькою, що знайшло своє відображення як в уповільненні операцій за новими кредитами, так і в труднощах в обслуговуванні раніше отриманих кредитів у гривнях [31, с. 145]. На цій підставі виникає гостра необхідність удосконалення механізму оцінки кредитоспроможності фізичних осіб як чинника мінімізації ризику банківських споживчих кредитів.

Відмітимо, що більшість ризиків, що супроводжують банківські споживчі кредити, зумовлені суб'єктивними обставинами, які складно систематизувати. Ці кредити найбільш ризиковані й дорогі через значну мінливість фінансового стану окремих фізичних осіб і домогосподарств, зумовлену впливом різних соціально-економічних обставин (втрата здоров'я, місця роботи, тощо). Крім того, фізичним особам порівняно з підприємствами значно простіше приховати інформацію про

перспективи зайнятості, стан здоров'я, розміри доходів, наявність майна й боргових зобов'язань тощо. Через це поруч з оцінкою кредитоспроможності важливим способом зниження ризику та можливих збитків по споживчих кредитах є лімітування банками граничних розмірів і термінів позичок фізичним особам, а також запровадження вимог про наявність ліквідного забезпечення, про участь власних коштів у фінансуванні відповідних потреб та ін.

Підвищення ефективності оцінки кредитоспроможності позичальників вбачається одним із основних чинників розширення операцій споживчого кредитування банками в Україні сьогодні [36, с. 168].

Варто наголосити, що в Україні, як правило, методика оцінки кредитоспроможності клієнта різниться залежно від обсягу кредитування. Так при наданні великих кредитів першочерговими є наявність заставного майна та експертні оцінки фахівців. Незважаючи на актуальність оцінки позичальників на основі їх платоспроможності, в сучасній практиці споживчого кредитування в невеликих обсягах як метод оцінки кредитоспроможності набуває все більшого розповсюдження кредитний скоринг [39, с. 19].

На практиці банк або розробляє методику оцінки кредитоспроможності самостійно, або вдається до послуг консалтингових компаній, кредитних бюро тощо. Не вдаючись у деталі проблеми використання скорингових моделей вітчизняними банками, таки відмітимо, що більшість з методик мають загальну основу, перейняту від іноземних банків, і вони слабо адаптовані до українських реалій [36, с. 170].

На нашу думку ефективне управління кредитними ризиками має базуватись не на поділі угод на великі та малі у грошовому еквіваленті, а на диференціації фізичних осіб за ступенем ризику.

Тобто для кожної групи клієнтів банк має використовувати відмінні засоби оцінки їх фінансового стану.

У загальному вигляді запропонована модель оцінки кредитоспроможності позичальника наведена на рис. 3.4.

Рис. 3.4 Модель оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб за індивідуальним ризиком

Джерело: розроблено автором

До першої групи належать діючі позичальники банку (мають поточну заборгованість) та клієнти даної банківської установи, які обслуговувались у минулому. Для таких позичальників пропонуємо здійснювати спрощену систему оцінки на основі коефіцієнтів платоспроможності. Дані операції є зобов'язаннями кредитного експерта на базі цього комерційного банку. Окрім зазначеного враховуються дані по заявках клієнта в інших кредитних установах.

До групи потенційних позичальників з кредитною історією застосовувати скоринг-систему.

У разі позитивної кредитної історії банк може скоротити перелік критеріїв, особливо тих, які мають однаковий внутрішній зміст, тим самим зросте швидкість прийняття рішення по кредиту (інтегральний показник кожного клієнта порівнюється з певним числовим порогом, або лінією відсіку, яка, по суті, є лінією безбитковості і розраховується з відношення, скільки в середньому потрібно клієнтів, які платять у строк, для того, щоб компенсувати збитки від одного

боржника і залежно від принципів побудови моделі клієнтам з інтегральним показником вище за цю лінію видається або не видається кредит [40, с. 406]).

До «поганих» позичальників, у свою чергу, має бути деталізований підхід і застосовуватись повна скорингова оцінка. Параметри, за якими позичальника відносять до групи «поганих», можуть бути різними залежно від політики банку. В практиці банків Західної Європи «поганим» позичальником зазвичай вважається клієнт, який затримується з черговою виплатою на три місяці. Іноді до «поганих» позичальників відносяться клієнти, які завчасно повертають кредит, і банк не встигає нічого на них заробити [40, с. 408].

До третьої групи належать ті клієнти, що вперше звернулись до банку. У цьому випадку необхідно також визначити чи не має даний позичальник заборону участі в кредитних угодах. До цих клієнтів має бути особливий підхід, тому право на оцінку кредитоспроможності фізичної особи переходить до кредитних бюро або консалтингових агентств.

У наш час принципово важливим аспектом для банку є розробка ефективної скорингової системи, оскільки даний метод оцінки кредитоспроможності належить до найбільш розповсюдженої групи клієнтів.

Проаналізувавши основні законодавчі та регулятивні вимоги, врахувавши рекомендації фахівців групи ФАТФ (The Financial Action Task Force (Група з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) – FATF) та Вольфсбергської групи (Wolfsberg Group), спеціалістів так званої “великої четвірки” аудиторів, а також спираючись на міжнародний досвід, пропонуємо використовувати систему скорингу на базі індикаторів ризику для оцінки репутації клієнта й відповідності його операцій фінансовому стану, суті та напрямам діяльності. Вона може стати однією зі складових ризикорієнтованої внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу [42, с. 26].

На думку професора Університета банківської справи Національного банку України, С. Дмитрова, індикатори ризику можна умовно подати у вигляді груп залежно від стадії, на якій вони були виявлені (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Індикатори ризику

Група А (ризика, встановлені під час перегляду анкети потенційного клієнта)	Група Б (ризика, виявлені в процесі переговорів і первинного обслуговування позичальника)	Група В (ризика, що встановлені під час аналізу операцій, здійснених клієнтом)
1	2	3
<ul style="list-style-type: none"> – надання клієнтом інформації, яку неможливо перевірити; – неможливість встановлення контрагентів; – небажання надавати вичерпну інформацію; – спроба клієнта уникнути ідентифікації; – фінансові показники клієнта відрізняються від показників, які на даний момент демонструють аналогічні компанії; – клієнт або його засновники зареєстровані в офшорній зоні; – кік керівника не відповідає займаній посаді; – наявність негативної інформації (наприклад, у ЗМІ) 	<ul style="list-style-type: none"> – підозріла зовнішність, поведінка клієнта або його представника; – конфліктна (неетична) поведінка клієнта або його представника; – ігнорування клієнтом обов'язковості зазначення необхідних реквізитів; – неодноразова (несподівана) зміна реквізитів первинного документа; – наполягання на використанні банківських послуг у незвичний спосіб; – клієнт погоджується на гірші (порівняно з тими, що діють) умови обслуговування; – нецільове використання кредитних коштів; – цілі кредитної заявки не мають економічного сенсу; – невідоме походження застави; – підозрілі (складні, заплутані) операції з цінними паперами; – фінансові показники клієнта відрізняються від показників, які на даний момент демонструють аналогічні компанії; – арешт рахунку; – наявність запитів з уповноваженого органу 	<ul style="list-style-type: none"> – спроба клієнта уникнути фінансового моніторингу; – повернення платежів з вини клієнта (контрагента); – регулярне здійснення клієнтом збиткових операцій; – придбання за готівку цінних паперів на велику суму; – забезпечення позики депозитом; – несподіване погашення клієнтом заборгованості; – повернення кредиту третьою особою; – відносно великий обсяг готівки, що надходить на рахунки клієнта порівняно з безготівковими надходженнями; – різке збільшення клієнтом обсягу готівки, що вноситься; – здійснення кількома особами регулярних або великих внесків на один і той же рахунок; – відкриття протягом короткого проміжку часу на ім'я одного клієнта кількох строкових депозитних рахунків; – пожертва значної суми у готівковій формі; – значні обсяги зняття готівки фізичною особою; – значні обороти на раніше неактивному рахунку; – здійснення платежів до банківських установ, зареєстрованих в офшорних зонах;

Продовж. табл. 3.1

1	2	3
		<ul style="list-style-type: none"> – проходження через банківський рахунок клієнта значних сум; – частий обмін готівкових коштів на іншу валюту чи банкноти іншого номіналу; – проведення операцій з валютами, які рідко використовуються; – використання фізичною особою – клієнтом банку одразу більше двох (трьох) платіжних карток;

Джерело: розроблено автором на основі [42, с. 27]

Зазначимо, що насправді зовсім не обов'язково займатися створенням скорингових моделей своїми силами. Існує досить компаній, здатних виконувати вказану роботу за кредитну установу. Лідером на цьому ринку вважається компанія «Faim Isaac Corporation». Саме її системи використовуються в більшості провідних американських банків. Також слід відмітити, що за допомогою скорингової моделі можна прогнозувати кредитний ризик лише на певний період часу, що, наприклад, на Заході триває від одного до двох років. Тобто релевантність моделі з часом має тенденцію до зниження. Що стосується України, то внаслідок відомих причин він не може становити більше ніж рік. Таким чином, налагодивши модель, необхідно її доопрацьовувати [46, с. 180].

Успішність скорингової моделі пояснюють деякі ключові фактори:

- неупередженість оцінки (скоринг відмежовує суб'єктивність оцінок, традиційно пов'язану з кредитними рішеннями);
- стандартизація кредитних оцінок і контроль (завдяки стандартизації банкам не важко контролювати і відстежувати ефективність кредитних рішень);
- можливість автоматизації;
- зростання дохідності (автоматизація знижує витрати на ручне опрацювання заявок на кредит до мінімуму) [46, с. 77].

У загальноприйнятій практиці кредитний скоринг визначається двома завданнями, кожне з яких має свої особливості: створення скорингових моделей – моделей оцінки кредитоспроможності та побудова скорингової інфраструктури банку.

Залежно від індивідуальних особливостей і потреб кожного банку, ці два напрями мають різний ступінь актуальності. Зважаючи на пріоритетні цілі, в арсеналі скоринг-вендорів існують свої інструменти і методологія. Якщо визначити кредитний скоринг як розробку моделей, то основні завдання, що стоять перед банком, можна сформулювати так:

- визначення основної мети і типу скорингу: визначення того, для чого конкретно буде використовуватися скоринг – оцінка позичальника, оцінка динаміки стану рахунку або ж визначення оптимальної стратегії щодо недоброзичливих позичальників;

- оцінка, аналіз та визначення критеріїв: завдання критеріїв оцінки кредитоспроможності та визначення базових параметрів класифікації позичальників; вибір методів побудови скорингових моделей: дослідження доступних методів створення скорингових моделей щодо максимальної адекватності наявної ситуації;

- оцінки фінансової ефективності моделей: оцінка та аналіз загального впливу скорингової моделі на кредитний портфель взагалі.

Якщо на першому місці стоїть побудова централізованої системи оцінки та ухвалення рішення, банку слід звернути увагу на те, як втілені у пропонованому рішенні наступні моменти:

- управління кредитними продуктами – завдання відповідностей між моделями і типами кредитних– продуктів, використання для різних цільових груп різних моделей оцінки;

- створення стратегії ухвалення рішень – створення правил інтерпретації скорингового результату, формування принципів стратегії ухвалення рішення за кредитною заявкою;

– моніторинг точок продажів кредитів – оцінка ефективності та динаміки роботи в режимі реального часу, відстеження кількості «фіктивних» запитів для отримання оцінки, відстеження ухвалених рішень на основі скорингу;

– відстеження адекватності кредитного портфеля і моделей – перевірка робочої адекватності моделі на поточних позичальниках, оцінка фактора суб'єктивності в ухваленні рішень.

Коли банк замислюється впроваджувати систему кредитного скорингу в інфраструктуру, то перед ним виникає низка проблем, для вирішення яких доводиться зосереджуватися як самому банку, так і скоринг-вендору. Одна з головних проблем – це відсутність розуміння складності повноцінного скорингового рішення. У багатьох банках досі думають, що аналіз даних можна проводити за допомогою стандартних засобів, наприклад, MS Excel або розробок власних ІТ-відділів. Що стосується власних розробок, то досвід показує, що великі банки дійсно можуть, витративши чималі кошти, збудувати мінімально прийнятне скорингове рішення. Але у банках, що володіють фінансовими і людськими ресурсами для проведення подібних робіт, як правило, розуміють, що це рішення тимчасове, і рано чи пізно, але доведеться звертатися до професійного скоринг-вендора. Оскільки сучасне рішення може надати лише компанія, що володіє всіма теоретичними і практичними знаннями про методологію побудови систем кредитного скорингу.

Наступна проблема, про яку піде мова, пов'язана з відсутністю необхідних даних для роботи системи кредитного скорингу. Аналітичні технології можуть успішно працювати тільки тоді, коли є що аналізувати. І річ навіть не в тім, що в Україні робота бюро кредитних історій, м'яко кажучи, не досить ефективна, а в тому, що банки просто не встигли зібрати необхідну кількість інформації для аналізу. Трапляються випадки, коли банки майже не збирають дані, які необхідні для успішної роботи. В таких організаціях неможливо відповісти на питання, хто і які кредитні продукти купує найчастіше, хто такий середньостатистичний клієнт для того чи іншого виду кредитування тощо. Зрозуміло, про орієнтацію банку на потреби клієнта в цьому випадку не може бути й мови. Без загальної системи збору даних дуже складно простежити довгострокові тенденції розвитку, пояснити, чому

падають продажі, виробити оптимальну маркетингову стратегію та ін. Але навіть якщо в банку налагоджений збір даних, часто робота з ними все одно становить проблему для скоринг-вендора. Найчастіше дані на різних ділянках банківської інфраструктури збирають в абсолютно різних форматах. Одночасно можуть існувати бази різних типів, наприклад ORACLE, MS SQL, таблиці MS Excel і MS Access, а також бази у форматі власної облікової системи, розробленої програмістами банку. Найбільш оптимальний, хоч і дорогий варіант в цьому випадку, – впровадження єдиного сховища даних, в якому б збиралася інформація про всю діяльність банку, а також максимально повна інформація про клієнтів [47, с. 193].

Інша проблема полягає в тому, що люди з часом змінюються, так само як і соціально-економічні умови, що впливають на поведінку людей. Тому скорингові моделі необхідно розробляти на вибірці з найбільш «свіжих» клієнтських історій, періодично перевіряти якість роботи системи і, коли якість погіршується, розробляти нову модель. На Заході нова модель розробляється в середньому раз на півтора роки, період між заміною моделі може варіюватися залежно від того, наскільки стабільною була економіка в цей час. Для України, напевно, максимальним періодом буде півроку, при умові, що в цей період не відбудеться ніяких кардинальних потрясінь [40, с. 410].

Формулювання вимог до системи – це перша і, можливо, найголовніша стадія процесу впровадження [47, с. 193]. Зауважимо, що ефективна скорингова модель має відповідати ряду принципів [48], серед них виділимо наступні:

– централізованість. Одна скорингова система повинна працювати одночасно в усіх відділеннях банку, його філіях та інших віддалених точках з надання кредитів. Найпростіші скорингові рішення, зокрема, реалізовані на основі Microsoft Office Excel, такою можливістю не володіють;

– побудова моделей. Однією з найважливіших функцій є створення скорингових моделей. Особливо важливо, щоб була можливість централізованої інтеграції в роботу новостворених моделей у найкоротші терміни. Для цих цілей використовуються спеціалізовані програми, які дозволяють створювати різні моделі

оцінки позичальників, починаючи від простих бальних і закінчуючи кластерним аналізом, деревами рішень і нейромережі;

– створення стратегій аналізу позичальників. Розвиток кредитного скорингу на сьогоднішніх, у край динамічних ринках показує, що одних лише скорингових моделей стає недостатньо для прийняття рішення щодо деяких кредитів. «Найкращі» і «найгірші» позичальники видно практично неозброєним оком. Але більша частина кредитних заявок надходить від позичальників, для яких «прямолінійне» застосування скорингових моделей не дасть якісного результату. Виходом із подібної ситуації може стати побудова стратегії прийняття рішень, сегментація і т. д.;

– робота з інформацією із зовнішніх джерел. Важливо, щоб система дозволяла в автоматичному режимі використовувати «чорні» списки, інформацію з кредитних бюро, свої локальні бази даних та інші джерела інформації, дозволяючи банку тим самим приймати найбільш об'єктивні рішення в найкоротші терміни;

– управління правилами кредитної політики. У разі, якщо використовуються недостатньо якісні скорингові моделі або вони взагалі відсутні як такі, система кредитного скорингу повинна мати можливість простого створення та управління правилами кредитної політики, тобто створенням систем бонусів/штрафів для оцінки потенційного позичальника. Кредитний аналітик або ризик-менеджер банку, задаючи правила кредитної політики, отримує можливість уточнити систему формування рейтингу позичальника, тобто одні правила й умови можуть збільшувати рейтинг, інші – зменшувати і т. д.;

– прийняття рішень. Коли рішення скорингової системи за кредитною заявкою неоднозначне, то на перший план виходить можливість створення та управління правилами розподілу заявок для кредитних фахівців з урахуванням їхніх прав і повноважень. Тобто визначається, до якого фахівця, до якого рівня повинна відправлятися та чи інша заявка на розгляд. «Рівнів» фахівців може бути багато, починаючи зі співробітника економічної безпеки і закінчуючи кредитними експертами. Причому завдання подібних правил розподілу заявок має бути

максимально простим і доступним для ризик-менеджерів та кредитних аналітиків і не вимагати спеціальних знань;

– налаштування інтерпретації скорингового рейтингу. Ще одним із важливих елементів підтримки процесу прийняття рішення є можливість гнучкого налаштування інтерпретації скорингового рейтингу для кредитних фахівців. Якщо така можливість реалізована – скорингова система може видати для кредитних фахівців рекомендації, зауваження, підказки і різного роду повідомлення, роблячи, таким чином, оцінку позичальника максимально об'єктивною і якісною. Правила формування подібного роду повідомлень визначає кредитний департамент або департамент ризик-менеджменту;

– скорингова звітність. Україй важливо щоб скорингова система передбачала можливість швидкої і якісної оцінки динаміки зміни як стану кредитного рахунку окремого позичальника, так і кредитного портфеля в цілому. Тобто повинна бути реалізована система скорингової звітності, на підставі якої можна відстежувати адекватність роботи всієї системи кредитного скорингу, використовуваних скорингових моделей і стратегій оцінки позичальників [46, с. 181].

У сучасній міжнародній практиці застосування скорингу для оцінки кредитного ризику позичальників мікрокредитування визначаються різними за призначенням моделями скорингових оцінок, які, на нашу думку, мають бути впроваджені банківською системою України:

– скоринг претендентів (прогнозує ймовірність «проблемності» позики, яка була схвалена у процесі традиційної процедури кредитної оцінки і буде надана позичальнику);

– скоринг поведінки (прогнозує ймовірність простроченості наступної виплати за позикою на основі кредитної історії щодо активної позиції, кількості вже здійснених виплат і активного балансу);

– скоринг стягнення простроченої заборгованості (прогнозує ймовірність ризику стягнення простроченої заборгованості та сум, що перебувають у зоні ризику);

– скоринг клієнтів, що залишають фінансові організації (прогнозує ймовірність звернення позичальника за наступною позикою після того як активна позика буде виплачена);

– скоринг відвідувань (прогнозує ймовірність відмови після відвідування бізнесу клієнта (у разі наявності)) [49, с. 22].

Наголошуємо: філософія скорингу не полягає в пошуку пояснень, чому ця людина не платить. Скоринг виділяє ті характеристики, які найбільше пов'язані з ненадійністю або, навпаки, з надійністю клієнта. Ми не знаємо, чи поверне даний позичальник кредит, але ми знаємо, що у минулому люди цього віку, цієї професії, з таким же рівнем освіти, з таким же числом утриманців та з іншими подібними значеннями запитуваних характеристик, кредит не повертали, а отже існує висока ймовірність того, що даний потенційний позичальник кредит не поверне і тому ми давати кредит цій людині не будемо.

Кількість даних, що потенційно можуть увійти до скорингової карти, дуже велика. Проте слід пам'ятати, що починаючи з певного етапу існує прямий взаємозв'язок між складністю побудови моделі і її ефективністю. Інакше кажучи, чим простіше модель, тим вона ефективніша. Існує «золоте правило» — ефективна скорингова модель повинна містити від 8-ми до 15-ти факторів ризику (характеристик) [40, с. 407].

Як доповнення, на нашу думку, банкам потрібно розробити чинники додаткової оцінки позичальників залежно від основного виду діяльності та форми власності, використовуючи при цьому досвід власної, кредитної і претензійної роботи, інформацію міністерств і відомств тощо. Використання українськими банками зарубіжного досвіду в удосконаленні управління кредитним ризиком повинне йти і шляхом створення механізму розподілу кредитних ризиків, дія якого полягає у страхуванні від імовірних, небажаних відхилень фактичних результатів від прогнозованих за допомогою таких фінансових інструментів, як емісія цінних паперів, сек'юритизація активів, реструктуризація кредитних портфельів [46, с. 182].

Отже, проведене дослідження показало, що впровадження системи кредитного скорингу дозволить банку отримати цілий ряд переваг: починаючи зі

зниження тривалості прийняття рішення по кредитній заявці і завершуючи оптимізацією бізнес-процесів у цілому. Основною перевагою є зниження дефолтності кредитного портфеля банку за рахунок скорингового аналізу та рейтингування позичальників, що свідчить про вагомую роль кредитного скорингу в підвищенні якості оцінки ризику[50, с. 30].

Перспективними напрямками дослідження, на погляд автора, є дослідження оптимальних способів імплементації наведених видів скорингу в загальну систему ризик-менеджменту банку. Наслідком такої оптимізації має стати підвищення рівня ризик-менеджменту банку та краще виконання ним притаманних функцій [51, с. 115].

ВИСНОВКИ

У дипломній магістерській роботі здійснено узагальнення та запропоновано вирішення такої актуальної на сьогодні проблеми, як модернізація механізму споживчого кредитування в Україні, розглянуто теоретико-методичні положення та надано рекомендації щодо перспектив розвитку мікрокредитування фізичних осіб.

За результатами проведеного дослідження сформульовано ряд висновків теоретичного, методичного та науково-практичного змісту, які вирішують визначені завдання магістерської роботи відповідно до поставленої мети:

1. Вивчення економічного змісту категорії споживчого кредиту дало змогу запропонувати його трактування як форми суспільних відносин між кредитно-фінансовими установами та громадськістю для задоволення поточних потреб останніх. З урахуванням викладених вище точок зору наголос зроблено саме на тісному зв'язку з кінцевим споживанням. Таким чином визначення конкретизує суть та роль споживчого кредиту, його значення для підвищення добробуту населення.

2. Розглянуто процес банківського споживчого кредитування, виявлено його суттєвий вплив на якісні характеристики кредитного портфеля комерційного банку. На сучасному етапі при зростанні частки кредитних вкладень виникають кредитний, процентний і валютний ризики. На фоні цього банкам потрібно приділити увагу управлінню ризиками споживчого кредитування та розробити успішну бізнес-модель банку.

3. Виявлено гостру необхідність для комерційних банків (на прикладі ПАТ «Альфа-Банк» та ПАТ «Кредобанк») мінімізації кредитного ризику та визначення шляхів повернення проблемних позик. Управління ризиками можливе за рахунок: модернізації скорингових моделей, покращення якості роботи з заставним майном, централізації за окремим підрозділом кінцевого прийняття рішення по кредиту, налагодження й розвитку комунікації з іншими фінансовими установами.

4. Встановлено, що визначені вище комерційні банки у 2015-2017 рр. мали суттєву частку кредитних угод у загальних активах. Це свідчить про агресивну

ризиковану кредитну політику банків та недостатню диверсифікацію активів, що, в свою чергу, підвищує ризик неповернення кредиту. Лев'яча частка ризику належить кредитуванню суб'єктів господарювання та споживчим кредитам фізичних осіб. Питома вага кредитно-інвестиційних вкладень у загальних активах свідчить також про те, що банки намагалися підвищити прибутковість активів, нехтуючи їх ліквідністю.

Величина резервування від можливих фінансових втрат ПАТ «Альфа-Банк» на кінець періоду збільшилась (у співвідношенні до базового року) на 4163677 тис.грн. або на 79,14 %, на ці зміни в основному вплинули зростання обсягів кредитування банком в цілому та дооцінка активів у результаті послаблення курсу національної валюти. Загалом обсяги резервування ПАТ «Кредобанк» зросли на 53,42 % і дорівнюють 914786 тис.грн. (майже половина з яких за кредитами підприємств і організацій).

Розглядаючи формування резервів під заборгованість за кредитами з боку питомої ваги відносно активів банку, виявлено, що вони складають:

– для ПАТ «Альфа-Банк» – 14,93 % (2015 р.); 22,69 % (2016 р.); 24,20 % (2017 р.);

– для ПАТ «Кредобанк» – 9,91 % (2015 р.); 9,27 % (2016 р.); 8,25 % (2017 р.).

У той же час, ПАТ «Альфа-Банк» визначається нераціональною структурою кредитних вкладень, основна їх частка належить фізичним особам – 20,81 % (з яких споживче кредитування складає 12,91 %), фінансуванню об'єктів будівництва – 14,87 % та кредитуванню у вигляді фінансових послуг – 13,76 %. Це зумовлено як великим попитом на кредитні ресурси саме у цих галузях, так і власною заінтересованістю банку вкладати кошти через високу оборотність таких позик. Аналізуючи кредитну діяльність ПАТ «Кредобанк» робимо висновок, що основними галузями, що обслуговує банк протягом останніх років є кредитування фізичних осіб (понад 35 %), з них частка споживчих кредитів більше 22 %, сільського господарства (понад 15 %), торговельно-посередницької (понад 13 %) та виробничої діяльності (понад 13 %). Інші види господарювання складають у кредитному портфелі банку менше 5 %. З метою зниження кредитного ризику банки мають

зосередити увагу на фінансуванні промисловості, сільського господарства, будівництва й видачі споживчих позик, а інші (не основні) галузі народного господарства знизити, оскільки саме вони є найризикованішими.

Питома вага прострочених, але не знецінених кредитів ПАТ «Альфа-Банк» мала тенденцію до зниження з 2,91 % до 2,10 % у 2015-2016 рр. відповідно, а вже у 2017 р. склала 5,84 %, це свідчить про незначне погіршення якості кредитів.

Частка знецінених кредитів, які оцінені на індивідуальній основі, складала весь час аналізу близько 30-55 % (маючи тенденцію до зниження), і найбільш вагомої їх складовою (більше половини) були кредити з затримкою платежу до 30 днів (на початку періоду) та більше року (у кінці періоду), тобто коли ймовірність стягнення заборгованості поступово знижувалась.

Враховуючи той факт, що переважна більшість від знецінених кредитів обліковуються з затримкою платежу понад півроку, прогнозованою є ситуація щодо примусового стягнення заставного майна за цими позиками.

Стосовно ПАТ «Кредобанк» частка прострочених, але ще не знецінених кредитів склала 0,82 % проти 5,24 % у базовому році, а обсяги знецінених кредитів зменшились протягом періоду майже вдвічі з 31,86 % до 16,47 %, в основному за рахунок знецінених, але не прострочених позик і прострочених понад рік.

5. Надано рекомендації щодо удосконалення механізму споживчого кредитування. Розглянуто основні засади споживчого кредитування зарубіжних банків, досліджено методики оцінки кредитоспроможності фізичних осіб і стратегії управління кредитним ризиком.

Було запропоновано: включити до методики оцінки кредитоспроможності фізичної особи «5С» критерій «condition of health», який об'єднає відомості про вік клієнта, його стан здоров'я, психічний стан особистості; окрім обов'язкових видів страхування, застосовувати страхування життя та працездатності позичальника з метою зменшення кредитного ризику; впровадити первинне інтернет-кредитування, метою якого є завчасне оформлення необхідної документації та створити для цього окремий підрозділ банку; для мінімізації кредитних ризиків диференціювати позичальників за ступенем ризику та для кожної групи застосовувати відмінні

методи оцінки кредитоспроможності; побудувати ефективну скорингову інфраструктуру банку; розробити чинники додаткової оцінки позичальників залежно від основного виду діяльності та форми власності, використовуючи при цьому досвід власної, кредитної і претензійної роботи, інформацію міністерств і відомств тощо.

6. Визначено основні методи оптимізації процесу споживчого кредитування та мінімізації рівня ризику, а саме:

- сформувати спеціалізовані відділи, метою яких є підвищення кредитної якості портфелів, покращення зручності надання позик, їх подальше супроводження;

- проводити регулярні бізнес-тренінги для підвищення кваліфікації персоналу (враховуючи кон'юнктуру ринку);

- розробити методи мотивації персоналу;

- розробити вигідні програми кредитування населення, виділити окремі для пенсіонерів, малозабезпечених сімей та постійних клієнтів банку;

- визначити заходи стягнення або реструктуризації прострочених і безнадійних заборгованостей.

Концептуальним напрямком розвитку й удосконалення споживчого кредиту в Україні на макрорівні визначено підвищення ефективності його регулювання з боку держави і саморегулюючих організацій. Актуальним підходом до регулювання є розробка нових і модифікація існуючих стандартів кредитування фізичних осіб.

7. Окрім перерахованого, у магістерській роботі відповідно до специфіки зазначеної теми було досліджено заходи запобігання виробничого травматизму, професійних захворювань, шкідливого впливу на навколишнє середовище, які є специфічними при виконанні службових обов'язків у сфері кредитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 № 1734-VIII.
2. Кредит і банківська справа: Підручник. Затверджено МОН / Вовчак О.Д., Руцишин Н.М. — К., 2008. — 564 с., тв. пал., (ст. 5 пр.).
3. Закон України «Про захист прав споживачів» № 1023-XII від 12.05.1991 (зі змінами та доповненнями № 1791-VIII від 20.12.2016).
4. Шлапак Л.О. Проблеми розвитку споживчого кредитування в Україні/ Л.О.Шлапак, І.М.Михайловська, М.О.Забедюк // Актуальні проблеми функціонування фінансової системи України в контексті Європейської інтеграції.- 2006.- С. 50-53.
5. Рябініна Л.М., Няньчук Н.Ю., Ухлічева Л.І. / за ред. Рябініної Л.М. Банківські операції: навчальний посібник. – Одеса: ОДЕУ, 2011. – 536 с.
6. Роуз П.С. Банковский менеджмент / Пер.с англ. – М.: Дело ЛТД, 1997.– 744 с.
7. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III (зі змінами та доповненнями № 1792-VIII від 20.12.2016).
8. Терент'єва Н. Д. Ринок банківських споживчих кредитів: сучасний стан і перспективи розвитку / Н. Д. Терент'єва // Молодіжний економічний дайджест [Електронний ресурс] : наук. електр. журн. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Наук. студентське т-во ; редкол.: О. І. Олексюк (голова) [та ін.]. – Електрон. текст. дані. – Київ : КНЕУ, 2015. – №1. – С. 68–73. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/10503/1/68-73.pdf>.
9. Цугунян А. М. Оцінка кредитоспроможності позичальника та шляхи її вдосконалення [Електронний ресурс] / А. М. Цугунян // Фінанси, банки, інвестиції – 2014 – №1. – С. 57-62. – Режим доступу: www.fbi.crimea.edu/arhiv/2014/nv_1-2014/010tcugun.pdf.

10. Оцінка фінансового стану позичальника – фізичної особи в комерційному банку / Г. О. Кришталь // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2014. - Вип. 1. - С. 147-152. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2014_1_19.

11. Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 р. № 351.

12. Владичин У. В. Банківське кредитування: Навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. – К.: Атіка, 2008. — 648 с.

13. Герасимович А. М. Проблеми аналітичної оцінки банківських методик визначення кредитоспроможності позичальника-фізичної особи [Електронний ресурс] / А. М. Герасимович // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 3 (61). – С. 313-315. – Режим доступу: www.ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/44517/40782.

14. Порядок розроблення Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за її проведенням від 05.09.2012 р. № 21.

15. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV (зі змінами та доповненнями від 06.12.2016 р. № 1774-VIII).

16. Антипенко Є. Вплив сучасного механізму споживчого кредитування на економіку України / Є. Антипенко, С. Ногіна, Д. Візіренко // Економічний аналіз.- 2011.- випуск 8. частина 1.- С. 351-354.

17. Сало І.В. Формування та реалізація кредитної політики банку: монографія / І.В. Сало, І.В. Карбівничий. – Суми: Університетська книга, 2011. – 176 с.

18. Створення бізнес-інкубаторів як основа розвитку підприємництва в Україні / за ред. А.В.Череп. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. – 236 с.

19. Аналіз банківської діяльності: Підручник / [А.М. Герасимович, І.М. Парасій-Вергуненко, В.М. Кочетков та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Герасимовича. - К.:КНЕУ, 2010. — 599 с.

20. Публічне акціонерне товариство «Альфа-Банк» Річна фінансова звітність згідно МСФЗ [Електронний ресурс] / ПАТ «Альфа-Банк». – 2016. – Режим доступу:

https://alfabank.ua/storage/tb-tree.node/2016/04/29/1461937823_godovoj-otchet-2016goldpdf.pdf.

21. Публічне акціонерне товариство «Альфа-Банк» Річна фінансова звітність згідно МСФЗ [Електронний ресурс] / ПАТ «Альфа-Банк». – 2017. – Режим доступу: https://alfabank.ua/storage/tb-tree.node/2017/04/28/1493383757_finzvinit-abpkf-za-2016-po-msfzpdf.pdf.

22. Консолідована фінансова звітність ПАТ "КРЕДОБАНК" за 2016 рік, за МСФЗ разом з висновком міжнародної аудиторської компанії KPMG [Електронний ресурс] / ПАТ «Кредобанк». – 2016. – Режим доступу: <http://www.kredobank.com.ua/img/forall/Kredobank%20IFRS%20Consolidated%202016%20UKR.pdf>.

23. Консолідована фінансова звітність ПАТ "КРЕДОБАНК" за 2017 рік, за МСФЗ разом з висновком міжнародної аудиторської компанії KPMG [Електронний ресурс] / ПАТ «Кредобанк». – 2017. – Режим доступу: <http://www.kredobank.com.ua/img/forall/Kredobank%20IFRS%20Consolidated%202017%20UKR.pdf>.

24. Публічне акціонерне товариство «Альфа-Банк» Річна фінансова звітність згідно МСФЗ [Електронний ресурс] / ПАТ «Альфа-Банк». – 2015. – Режим доступу: https://alfabank.ua/storage/tb-tree.node/2015/12/15/1450169112_godovoj-otchet-2015primitkipdf.pdf.

25. Консолідована фінансова звітність ПАТ "КРЕДОБАНК" за 2015 рік, за МСФЗ разом з висновком міжнародної аудиторської компанії PricewaterhouseCoopers [Електронний ресурс] / ПАТ «Кредобанк». – 2015. – Режим доступу: http://www.kredobank.com.ua/files/Kredobank_IFRS_Consolidated_2015_UKR_Final_final.pdf.

26. Руднєва С.О. Аналіз якості та ефективності управління кредитним портфелем банків України // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – №1. – С. 32-37.

27. Богославський Д. А. Дослідження якості кредитного портфеля, наявного забезпечення і формування резервів банків України за 2009-2011 роки [Текст] / Д. А. Богославський, І.В. Белова // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. — 2013. — № 3. — С. 99-106.

28. Комар О. Ю., Подчесова В. Ю. Особливості управління процентними ризиками в банках / О.Ю.Комар, В.Ю. Подчесова // Вісник Запорізького національного університету. — 2010. - №4 (8). —С. 242 – 247.

29. Сучасні методи управління ризиками банківського споживчого кредитування та їх мінімізація / І. Є. Труш // Економічний форум. - 2014. - № 1. - С. 229-235.

30. Стрільчук Ю.І. Інноваційні підходи до банківського кредитування населення / Ю.І. Стрільчук // Гроші, фінанси і кредит. — 2017. —№ 8. — С. 684-689.

31. Волкова Н.І. Концептуальні підходи щодо вдосконалення кредитування споживчих потреб населення / Н.І. Волкова // Економіка і організація управління. — 2016. — № 4(24). — С. 143-152.

32. Ніколаєнко Ю. В. Світовий досвід та сучасні тенденції у галузі управління кредитним ризиком / Ю. В. Ніколаєнко // Ефективна економіка: електрон. наук. фах. вид. - 2015. - № 11.

33. Інтеграційні процеси та розвиток фінансової системи України: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (29 - 30 листопада 2007 року). - Х.: ФОП Лібуркіна Л. М., 2007. - 224 с.

34. Диба В. М. Кредитні інновації банків / В. М. Диба, В. С. Котковський // Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана" ; відп. ред. А. Ф. Павленко. — Київ : КНЕУ, 2012. — Вип. 14, ч. 1. — С. 157-162.

35. Основні засади грошово-кредитної політики на 2017 рік та середньострокову перспективу. — 2016. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=41258582>.

36. Охрименко І.Б. Споживчий кредит в Україні: реалії та перспективи розвитку: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08/ Охрименко Ірина Борисівна. – К., 2015. – 290с.

37. Чайковський Я. І. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні [Текст] / Ярослав Іванович Чайковський // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О.В. Ярощук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 1. – С. 156-163.

38. Лютий І.О. Банківський маркетинг : [підручник] / І.О. Лютий, О.О. Солодка – К.: Центр учбової літератури, 2 видання, 2010. – 776с.

39. Брітченко І. Г. Особливості використання скорингових систем у банківському кредитуванні фізичних осіб / І. Г. Брітченко, О. М. Момот // Наукова періодика України. – 2011. - №17. – С. 18-23.

40. Мовчанюк О.А. Кредитний скоринг як метод оцінки кредитного ризику / О.А. Мовчанюк // Формування ринкової економіки : зб. наук. пр. — Вип. 20. — К. : КНЕУ, 2008. — С. 402—413.

41. Копилюк О. І., Музичка О. М. Банківські операції. 2-ге вид. випр. і доповн. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 536 с.

42. Дмитров С. Є. Система скорингу на основі індикатора ризику як ефективна складова фінансового моніторингу у банку / С. Є. Дмитров, В. О. Черняк, О. С. Кузьменко // Вісник НБУ. – 2011. – № 3. – С. 26–32.

43. Бучко І. Є. Скоринг як метод зниження кредитного ризику банку / І. Є. Бучко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2013. - № 2. - С. 178-182. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_2_37.

44. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змінами та доповненнями № 1999-VIII від 05.04.2017).

45. Наказ ДФС України від 26.12.2016 №1036 «Про затвердження Реєстру великих платників податків на 2017 рік».

46. Камінський А. С. Експертна модель кредитного скорингу позичальника банку / А. С. Камінський // Банківська справа. – 2009. – № 1. – С. 75–81.

47. Ягупова К. А. Система кредитного скорингу в банківській інфраструктурі України / К. А. Ягупова // Проблеми матеріальної культури – економічні науки. – 2012. – С. 192–194.

48. Hand D. J. Statistical classification methods in consumer credit / D. J. Hand, W. E. Henley // Journal of the Royal Statistical Society, Series A. – 1997. – V. 160. – P. 523–541.

49. Волга В.О. Використання скорингу для оцінки ризиків мікрокредитування / В.О. Волга // Науковий вісник ХДУ. – 2015. – Вип. 12, ч. 1. – С. 19–24.

50. Алешин В.А., Рудаева О.О. Кредитный скоринг как инструмент повышения качества банковского риск-менеджмента в современных условиях / Terra economicus. 2012. Том 10. №2. Ч.3. С. 27-30.

51. Камінський А. Б. Концептуальні підходи до використання скорингу в кредитній діяльності банку / А. Б. Камінський // Науковий вісник НЛТУ України.- 2013. - Вип. 23.18. - С. 109-116. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2013_23.

52. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист: Підручник. — 2-ге вид., переробл. — К.: Знання, 2010. — 487 с.

Додаток А

Звіт про фінансовий стан ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.

Таблиця А.1

Консолідований баланс ПАТ «Альфа-Банк» за 2015-2017 рр.

(тис.грн.)

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Активи			
Грошові кошти	4056596	5840041	5851238
Кошти обов'язкових резервів банку за вимогами Національного банку України	553926	582391	526649
Цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визначенням результату переоцінки через прибутки та збитки	2770711	23072	2868171
Кошти в інших банках	863671	1919971	138142
Кредити та заборгованість клієнтів за мінусом резервів	24486891	27462754	25629498
Цінні папери в портфелі банку на продаж	912270	3842080	400
Інвестиційна нерухомість	127752	493933	693070
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	-	-	62
Відстрочений податковий актив	495451	989194	1180287
Основні засоби та нематеріальні активи	553798	655635	874239
Інші активи	423312	564060	1192158
Усього активів	35244378	42363131	38953914
Зобов'язання			
Кошти банків	5121681	3010965	1671132
Кошти клієнтів	18060830	25244246	31495398
Боргові цінні папери, емітовані банком	48605	2261961	63518
Інші залучені кошти	6772668	7598698	519536
Інші зобов'язання	299577	423528	533066
Субординований борг	2878258	1200030	1359540
Усього зобов'язань	33181619	39739428	35642190
Власний капітал			
Статутний капітал	4639121	4639121	7515616
Емісійний дохід та інший дохід за операціями з акціонерами	366604	366604	739926
Незареєстровані внески в капітал	-	3135239	4664140
Накопичений дефіцит, у тому числі:	(3178544)	(5836235)	(9931108)
резервні та інші фонди банку	294047	294047	294047
непокритий збиток	(3472591)	(6130282)	(10225155)
Резерви переоцінки	235578	318976	323049
Усього власного капіталу	2062759	2623703	3311724
Усього пасивів	35244378	42363131	38953914

Джерело: розроблено автором на основі [20, с. 1; 21, с. 1]

Додаток Б

Звіт про фінансовий стан ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.

Таблиця Б.1

Консолідований баланс ПАТ «Кредобанк» за 2015-2017 рр.

(тис.грн.)

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	500996	1423810	1379352
Цінні папери за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат	117967	201204	-
Заборгованість інших банків	6454	4097	41934
Кредити та аванси клієнтам, зменшені на величину резервування	3095396	4248993	5673957
Інвестиційні цінні папери для подальшого продажу	809288	785176	1435855
Інвестиційні цінні папери в портфелі до погашення	859398	1049724	1712872
Передоплата з поточного податку на прибуток	38186	18878	7509
Відстрочений актив з податку на прибуток	45232	32218	26593
Інвестиційна нерухомість	8928	8928	10711
Нематеріальні активи	48484	59893	61329
Приміщення, вдосконалення орендованого майна та обладнання	424736	456699	599129
Інші фінансові активи	15168	30596	30111
Інші нефінансові активи	43218	62066	105648
Довгострокові активи, призначені на продаж	1451	-	-
Всього активів	6014902	8382282	11085000
Зобов'язання			
Заборгованість перед іншими банками	1500790	1399967	1297168
Кошти клієнтів	3611697	5646866	8170863
Інші фінансові зобов'язання	24015	46839	63749
Інші нефінансові зобов'язання	32180	66467	94921
Субординований борг	586886	516946	557904
Всього зобов'язань	5755568	7677085	10184605
Капітал			
Статутний капітал	1918969	1918969	2248969
Незарєєстрований статутний капітал	-	330000	-
Накопичений дефіцит	(1798550)	(1688821)	(1484321)
Резерв переоцінки основних засобів	133430	129001	125624
Резерв переоцінки інвестиційних цінних паперів для подальшого продажу	5485	16048	10123
Всього капіталу	259334	705197	900395
Всього зобов'язань та капіталу	6014902	8382282	11085000

Джерело: розроблено автором на основі [22, с. 1; 23, с. 1]

ДОДАТКИ